

АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ

Г. К. Авдєєва

**СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА
КОНТРАФАКТНОЇ
АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ**
(за матеріалами кримінальних справ)

Монографія

За редакцією професора
В. Ю. Шенітька

Харків
«Право»
2006

*Рекомендовано до опублікування вченою радою
Інституту вивчення проблем злочинності АПРН України
(протокол № 9 від 8 листопада 2006 р.)*

Рецензенти:

Коновалова В.О. - доктор юридичних наук,
професор кафедри криміналістики Національної
юридичної академії України імені Ярослава
Мудрого, академік Академії правових наук
України, заслужений діяч науки України;
Орлюк О.П. – доктор юридичних наук, доцент,
директор Науково-дослідного інституту
інтелектуальної власності АПРН України,
консультант Комітету Верховної Ради України
з питань правової політики

Авдєєва Г. К.

А29 Судова експертиза контрафактної аудіовізуальної продукції:
Монографія / За редакцією професора Шепітька В.Ю. — Х.:
Право, 2006 р.— с.

ISBN 966-8467-98-1

У монографії розглянуті питання теоретичного та прикладного характеру судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. Особливу увагу приділено визначенню теоретичних засад судової експертизи даного виду продукції, виокремленню її типових ознак та побудові типових аналогів ліцензійної і контрафактної продукції, структурі технічного та інформаційного забезпечення автоматизованого робочого місця (АРМ) судового експерта, розробці алгоритмізованої експертної методики дослідження даних об'єктів. Монографію підготовлено на основі узагальнення експертної і слідчої практики.

Для працівників судово-експертних установ, прокуратури, МВС, студентів вищих юридичних навчальних закладів та аспірантів.

ББК 67.9 (4 УКР) 6

ISBN 966-8467-98-1

© Авдєєва Г. К., 2006

© Видавництво «Право», 2006

Вступ

Курс України на інтеграцію до Європейського союзу (ЄС) за умов виконання його вимог ставить перед нашою державою завдання створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності. Вирішення цього завдання перебуває в прямій залежності від розробки чітко визначеної політики у галузі охорони авторського права і суміжних прав, спрямованої на забезпечення прав і законних інтересів вітчизняних і зарубіжних авторів.

Зміни, що відбулися в 90-х роках в економічному та соціальному житті України, привели до появи та швидкого поширення правопорушень, пов'язаних з посяганням на інтелектуальну власність, особливо на авторські й суміжні права. В Україні рівень контрафактної¹ продукції становить від 75 до 95%². За даними іноземних спостерігачів Україна займає перше місце серед країн — експортерів компакт-дисків у світі³. Російські дослідники вважають, що піратські компакт-диски виготовляються на українських заводах та виявлені у 22 країнах світу⁴. Однак за даними IFPI близько 80% контрафактних дис-

¹ Контрафакція — самовільне відтворення або розповсюдження твору без дозволу автора. Є порушенням авторського права. — Словник іншомовних слів. — К.: Радянська енциклопедія, 1975. — С. 357.

² International Federation of the Phonographic Industry — IFPI (Електронний ресурс). — Режим доступу: // <http://www.ifpi.com> — 5. 05. 2005 р.

³ Міжнародний альянс інтелектуальної власності визнав Україну першою у переліку 58 країн з низькими стандартами охорони інтелектуальної власності. Особливо це стосується аудіовізуальної продукції та програмного забезпечення. За даними Міжнародної федерації виробників фонограм (International Federation of the Phonographic Industry — IFPI) Україна є лідером в Європі за рівнем використання у господарському обігу контрафактної продукції з показником близько 95% від об'єму ринку. Інша міжнародна організація — Асоціація виробників програмного забезпечення (Business Software Alliance) у «Звіті про піратство» включила Україну у десятку країн-піратів програмного забезпечення, де вона (поряд з іншими державами—членами СНД) з показником піратства близько 90% разом з Індонезією займає друге місце після В'єтнаму. Рівень аудіовізуального піратства у 2005 році в Україні став вищим, ніж у Росії.

⁴ Див.: Кондрин А. Создание эффективных правовых инструментов надлежащей охраны фонограмм и музыкальных произведений — главное условие интеграции России в ВТО // ИС. Авторское право и смежные права. — 2002. — №1. — С. 59.

ків в Україні потрапляє контрабандним шляхом з Російської Федерації, а решта 20% — виготовлені в Україні у «підпільних цехах»¹.

Проблема протидії злочинності, пов'язаної з порушенням права інтелектуальної власності, в Україні є актуальною. Гостро відчувається відсутність наукових рекомендацій щодо виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності.

Щоденно співробітники слідчих та оперативних підрозділів МВС України та податкової міліції виявляють значну кількість підпільних підприємств з незаконного виготовлення та розповсюдження оптичних носіїв інформації, відео- та аудіокасет. У ході розкриття та розслідування таких злочинів є потреба у проведенні значної кількості експертних досліджень лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет, на яких зафіксовані різні об'єкти авторського права та суміжних прав. Тому в останній час спостерігається зростання кількості експертиз з дослідження аудіо- та відеопродукції².

У даній роботі зосереджено увагу на формуванні наукових основ та методики дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції, розробці системи її криміналістично значущих ознак, виявленні особливостей призначення та проведення судової експертизи, розробці алгоритмізованої методики судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції та автоматизованого робочого місця судового експерта з її дослідження.

Під час підготовки монографії були використані результати анкетування судових експертів, які виконують експертні дослідження аудіокасет, відеокасет і лазерних компакт-дисків, та слідчих МВС України, результати вивчення і узагальнення висновків судових експертиз з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції, статистичні дані та аналітичні матеріали МВС України та Міжнародної федерації виробників

---

¹ *Перетятко М.* Боротьба з піратством на Петрівці: бій з тінню // Інтелектуальна власність. – 2005. – №3. – С. 72.

² У 2002 році в Харківському НДІСЕ було проведено 160 експертиз з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції, в 2003 році – 182, у 2004 – 332, в 2005 році – близько 500.

фонограм (International Federation of the Phonographic Industry — IFPI), результати дослідження ознак більш ніж 10 000 примірників аудіовізуальної продукції, власний досвід судово-експертної діяльності автора.

Автор сподівається, що результати досліджень, викладені в монографії, будуть використані у практичній і науковій діяльності судових експертів, слідчих та співробітників оперативно-розшукових органів.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТРАФАКТНОЇ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

§ 1. Використання спеціальних знань під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції

Ефективність розкриття та розслідування злочинів багато в чому залежить від використання в кримінальному судочинстві спеціальних знань. Проблема використання спеціальних знань у діяльності слідчого певним чином досліджувалась у теорії кримінального процесу та криміналістиці¹. Більшість вчених до спеціальних знань відносять знання в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла й знання з конкретних видів діяльності, необхідні для вирішення питань, які виникають під час розслідування і розгляду справ².

У кримінально-процесуальній і криміналістичній літературі немає єдності поглядів щодо сутності, завдань і цілей застосування спеціальних знань у розслідуванні злочинів. Це

---

¹ Див.: *Белкин Р. С.* Использование специальных познаний для выявления и раскрытия преступлений в сфере экономики // Организация борьбы с преступлениями в сфере экономики: Сб. науч. тр. – М., 1994. – Вып. 6. – С. 96-101; *Россинская Е. Р.* Проблемы использования специальных познаний при раскрытии и расследовании преступлений в сфере компьютерной информации // Информатизация правоохран. систем: IX Междунар. науч. конф., г. Москва, 7-8 июня 2000 г.: Сб. тр. – М.: Акад. упр. МВД России, 2000. – С. 427-432; *Снетков В. А.* Основы деятельности специалиста экспертно-криминалистических подразделений органов внутренних дел: Учеб. пособие. – М.: ЭКЦ МВД России, 2001. – 72 с.; *Исакович Б. М., Надгорный Г. М.* Специалист как субъект процессуальной деятельности: дискуссионные аспекты (по материалам украинского законодательства и практики его применения) // Криминалистика. XXI век: Материалы науч. -практ. конф., г. Москва, 26-28 февр. 2001 г. – М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2001. – Т. 2. – С. 187-190.

² Див.: *Шепітько В. Ю.* Криміналістика: словник термінів. – К.: ІнЮре, 2004. – С. 224; *Белкин Р. С.* Криминалистическая энциклопедия. – М.: Мегатрон XXI, 2000. – С. 198.

пояснюється тим, що поняття спеціальних знань у кримінально-процесуальному законодавстві не знайшло чіткої регламентації. Неврегульованість у законі багатьох питань використання спеціальних знань ускладнює процес збирання та дослідження доказів.

Розкриття й розслідування злочинів пов'язане із рухом до встановлення істини, що є процесом пізнання. Специфіка процесу встановлення істини при розслідуванні злочинів полягає в тому, що пізнання фактів дійсності здійснюється у формі доказування, «під яким розуміється встановлення всіх фактів, обставин, що мають значення для розслідування кримінальної справи»¹. Оскільки розслідування злочинів і розгляд кримінальних справ у суді мають ретроспективний характер, слідчий (суддя) пізнає подію злочину за його результатами, що відбиті у матеріальних або ідеальних слідах². Чітко розмежувати загальнодоступні й спеціальні знання складно. У низці випадків слідчий (суддя), використовуючи загальнодоступні знання, може самостійно вирішити те або інше питання. Однак результати, які він отримує при цьому, не матимуть доказового значення в справі. Результати повинні надаватися у формі, що встановлена кримінально-процесуальним законодавством. О. О. Ейсман справедливо зазначає, що «слідчий не може використати спеціальні знання не тому, що він ними не володіє, а завдяки загальній побудові кримінального процесу: одна й та сама особа не може надавати відомості про факти і їх же оцінювати»³.

О. О. Ейдіван пише, що «загальнодоступні, очевидні й широко відомі знання» не належать до спеціальних⁴. Інші

---

¹ *Порубов Н. И.* Научные основы допроса на предварительном следствии. – Минск: Вышейш. школа, 1978. – С. 7.

² *Шепитько В. Ю.* Криминалистика: Курс лекцій. – Х.: Одиссей, 2003. – С. 16.

³ *Эйсман А. А.* Заключение эксперта: структура и научное обоснование. – М: Юр. лит., 1967. – С. 91.

⁴ *Эйдиван А. А.* Критерии и формы использования специальных познаний при криминалистическом исследовании в целях получения судебных доказательств: Сб. тр. // Вопросы криминалистики. – 1962. – № 6-7. – С. 40.

вчені доповнюють, що спеціальні знання не мають масового поширення, тобто це ті знання, якими професійно володіє лише вузьке (певне) коло спеціалістів¹.

Зростання рівня культури суспільства веде до того, що не лише деякі спеціальні знання, але й окремі науково-технічні засоби стають загальнодоступними й для їхнього застосування вже не потрібні глибокі професійні знання й навички. Спеціальні знання мають історичну рухливість, а тому й рухливі межі спеціальної освіти². Іншими словами, спеціальними є знання в певній галузі на сучасному рівні їх розвитку³, на сучасному рівні розвитку науки і техніки⁴.

У зв'язку з постійним розвитком науки і техніки деякі знання, що були спеціальними, стають загальновідомими. У той же час судова експертиза розвивається, межі спеціальних знань стають ширшими, з'являються нові об'єкти судової експертизи, нові методи дослідження, коло завдань, що вирішує судова експертиза, збільшується. У зв'язку з цим потребує постійного удосконалення класифікація судових експертиз⁵. 17 січня 2002 р. наказом Міністерства юстиції України №4/5 були внесені зміни до «Переліку основних видів судових експертиз і експертних спеціальностей», і, таким чином, з'явилося 9 спеціальностей з дослідження об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ). Згодом перелік експертних спеціальностей був доповнений десятою — дослідження, пов'язані з вико-

---

¹ Див.: *Надгорный Г. М.* Гносеологические аспекты понятия «специальные знания» // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Вища школа, Вып. 21. – С. 37–42.

² Див.: *Соколовский З. М.* Проблемы использования в уголовном судопроизводстве специальных знаний при установлении причинной связи явлений: Автореф. дис... д-ра. юрид. наук. – Х., 1968. – С. 8.

³ Див.: *Постика И. В.* Судебно-исследовательская фотография как отрасль специальных криминалистических знаний // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Вища школа, 1969. – С. 207.

⁴ Див.: *Шиканов В. И.* Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса. – Иркутск, 1979. – С. 20.

⁵ Див.: *Хрусталеv В. Н., Питрюк В. А.* Потребность практики – обновление классификации криминалистических экспертиз // Рос. следователь. – 2001. – №4. – С. 9-13; та ін.

ристанням об'єктів інтелектуальної власності в рекламі¹. Експертиза об'єктів інтелектуальної власності є прикладом нового роду судової експертизи, об'єктів авторського та суміжних прав — нового виду, контрафактної аудіовізуальної продукції — підвиду.

Кількість експертиз об'єктів інтелектуальної власності за останні 2-3 роки збільшилась, особливо з дослідження компакт-дисків, аудіо- та відеокасет з зафіксованими на них аудіовізуальними творами². Тому є актуальним питання розробки теоретичних основ дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції взагалі і, зокрема, уточнення меж компетенції судових експертів різних спеціальностей.

Деякі вчені розглядають як елемент спеціальних знань практичний досвід³, інші вчені до поняття «спеціальні знання» відносять наявність життєвого досвіду⁴. Досвідом є сукупність практично засвоєних знань, навичок, умінь. Л. Г. Шапіро виокремив три основні елементи досвіду: знання; навички — умінь, що створені вправами, практикою; умінь —

---

¹ Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: Навчально-довідковий посібник / Шепітько В. Ю., Цимбал М. Л., Сімакова-Єфремян Е. Б., Шерстюк В. М. та ін. — С. 173.

² З 2002 року, зокрема, у Харківському НДІСЕ було проведено дослідження більше 25000 компакт-дисків, магнітних дисків персональних комп'ютерів, аудіо- і відеокасет.

³ Див.: *Александров М. К., Терзиев Н. В.* Экспертиза на следствии и в суде. — М.: Юриздат МЮ СССР, 1957. — 64 с; *Белкин Р. С. Винберг А. И.* Криминалистика и доказывание. — М.: Госюриздат, 1969. — 168 с.; *Дулов А. В.* Вопросы теории судебной экспертизы в советском уголовном процессе. — Минск: НИИПККиСЭ, 1959. — 188 с.; *Лузгин И. М.* Расследование как процесс познания. — М.: ВШ МВД СССР, 1969. — 178 с; *Махов В. Н.* Сущность и понятие специальных познаний в советском уголовном процессе // Вопросы борьбы с преступностью. — М.: Юр. лит. — 1986. — Вып. 44. — С. 53-78; *Орлов Ю. К.* Заключение эксперта и его оценка по уголовным делам: Учебное пособие. — М.: Юристь, 1995. — 64 с.; та інші вчені.

⁴ Див.: *Надгорный Г. М.* Гносеологические аспекты понятия «специальные знания» // Криминалистика и судебная экспертиза. — К.: Вища школа, 1980. — Вып. 21. — С. 37-42; *Соколовский З. М.* Понятие специальных знаний // Криминалистика и судебная экспертиза. — К.: Вища школа. — 1969. — Вып. 6. — С. 199-205; та інші вчені.

здатність робити що-небудь, з урахуванням надбаних знань та досвіду¹.

Г. І. Грамович вважає, що до спеціальних знань належать як практичний досвід, так і життєвий², але не визначає критерії (межі) віднесення знань до цих категорій. На нашу думку, поняття практичного і життєвого досвіду відрізняються за змістом, бо життєвий досвід може бути надбаний у результаті діяльності людини в побуті, а практичний — у результаті професійної підготовки.

З. М. Соколовський об'єднує такі поняття, як спеціальні знання, практичний і життєвий досвід³, які, на наш погляд, відрізняються одне від одного. Межі знань, які відносять до «життєвого досвіду», є досить невизначеними. Знання, які здобуває людина в побуті, не є спеціальними, тому що кожна особистість має такий життєвий досвід, який відрізняється від життєвого досвіду іншої особи. Тому висновок, зроблений на основі лише використання життєвого досвіду, має суб'єктивний характер.

Роль життєвого досвіду найбільш повно відбив Г. М. Надгорний, який під «життєвим досвідом» розуміє знання, накопичені людьми в побуті. Життєвий досвід включає знання про засоби трудової діяльності, способи їхнього застосування, найбільш раціональну поведінку в тих чи інших умовах. Автором також були виокремлені практичні знання, які використовуються в повсякденному житті⁴.

К. О. Букалов під спеціальними знаннями в судочинстві розуміє перевірені практикою професійні знання компетентних осіб, їхнє вміння користуватися науково-технічними засобами й прийомами для виявлення, фіксації й дослідження доказів у ході слідчої дії та звертає увагу на те, що до змісту

¹ Див.: *Шапиро Л. Г.* Использование специальных познаний при расследовании преступных уклонений от уплаты налогов: Дис... канд. юрид. наук. – Саратов, 1999. – С. 20.

² Див.: *Грамович Г. И.* Проблемы теории и практики эффективности применения специальных знаний и научно-технических средств в раскрытии и расследовании преступлений: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – К., 1989. – С. 15.

³ Див.: *Соколовский З. М.* Понятие специальных знаний // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Вища школа, 1968. – Вып. 6. – С. 199–205.

⁴ Див.: *Надгорный Г. М.* Гносеологические аспекты понятия «специальные знания» // Криминалистика и судебная экспертиза. – М.: ВНИИСЭ. – 1980. – Вып. 21. – С. 37-42.

спеціальних знань має входити, крім теоретичних знань, також досвід роботи зі спеціальності¹.

Спеціальними знаннями в кримінальному процесі є «знання, які властиві різним видам професійної діяльності, за винятком знань, що є професійними для слідчого та використовуються при розслідуванні злочинів з метою сприяння встановленню істини в справі у випадках, формах і порядку, що передбачені кримінально-процесуальним законом»². Юридичні знання не належать до спеціальних знань, однак законодавство не відокремлює чітко спеціальні знання від неспеціальних (крім випадків встановлення причин смерті, тілесних ушкоджень, фізичного стану та віку обвинуваченого, потерпілого тощо, коли експертиза призначається обов'язково) (ст. 76 КПК України). Тому слідчому (судді) в усіх інших випадках надане право самому визначати, чи є знання, що необхідні для вирішення будь-якого питання, спеціальними.

У науковій літературі дискусійним є питання про віднесення юридичних знань до спеціальних. Окремі вчені вважають, що висновок експерта повинен мати лише технічний характер і не торкатися галузі правових питань³, знання з галузі правових наук не застосовуються експертом⁴, на ньому не лежить обов'язок правової оцінки певних фактів — це право тільки суду й слідства⁵, які зобов'язані знати закон⁶. Інші

¹ Див.: Букалов К. А. Применение товароведческих познаний при проведении комплексной ревизии по требованию следователя // Теория и практика криминалистики и судебной экспертизы. – Саратов: СЮИ. – 1982. – Вып. 4. – С. 54.

² Див.: Махов В. Н. Сущность и понятие специальных познаний в советском уголовном процессе // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: Юр. лит., 1986. – Вып. 44. – С. 65.

³ Див.: Никифоров В. М. Экспертиза в советском уголовном процессе. – М.: Госюриздат, 1957. – 168 с.

⁴ Див.: Александров М. К., Терзиев Н. В. Экспертиза на следствии и в суде. – С. 8.

⁵ Див.: Корухов Ю. Г. Допустимы ли правовые и юридические экспертизы в уголовном процессе // Законность. – 2000. – №1. – С. 39-40; Круть О. В., Надгорный Г. М. До питання про так звану правову (судово-правову) експертизу // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики на сучасному етапі судово-правової реформи: Сб. Научно-практичних матеріалів. – Х.: Право, 1998. – С. 30 – 33.

⁶ Див.: Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. – М., 1958. – С. 339.

вчені наводять аргументи й обґрунтування введення в практику судово-експертної діяльності правової (юридичної) експертизи¹.

В Україні проведення експертизи в галузі права можливе лише в практиці Конституційного Суду України. Тому в постанові Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. №8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» і змінах, внесених постановою Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р. №15, зазначено необхідність «вказати судам на неприпустимість призначення експертизи у випадках, коли з'ясування певних обставин не потребує спеціальних знань, а також порушення перед експертом правових питань, вирішення яких віднесено законом до компетенції суду (зокрема щодо вини, неосудності чи недієздатності особи тощо)»². У роз'ясненнях від 11. 11. 98 р. № 02-5/424 Арбітражним судам України «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» зі змінами і доповненнями, внесеними роз'ясненням президії Вищого арбітражного суду України від 18 квітня 2001 р. № 02-5/467, роз'ясненням президії Вищого господарського суду України від 31 травня 2002 р. № 04-5/609, рекомендацією президії Вищого господарського суду України від 10 грудня 2004 р. № 04-5/3248, вказано, що «... неприпустимо ставити перед судовими експертами правові питання, вирішення яких чинним законодавством віднесено до компетенції суду, зокрема про відповідальність окремих нормативних актів вимогам закону, про правову оцінку дій сторін тощо».

---

¹ Селиванов А. О. Проблеми запровадження в судовому процесі правової експертизи як умови досягнення об'єктивного та обґрунтованого судового рішення // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Вип. 2. – Х., 2002. – С. 167-170; Россинская Е. Р. Специальные познания и современные проблемы их использования в судопроизводстве // Журнал российского права. – 2001. – №5. – С. 7-10; Гаухман Л. Нужна правовая экспертиза по уголовным делам // Законность. – 2000. – №4. – С. 21-24; та ін.

² Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. №8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах»// Судово-експертна діяльність. Довідник для суддів. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Видавничий дім «Ін-Юре», 2003. – С. 365.

Тому провадження правової експертизи слід визнати таким, що не відповідає змісту кримінально-процесуального законодавства. Однак деякі завдання, які виникають на межі юридичних та спеціальних знань, у практиці судової експертизи вирішуються. Це стосується й експертизи об'єктів інтелектуальної власності¹. Зокрема, одним із завдань судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції є встановлення відомостей про правовласників твору.

За результатами узагальнення експертних проваджень з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції встановлено, що в 38,9% випадків на вирішення експертиз були поставлені питання правового характеру (чи порушені авторські права; хто є власником прав; чи є продукція контрафактною тощо). Очевидно, що наведені питання мають правовий характер, виходять за межі компетенції судових експертів та повинні вирішуватися слідчими й суддями, а не експертами. Однак у зв'язку з відсутністю методики розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням авторського або суміжних прав, співробітникам правозастосовних органів важко розібратися в багатьох питаннях, які виникають у них у ході розслідування.

Результати анкетування слідчих МВС України свідчать про те, що у 87,3% респондентів на початковому етапі розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням авторського і суміжних прав, виникає необхідність у зверненні до спеціалістів у галузі інтелектуальної власності для консультацій з правових питань. 53,5% респондентів звертаються до спеціалістів за інформацією, що стосується правовласників творів на території України; 48,5% — за інформацією, що стосується переліку і обсягів матеріалів, які необхідно вилучати у процесі слідчих дій; 48,7% — за інформацією, що стосується встановлення факту контрафактності продукції; 33,3% — за інформацією, що стосується віднесення певного твору до об'єкта авторського або суміжних прав.

Форми використання спеціальних знань під час розслідування злочинів поділяються на два основні види: процесуаль-

¹ Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: Навчально-довідковий посібник / Шепітько В. Ю., Цимбал М. Л., Сімакова-Єфремян Е. Б., Шерстюк В. М. та ін. — С. 7.

ні й непроцесуальні. У практиці розслідування злочинів найчастіше застосовуються такі процесуальні форми, як участь спеціаліста у провадженні слідчих дій й судова експертиза¹. Судова експертиза є найбільш кваліфікованою формою використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві².

Участь спеціаліста при проведенні слідчих дій передбачена ст. 128¹, а при проведенні судових дій — ст. 270¹ КПК України. Метою залучення спеціаліста до участі в слідчих (судових) діях є розширення практичної можливості слідчого (суду) з виявлення, фіксації і вилучення доказів.

Обов'язковою є присутність спеціаліста лише у випадках, що передбачені ст. 192 КПК України. Слідчий в усіх інших випадках запрошує спеціаліста за своїм розсудом, коли визнає за необхідне використати спеціальні знання і навички під час провадження будь-якої слідчої дії. Спеціаліст може залучатися до опису майна, обшуку, огляду, відтворення обстановки та обставин події тощо. Для залучення спеціаліста до участі у провадженні слідчої дії закон не вимагає винесення постанови, але ця участь обов'язково зазначається в протоколі цієї дії.

У статтях 128¹ та 270¹ КПК України йде мова про спеціаліста, який відрізняється від тих осіб (часто їх теж називають спеціалістами), спеціальні знання яких слідчий (суд) використовує у формі усних консультацій при плануванні слідчих дій. Консультації цих осіб мають позапроцесуальний характер і не відображаються в матеріалах справи. Закон не надає процесуального статусу результатам діяльності спеціаліста і не визначає їх як можливе джерело доказової інфор-

---

¹ Див.: *Арсеньев В. Д., Заблоцкий В. Г.* Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела // Сб. научн. тр. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1986. – С. 16-26; *Эйсман А. А.* Критерии и формы использования специальных познаний при криминалистическом исследовании в целях получения судебных доказательств // Вопросы криминалистики. – М.: Госюриздат, 1962. – № 6-7. – С. 33-45.

² *Орлов Ю. К.* Заключение эксперта и его оценка по уголовным делам. – М: ВНИИСЭ, 1995. – С. 4.

мації. Звідси впливає однозначний висновок про те, що результати діяльності спеціаліста не є доказом¹.

Результати анкетування співробітників МВС України свідчать про те, що у 93,5% випадків до порушення кримінальної справи за фактом порушення авторського або суміжних прав вони звертаються за консультацією до спеціалістів, що надається у режимі телефонної розмови та/або особисто.

Кримінально-процесуальне законодавство передбачає можливість призначення й проведення експертизи тільки після порушення кримінальної справи. Однак не без підстави низка авторів висловлюють думку про те, що призначення й провадження експертизи слід здійснювати до порушення кримінальної справи. Серед учених—юристів на проблему можливості провадження експертизи до порушення кримінальної справи є протилежні точки зору. Одна група вчених виступає за зміну певних норм КПК і за надання права проводити експертизу до порушення кримінальної справи (Р. С. Белкін², О. Р. Росинська³, В. П. Бахін⁴, Я. П. Нагнойний⁵, Л. М. Головченко⁶ та інші

---

¹ Див.: *Надгорний Г. М., Ісакович Б. М., Сегай М. Я.* Експерт і спеціаліст: проблема розмежування функцій // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. – Х.: Право, 2001. – С. 59-64.

² Див.: *Белкин Р. С., Мирский Д. Я.* Процессуальные аспекты назначения экспертизы в стадии возбуждения уголовного дела // Процессуальные аспекты судебной экспертизы: Сб. научн. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1986. – С. 27-39.

³ Див.: *Росинская Е. Р.* Судебная экспертиза в уголовном, гражданском и арбитражном процессе: практическое пособие. – М.: Право и закон, 1996. – С. 5.

⁴ Див.: *Бахин В. П.* Следственная практика: проблемы изучения и совершенствования. – К.: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1991. – 56 с.

⁵ Див.: *Нагнойный Я. П.* О возможности назначения судебной экспертизы до возбуждения уголовного дела // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: РИО МВД УССР. – 1967. – Вып. 4. – С. 174-178.

⁶ Див.: *Головченко Л. Н.* Реформирование системы экспертного обеспечения правосудия в Украине // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник матеріалів міжнарод. наук. -практ. конф. – Х.: Право, 2002. – Вип. 2. – С. 5-9.

вчені¹), інша дотримується протилежної точки зору (В. М. Савицький², В. І Шиканов³, В. Д. Арсеньєв⁴, В. Г. Гончаренко⁵, Ю. К. Орлов⁶ та інші вчені). Так, Р. С. Белкін обґрунтовує необхідність проведення експертизи до порушення кримінальної справи як форми залучення «поінформованої особи до встановлення наявності або відсутності підстав для порушення кримінальної справи»⁷. Наукова дискусія з цього питання триває вже близько 30 років, але з часом вона тільки набирає гостроти.

На нашу думку, до порушення кримінальної справи спеціальні знання в галузі дослідження аудіовізуальної продукції можуть застосовуватися не тільки для одержання достатньої сукупності даних, що вказують на ознаки злочину, а й для фіксації слідів злочину. Головним аргументом є встановлення необхідних процедур, «які дозволять застосовувати швидкі дії для збору необхідних доказів»⁸, а саме: проведення в стислі строки повноцінного дослідження декількох тисяч компакт-

---

¹ Див.: *Францифоров Ю., Николайченко В., Громов Н.* Производство экспертизы до возбуждения уголовного дела // Российская юстиция. – 1999. – № 3. – С. 28; *Мудьюгин Г., Похис М.* Судебно-медицинскую экспертизу – в стадию возбуждения уголовного дела // Соц. законность. – 1971. – №9. – С. 57 – 59.

² Див.: *Савицкий В. М.* Надо ли реформировать стадию возбуждения уголовного дела? // Сов. гос. и право. – 1974. – №8. – С. 8. – 11.

³ Див.: *Шиканов В. И.* Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса. – Иркутск, 1979. – 42 с.

⁴ Див.: *Арсеньев В. Д., Заблоцкий В. Г.* Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела // Сб. научн. тр. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1986. – С. 16-26.

⁵ Див.: *Експертизи в судовій практиці: Навч. посібник / Гончаренко В. Г., Бергер В. Є., Булига Л. П. та ін.* – К.: Либідь, 1993. – 197 с.

⁶ Див.: *Орлов Ю. К.* Экспертиза в досудебных стадиях уголовного процесса // Правовые проблемы судебной экспертизы: Сб. науч. тр. №22. – М.: ВНИИСЭ. – 1976. – С. 129-72.

⁷ Див.: *Белкин Р. С.* Курс криминалистики: Учеб. пособие для ВУЗов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – С. 11.

⁸ *Боротьба проти звукового і аудіовізуального піратства: керівництво (Рада Європи, 1995 р) // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України.* – К.: ІнЮре, 2001. – С. 263.

дисків, аудіо- і відеокасет, значної кількості техніки, що використовувалась для тиражування творів, сучасних машинних носіїв аудіовізуальних творів, декількох сотень документів, що зберігаються у пам'яті комп'ютерів, десятків і сотень аудіовізуальних творів, які після порушення кримінальної справи будуть відігравати роль доказів. Найчастіше спеціалісту потрібне робоче місце зі спеціальним обладнанням, методики дослідження, а іноді — використання всього обсягу професійних знань у галузі дослідження об'єктів авторського й суміжних прав, комп'ютерної техніки й інформаційних технологій, технічного дослідження документів тощо. Проведення попереднього дослідження не може замінити судову експертизу. Часто за своїм змістом й методами, що використовуються, дослідження спеціаліста відрізняється від судової експертизи лише статусом особи, що проводить дослідження, і формою підсумкового документа, у якому викладені його результати. Висновок спеціаліста доказової сили не має, що призводить до того, що іноді деякі об'єкти (наприклад, холодна зброя, наркотичні речовини, аудіовізуальна продукція тощо) «досліджуються двічі»¹ і після порушення кримінальної справи призначається відповідна судова експертиза, яка дублює попереднє дослідження². Це веде до необґрунтованих витрат робочого часу судового експерта та бюджетних й спеціальних коштів. З іншого боку, в певних випадках співробітники оперативно-розшукових органів не мають можливості проведення попередніх досліджень, оскільки за рахунок бюджетних коштів провадяться лише судові експертизи, а на спеціальні дослідження витрати з бюджету не передбачені³.

¹ Див.: *Тихонов В. Е.* Исходные следственные ситуации и выбор времени назначения экспертизы // Следственная ситуация: Сб. науч. тр. ВШ МВД СССР. – М.: ВШ МВД СССР, 1985. – С. 46.

² Див.: *Шевчук В. М.* Судебные экспертизы при расследовании контрабанды: проблемы теории и практики // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф. – Х.: Право, 2002. – Вип. 2. – С. 128.

³ Провадження інших експертних досліджень державними спеціалізованими установами здійснюється за рахунок замовника. – Про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу». Закон України № 1992-IV від 9. 09. 04, ст. 15 // ВВРУ. – 2005. – №1. – С. 33.

Деякі автори вказують, що за багатьма правопорушеннями до порушення кримінальної справи виникають важко розв'язувані проблеми, які нагадують «зачароване коло»¹. Це стосується й попередньої перевірки фактів порушення авторського й суміжних прав за статтями 176 та 203¹ КК України, бо вилучена аудіовізуальна продукція може бути ліцензійною², або тільки частина продукції може бути контрафактною, оскільки ознаки контрафактності на деяких зразках аудіовізуальної продукції (наприклад, відсутність контрольної марки України) ще не свідчать про те, що продукція є контрафактною (марку продавець міг переклеїти на упаковку іншого екземпляру аудіовізуальної продукції). І навпаки, ознаки заводського виробництва дисків і касет (їх упаковки, марки, поліграфічне оформлення тощо) ще не свідчать про те, що продукція є ліцензійною, бо вона могла бути виготовлена поза обсягом, передбаченим ліцензійною угодою. У даному випадку для виявлення «неочевидних» стійких ознак контрафактності дисків і касет застосування спеціальних знань є необхідним. Тому, на наш погляд, до огляду місця події, де є десятки тисяч дисків і касет, доцільно залучати спеціаліста.

За результатами анкетування слідчих МВС України встановлено, що у 53,5% випадків у них виникають сумніви у віднесенні аудіовізуальної продукції до контрафактної під час її огляду та вилучення. Таким чином, якщо провадження судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції було б можливим до порушення кримінальної справи, вилученню підлягала б тільки та аудіовізуальна продукція, яка має

---

¹ Див.: *Вульфін Г., Тевлін Р.* Освидетельствование или экспертиза // Радянське право. – 1965. – №2. – С. 99-100; *Нагнойный Я. П.* О возможности назначения судебной экспертизы до возбуждения уголовного дела // Криміналістика і судєбна експертиза. – К.: РІО МВД УССР. – 1967. – Вып. 4. – С. 175.

² Ліцензія – дозвіл, наданий автором або іншим власником авторського права (ліцензіаром) користувачеві твору (ліцензіату) на використання твору певним способом і відповідно до умов, зазначених у відповідному договорі (ліцензійній угоді). – Інтелектуальна власність: словник-довідник: У 2 т. / За заг. ред. О. Д. Святоцького. – Т. 1: Авторське право і суміжні права / За ред. О. Д. Святоцького, В. С. Дроб'язка; Уклад.: В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – С. 120.

ознаки контрафактності. Крім того, 91,5% респондентів вважають, що до порушення кримінальної справи за ст. 176 КК України є потреба у проведенні судової експертизи примірників аудіовізуальної продукції, яка придбана під час контрольної закупки.

На наш погляд, є вірною пропозиція стосовно надання права правоохоронним органам призначати експертизу до порушення кримінальної справи. На користь цієї точки зору говорить і те, що в багатьох країнах подібні зміни в законодавство вже були внесені. Так, у п. 2 ст. 242 КПК республіки Казахстан передбачено: «У випадках, коли ухвалення рішення про порушення кримінальної справи неможливо без проведення експертизи, вона може бути призначена до порушення кримінальної справи»¹. У пункті 2 ст. 173 КПК Білорусі: «До порушення кримінальної справи можуть бути отримані пояснення, витребувані додаткові документи, зроблені огляд місця події, експертизи, затримання й обшук особи при затриманні», а у п. 2 ст. 226: «До порушення кримінальної справи відповідно до статті 173 даного Кодексу допускається призначення судово-медичної експертизи для визначення причин смерті і ступеня тілесних ушкоджень та інших експертиз, висновки яких можуть мати істотне значення для вирішення питання про порушення кримінальної справи»².

Як позитивну рису призначення експертизи під час перевірки повідомлення про злочин слід також визнати можливість уникнути підміни цієї слідчої дії різного роду «дослідженнями»³.

На нашу думку, у зв'язку зі складністю дослідження й багатоскладовістю зразків аудіовізуальної продукції (сам твір, його носій, упаковка, поліграфічне оформлення, позначення

---

¹ Уголовно-процессуальный кодекс республики Казахстан от 13. 12. 1997 № 206–1 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pavlodar.com/zakon/nzak_right.htm.

² Уголовно-процессуальный кодекс республики Беларусь от 16 июля 1999 г. № 295-3 / Под ред. Р. М. Асланова, А. И. Бойцова. – Минск: Юридический центр Пресс, 2001. – 602 с.

³ Див.: *Химичева Г. П.* Рассмотрение милицией заявлений и сообщений о преступлениях: Монография. – М.: ЮИ МВД РФ, 1997. – 137 с.

на диску й упаковці, марка¹ й наклейка тощо), а також з метою виключення необґрунтованого порушення кримінальних справ ми пропонуємо внести таке доповнення до ст. 75 КПК України: «У випадках, коли ухвалення рішення про порушення кримінальної справи неможливо без провадження експертизи, вона може бути призначена до порушення кримінальної справи». Ця норма надасть право слідчому призначати експертизи з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції до порушення кримінальної справи за ст. 176 та ст. 203¹ КК України, що сприятиме підвищенню оперативності виявлення й дослідження речових доказів, скороченню строків розслідування.

За результатами узагальнення експертних проваджень встановлено, що лише у 8,1% випадків провадиться дослідження спеціаліста контрафактної аудіовізуальної продукції, а найчастіше — у 91,9% випадків — судова експертиза. У статті 1 Закону України «Про судову експертизу» подається таке тлумачення судової експертизи: «дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового слідства чи суду»². Іншими словами, ознакою експертизи є необхідність використання спеціальних знань для проведення дослідження. Стаття 75 КПК України передбачає, що «експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань при провадженні в справі потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання... Питання, які ставляться експертові, і його висновок по них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта». Стаття 310 КПК України регламентує провадження експертизи в суді.

Експертна діяльність здійснюється в межах певної процедури, експертиза є елементом процесу доказування, законом визначені права й обов'язки органів і осіб, що беруть участь

---

¹ Марка має власну серію: А – для аудіокасет; В – для відеокасет; К – для компакт-дисків.

² Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII // ВВР. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

у проведенні експертизи, тощо¹. Судова експертиза взагалі й, зокрема, аудіовізуальної продукції «є процесуальною формою одержання нових і уточнення (перевірки) наявних доказів»². Експерт зобов'язаний за результатами проведеного дослідження скласти висновок, який є джерелом доказів³.

Контрафактна аудіовізуальна продукція, як і інші об'єкти судової експертизи, має властивості (ознаки), які відбиваються в матеріалізованому вигляді й тому доступні для експертного дослідження. Вивчення властивостей, ознак об'єктів та їхніх відображень — підстава для проведення досліджень учених і судових експертів, створення наукових основ нових родів і видів судової експертизи, додаткових можливостей спільного вирішення завдань експертами різних спеціальностей⁴.

Поява нового виду судової експертизи була б неможливою в умовах ізоляції від інших наук, без інтеграції знань з різних галузей науки. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності інтегрувала наукові знання з права інтелектуальної власності, криміналістики та судової експертизи (наприклад, трасології, технічного дослідження документів, фоноскопії тощо), мистецтвознавства, техніки, кібернетики та інших галузей знань.

О. О. Макарян пише, що «цільове призначення будь-якої науки, особливо прикладної — це служіння практиці. У кінцевому підсумку судово-експертна практика є замовником і споживачем тих знань, що інтегруються з інших наук через судову експертизу»⁵. Сучасні дослідження аудіовізуальної продукції мають потребу в широкому запозиченні понять і принципів авторського і суміжних прав, технології виробництва носіїв

¹ Див.: *Галкин В. М.* Средства доказывания в уголовном процессе. Заключение эксперта. — М.: 1968. — Ч. 2. — 96 с.

² *Энциклопедия судебной экспертизы / Под ред В. А. Аверьяновой, Е. Р. Россинской.* — М.: Юристъ, 1999. — С. 494.

³ *Експертизи в судовій практиці / За заг. ред. В. Г. Гончаренка.* — К.: Юрінком Інтер, 2004. — С. 53.

⁴ Див.: *Шляхов А. Р.* О свойствах объектов и их отображениях, изучаемых судебными экспертами // *Актуальные проблемы теории судебной экспертизы.* — М.: ВНИИСЭ, 1984. — С. 34.

⁵ *Макарян А. А.* Интеграция достижений естественных и технических наук в криминалистике. — М.: Юридическая литература, 1994. — С. 33.

творів (аудіо- і відеокасет, компакт-дисків), сучасних методів і засобів кібернетики, основних положень теорій криміналістичної ідентифікації, діагностики та ситуалогії.

На ефективність розслідування злочинів, які пов'язані з порушенням авторських або суміжних прав, впливає визначення роду і виду експертизи та своєчасність її призначення. Вид судової експертизи, що призначається, буде визначатися, насамперед, її предметом і об'єктами дослідження. Предметом експертизи можуть бути обставини, що підлягають доказуванню в справі, пов'язані із встановленням факту відповідності (невідповідності) аудіовізуальної продукції ліцензійним зразкам, способів її виготовлення, кількості і вартості виготовленої контрафактної продукції тощо. Ці відомості в основному виходять за межі загальнодоступних і належать до спеціальних знань.

Аудіовізуальна продукція є складним об'єктом експертизи. Під час її дослідження залежно від розв'язуваного завдання використовуються спеціальні знання таких родів судової експертизи:

- дослідження об'єктів інтелектуальної власності (для виявлення й розшифровки позначень на дисках і/або касетах, що характеризують власників прав на твори, а також інформації, що свідчить про факт передачі авторських і/або суміжних прав; для ідентифікації твору та/або рекламного блоку; виявлення ознак контрафактності продукції);

- трасології (для встановлення способів виробництва аудіо-, відеокасет або компакт-дисків і їхньої упаковки; ідентифікації обладнання, за допомогою якого виготовлялися ці об'єкти, тощо);

- фоноскопії (для дослідження фізичних параметрів аудіо- або відеозапису, встановлення ознак монтажу, ідентифікації людини за голосом, ідентифікації апаратури запису тощо);

- технічного дослідження документів (для дослідження способів і якості нанесення інформації на поверхню диска, касети і/або їхню упаковку, поліграфічні матеріали, способу виготовлення контрольної марки України, ідентифікації акторів у відеозаписах тощо);

- комп'ютерно-технічної експертизи (для виявлення та ідентифікації відео- і аудіозаписів на компакт-диску та в

пам'яті комп'ютера, встановлення виду обладнання, яке використовувалось для тиражування твору, тощо);

- хімічної і/або біологічної експертизи (для дослідження матеріалів, з яких виготовлені аудіо-, відеокасети, компакт-диски, їхні упаковки, вкладиші, контрольні марки України, тощо).

У найбільш простих випадках дослідження з встановлення ознак контрафактності примірників аудіовізуальної продукції експерт з дослідження об'єктів авторського і суміжних прав може провести одноосібно, а у більш складних випадках — у складі комісії експертів однієї спеціальності. Однак ми вважаємо, що зараз в Україні «піратський» бізнес дуже швидко вдосконалюється, ознаки контрафактності касет і дисків стають усе більш «неочевидними». Тому до експертизи аудіовізуальної продукції доцільно було б залучати експертів різних спеціальностей. Такі дослідження можна проводити й у межах комплексної експертизи або комплексу експертиз.

Автором роботи вже розроблені та запроваджені в експертну практику програми підготовки судових експертів за спеціальностями «13. 1» «Дослідження об'єктів авторського права» і «13. 2» «Дослідження об'єктів суміжних прав». У даний час в Україні успішно розвивається експертиза об'єктів інтелектуальної власності, розробляються методологічні основи цього роду експертизи, схеми і алгоритмізовані методики експертних досліджень, термінологічна база, уточнюються межі компетенції експертів різних спеціальностей, нові методи встановлення фактичних даних, необхідних для створення належної бази доказів.

§ 2. Формування наукових основ судової експертизи контрафактної аудіо- та відеопродукції

Наукові публікації стосовно судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції з'явилися лише 4-5 років тому. На цей час ще повною мірою не визначено предмет судової експертизи контрафактної аудіо- та відеопродукції та не розроблена методика дослідження. Дис-

кусійним є ставлення до використання у висновках судових експертів терміна «ознаки контрафактності».

У теорії та практиці нових видів судової експертизи завжди використовуються терміни і визначення з інших галузей знань. Це викликає дискусії щодо їхнього тлумачення. Однак у зв'язку з необхідністю забезпечення взаєморозуміння між фахівцями різних галузей знань, що беруть участь у кримінальному судочинстві, в криміналістиці постійно виникають питання про необхідність створення впорядкованої термінології судової експертизи й формулювання чітких визначень термінів.

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про міжнародні договори України» «...укладені і належним чином ратифіковані міжнародні договори України становлять частину національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства»¹. Україною була укладена та ратифікована значна кількість міжнародних договорів стосовно правових відносин у галузі інтелектуальної власності². Це, у свою чергу, веде до адаптації національного законодавства, що регламентує захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, до міжнародного законодавства. У зв'язку з цим у нормативно-правових актах України в останні 10-12 років з'явилася значна кількість термінів іноземного походження. Так, слово «контрафакція» (contrefaçon) у

¹ Закон України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р. № 3767-ХІІ // ВВР. – 1994. – № 10. – Ст. 45.

² Угода про партнерство та співробітництво між європейськими співтовариствами і Україною. Закон України № 237/94-ВР // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 8; Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. Закон України від 31 травня 1995 року №189/95– ВР // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер. – 2003. – № 3. – С. 136; Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво (2002 р.) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер. – 2003. – № 3. – С. 207– 214; Про участь України у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 року. Постанова ВР України від 23 грудня 1993 року № 3794-ХІІ.) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер. – 2003. – № 3. – С. 101; та ін.

перекладі з французької мови означає «підробка»¹. Термін «counterfeit» в англomовних джерелах має такі значення: «підробка», «підроблений», «фальшивий»². У законодавстві закордонних країн термін «контрафакція» використовується стосовно об'єктів промислової власності та означає використання чужого об'єкта промислової власності з промисловою та торговельною метою. Найбільш поширеним є виготовлення виробів, що співпадають з предметом патенту. Таким виробам дають назву контрафактних (контрафактив)³. Однак цей термін не має чіткого тлумачення у законодавстві України. В нашій країні після прийняття в 1993 р. Закону України «Про авторське право і суміжні права» використовується лише словосполучення «контрафактний примірник твору»⁴. Підробка об'єктів інтелектуальної власності як протиправна дія у законодавстві України та міжнародному законодавстві визначена терміном «піратство»⁵.

¹ Гак В. Г., Ганишина К. А. Новый французско-русский словарь. – 5-е изд. – М.: Русский язык, 2000. – С. 239.

² Англо-русский словарь. – 8-е изд. / Сост. В. К. Мюллер. – М.: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1961. – С. 231.

³ Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2 кн. / За ред. А. С. Довгерта. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 2001. – Кн. 1: Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України / Уклад. Р. В. Дроб'язко. – С. 244.

⁴ Контрафактний примірник твору – примірник твору, фонограми чи відеограми, відтворений, опублікований і (або) розповсюджуваний з порушенням авторського права і (або) суміжних прав. – Закон України «Про авторське право і суміжні права» // БЗіОП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком, 2003. – № 3. – С. 67.

⁵ Закон України «Про авторське право і суміжні права» // БЗіОП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер. – 2003. – № 3. – С. 35; Рекомендація №R (88)2 Ради Європи про засоби боротьби з піратством у сфері авторського права і суміжних прав // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 237; Рекомендація № R (95)1 Ради Європи про засоби боротьби проти звукового і аудіовізуального піратства // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 244; Пропозиція Рекомендації Ради Європи про засоби захисту авторського права і суміжних прав та боротьбу з піратством, особливо в цифровому середовищі // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 247; Боротьба проти звукового і аудіовізуального піратства // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 256.

Однак у деяких російськомовних літературних джерелах вже є визначення терміна «контрафакція». Наприклад, термін «контрафакція» може означати «несанкціоноване використання товарних знаків... Контрафакція — це насамперед підробка товару»¹. О. Р. Росинська та О. І. Усов під терміном «контрафактність» розуміють нелегальність об'єктів, отриманих з порушенням діючого законодавства².

Зараз як контрафактна продукція (контрафакт³) на ринку України з'являються продукти харчування, дитячі іграшки, запчастини до автомобілів і літаків, медичні препарати й медичне обладнання, одяг, взуття, художні твори, комп'ютерні програми й бази даних, тютюнові вироби, алкогольні напої, товари побутової хімії тощо.

Кількість кримінальних справ, порушених за фактами протиправних дій щодо аудіовізуальної продукції, за останні 2-3 роки значно збільшилася. Так, з 2001 р. тільки в Києві порушено близько 1000 кримінальних справ за ст. 176 КК України, проте судами винесено всього 72 обвинувальні вироки⁴. За останні три роки збільшилась кількість судових експертиз з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції. Однак гостро відчувається відсутність практичних рекомендацій щодо використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушеннями авторського і суміжних прав.

Проблеми розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням прав на аудіовізуальну продукцію, активно обговорюють-

---

¹ Див.: Громов Ю. А. Защита и коммерциализация интеллектуальной собственности: Энциклопедический справочник. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – С. 119.

² Див.: Росинская Е. Р., Усов А. И. Судебная компьютерно-техническая экспертиза. – М.: Право и закон, 2001. – С. 306-307.

³ Термін «контрафакт» дуже широко використовується для характеристики товарів, що є підробленими та виготовлені з порушенням прав інтелектуальної власності. – Див., наприклад: Приоритетное направление – борьба с контрафактом // Патенты и лицензии. – М., 2004. – № 8. – С. 2.

⁴ Див.: Перетятко М. Боротьба з піратством на Петрівці: бій з тінню // Інтелектуальна власність. – 2005. – №3. – С. 72.

ся вченими. Аналіз літературних джерел показав: більшість авторів до 2000 р. висловлювали переконання, що питання про встановлення контрафактності продукції не виходить за межі компетенції судового експерта. Після 2000 року практично усі вчені одноставно прийшли до висновку, що експерт має право встановлювати лише ознаки контрафактності аудіовізуальної продукції, а встановлення факту контрафактності продукції є прерогативою правозастосовних органів¹.

О. О. Дворянкін пропонує виділити у контрафактності два аспекти: технічний та юридичний. Він вважає, що встановлення технічної контрафактності (невідповідності досліджуваної аудіовізуальної продукції відповідним ліцензійним² зразкам) є предметом судової експертизи та пропонує таке

---

¹ Див.: *Россинская Е. Р., Усов А. И.* Судебная компьютерно-техническая экспертиза. – 416 с.; *Мельников В.* Піратство як злочин у галузі авторського права та суміжних прав: погляд на проблему // *Право України.* – 2003. – № 4. – С. 72; *Дворянкин О. А., Зимарин О. А., Зубко В. А.* і др. Противодействие появлению и пресечение распространения контрафактной продукции в книгоиздании: Материалы в помощь работникам правоохранительных органов и издателям. – М.: Книга сервис, 2002. – 96 с.; *Основы расследования преступлений против авторских и смежных прав / Под ред. В. Н. Исаенко.* – М.: Экзамен, 2002. – 256 с.; *Стирин Г. М., Иващенко И. В.* Методические рекомендации по выявлению и раскрытию преступлений, нарушающих авторские и смежные права // *Совершенствование борьбы с преступностью в сфере экономики: Сборник аналитических и методических материалов.* – М.: Приор, 2002. – 62 с.; *Завидов Б. Д., Лапин С. Ю., Ибрагимова З. А.* Вопросы назначения и проведения экспертиз по делам о нарушении авторских и смежных прав // *Российский следователь.* – 2002. – № 2; *Коваленко Д. А.* Особенности доказывания по уголовным делам о нарушении авторских и смежных прав на досудебных стадиях судопроизводства: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – М., 2002; *Коваленко А. А.* Уголовно- правовая охрана авторских и смежных прав: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – М., 2001; *Семикаленова А. И.* Некоторые правовые вопросы, решаемые при установлении контрафактности информационно– программных продуктов // *Криминалистика. XXI век: Материалы науч. -практ. конф., г. Москва, 26-28 февр. 2001 г.* – М.: ГУ ЭКЦ МВД России. – 2001. – Т. 1. – С. 238-242.

² Ліцензія – дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності, що надається на підставі ліцензійного договору, або адміністративного рішення компетентного державного органу, або рішення суду. – *Інтелектуальна власність: словник-довідник: У 2 т. / За заг. ред. О. Д. Святоцького.* – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – Т. 2: Промислова власність. – С. 79.

формулювання експертного завдання: «чи мають... зразки продукції технічні ознаки контрафактності?»¹. На нашу думку, не можна погодитися з терміном «технічні», тому що це у більшості випадків звужує коло ознак контрафактності продукції, що виявляється під час проведення експертного дослідження (зокрема, стосовно відомостей про правовласників під час дослідженні саме твору (а не його носія), як об'єкта авторського або суміжних прав) та у деяких випадках унеможлиблює проведення експертизи, оскільки співробітники правоохоронних органів, як правило, надають на судово-експертне дослідження декілька тисяч екземплярів аудіовізуальної продукції різних найменувань та не мають можливості надати до експертної установи усі необхідні для порівняльного дослідження зразки ліцензійної продукції. Тому встановити фактично, чи відповідають досліджувані зразки аудіовізуальної продукції відповідним матеріальним ліцензійним зразкам, неможливо.

Д. О. Коваленко на підставі аналізу та узагальнення правозастосовної практики встановив, що при розслідуванні злочинів за справами про порушення авторського або суміжних прав дуже активно використовуються непрямі докази — ознаки, що є характерними для контрафактної продукції та встановлені при експертному дослідженні². Автор пропонує таке формулювання основного питання, що його повинні вирішувати судові експерти: «Чи є на носієві твору, упаковці тощо ознаки, характерні для контрафактної продукції?»³.

В. М. Ісаєнко у науково-практичному посібнику, що затверджений як посібник Генеральною прокуратурою Російської Федерації, пропонує співробітникам правоохоронних

---

¹ Дворянкін О. А. Защита авторских и смежных прав. Ответственность за их нарушение: Уголовно-правовой аспект. — М.: Весь мир, 2002. — С. 131-132.

² Коваленко Д. А. Особенности доказывания по уголовным делам о нарушении авторских и смежных прав на досудебных стадиях судопроизводства: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12. 02. 03 / НИИ проблем укрепления законности и правопорядка при Генеральной прокуратуре РФ. — М., 2002. — С. 26.

³ Там само. — С. 30.

органів ставити на вирішення експертам питання про встановлення «ознак контрафактності»¹. Н. О. Куркова також вважає, що основним завданням експертизи «контрафактів» є виявлення ознак контрафактності².

О. Р. Росинська та О. І. Усов зазначають, що для того щоб відрізнити контрафактну продукцію від легальних зразків, необхідно визначитися з ознаками контрафактності, а також процедурами (методиками) їх виявлення в тому чи іншому об'єкті³.

О. І. Усов детально дослідив методичні підходи до експертизи інформаційно-програмної продукції та зазначив, що ознаками контрафактності об'єктів (виробів) є ознаки (характеристики), що свідчать про їхнє нелегальне виготовлення⁴. Серед питань судової комп'ютерно-технічної експертизи автор пропонує вирішувати таке: «Чи має програмний засіб ознаки контрафактності?»⁵.

Однак можливість вирішення експертним шляхом питання з встановлення ознак контрафактності викликає численні дискусії з приводу того, що ще повною мірою не визначено, чи не є це питання правовим. Тому, на нашу думку, на сучасному рівні розвитку експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції експертним шляхом доцільно встановлювати лише факт відповідності (невідповідності) зразка аудіовізуальної

---

¹ Основы расследования преступлений против авторских и смежных прав: научно-практическое пособие / Под ред. В. Н. Исаенко. – М.: Экзамен, 2002. – С. 175.

² Куркова Н. А. Вопросы назначения экспертиз по делам о контрафакции // Теория і практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2004. – Вип. 4. – С. 611.

³ Див.: Росинская Е. Р., Усов А. И. Судебная компьютерно-техническая экспертиза. – С. 307.

⁴ Див.: Усов А. И. Концептуальные основы судебной компьютерно-технической экспертизы: Дис... д-ра юрид. наук. – М., 2002. – С. 269.

⁵ Див.: Там само. – С. 367; Усов А. И., Семикаленова А. И. Проблемы экспертного исследования информационно-программных продуктов на признаки контрафактности // Сб. тезисов докл. Всеросс. конфер. «Состояние, проблемы применения и совершенствования законодательства о борьбе с организованной преступностью и коррупцией». – М.: Московский институт МВД России, 2000.

продукції, що перевіряється, типовому зразку ліцензійної продукції. Цей факт встановлюється шляхом виявлення ознак контрафактності в об'єкті, які досліджуються.

Слідчий, експерт і суддя є суб'єктами пізнання, однак коло встановлюваних ними фактів визначається їх процесуальним статусом та межами компетенції¹. Низка фактів (наприклад, спосіб і послідовність нанесення інформації і маркувань на компакт-диск, аудіо-, відеокасету) можуть бути встановлені досить чітко лише експертним шляхом. Встановлена в процесі судово-експертного дослідження невідповідність зразку ліцензійної продукції одного із складових елементів аудіовізуальної продукції (твору, його носія, упаковки тощо) ще не свідчить про контрафактність аудіовізуального твору. Зокрема, компакт-диск у процесі контрольної закупки, огляду або вилучення міг потрапити в упаковку, в якій раніше знаходився інший диск. Тому експерт під час дослідження аудіовізуальної продукції оцінює ознаки всіх складових об'єкта (твору, упаковки, поліграфічного оформлення, маркувань, марки тощо) в комплексі та виділяє найбільш стійкі з них.

Виготовлення контрафактної аудіовізуальної продукції є повною (інтелектуальною) підробкою, а не частковою. В судовій експертизі словосполучення «ознаки підробки» використовується лише в методичних матеріалах з криміналістичного дослідження документів². Однак порівнювати встановлення факту наявності ознак контрафактності в об'єкта, що перевіряється, з виявленням ознак підчищення або травлення документа за допомогою техніко-криміналістичного дослідження документів некоректно, тому що цей вид експертизи не встановлює факт інтелектуальної підробки³.

---

¹ Див.: Прохоров-Лукин Г. В. Предмет судебной экспертизы и общие основания деления экспертных задач на категории // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: МЮ України. – 2001. – Вып. 50. – С. 8.

² Див.: Палиашвили А. Я. Признаки подделки документа, изготовленного из другого документа, содержащего подлинную подпись // Теория и практика криминалистической экспертизы. – М.: Юридическая литература, 1955. – С. 139-145.

³ Криминалистика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 2004. – С. 129.

На основі аналізу викладених відомостей та узагальнення експертних проваджень з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції нами встановлено, що за змістом різні форми експертних питань «Чи мають зразки аудіовізуальної продукції ознаки контрафактності?» та «Чи мають зразки аудіовізуальної продукції ознаки, що є характерними для контрафактної продукції?» збігаються. Тому запропоновані О. Р. Росинською, О. І. Усовим, О. О. Дворянкіним, Д. О. Коваленком, В. М. Ісаєнком та Н. О. Курковою формулювання експертних питань спрямовані на вирішення одного й того ж основного завдання експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції з встановлення відповідності/невідповідності зразка продукції, що перевіряється, типовому зразку ліцензійної продукції. У ході дослідження встановлюється наявність (відсутність) у об'єкта дослідження ознак ліцензійної або контрафактної продукції. Це відповідає криміналістичному визначенню ознаки, як прояву, вираженню будь-якої властивості об'єкта¹.

Основні параметри й вимоги до ліцензійної аудіовізуальної продукції не стандартизовані. Тому наявні методики експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції передбачають порівняльне дослідження об'єктів, що перевіряються, з аналогічними зразками, які виготовлені в заводських умовах згідно з певними ліцензійними угодами². Однак за результатами узагальнення експертних проваджень у 99,5% випадків експерт не має у своєму розпорядженні ліцензійних зразків всіх творів, що досліджуються (їх упаковок, носіїв, марок тощо), тому нами запропоновано проводити порівняльне дослідження кожного примірника аудіовізуальної продукції з типовим аналогом (моделлю) ліцензійного зразка, що змінюється у часі відповідно до вдосконалень технології виробництва носіїв (упаковок, марок тощо) даного роду продукції

¹ Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. – С. 172.

² Методологія здійснення досліджень і експертиз аудіовізуальних творів // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 2001. – Кн. 1. – С. 271-291; Методология проведения исследований и экспертиз аудиовизуальных произведений // Материалы семинара по интеллектуальной собственности для сотрудников МВД России. – М.: ЭКЦ МВД России. – 1999. – 48 с.

та нормативно-правових вимог до них. Результати анкетування слідчих МВС України свідчать про те, що 89,8% респондентів у 2004 р. надсилали на судово-експертне дослідження диски і касети, які мали істотні відмінності від ліцензійних зразків поряд із явно вираженими ознаками заводського виробництва. Такі об'єкти найчастіше виготовлені з відхиленнями від технічних умов (ТУ), що передбачають комплекс вимог до продукції певного виду, належать до не виявленого технічним контролем браку підприємства-виготовлювача або до продукції, яка виготовлена в заводських умовах, але в кількості, що перевищує зазначений обсяг продукції у ліцензійній угоді і тому є контрафактною.

За результатами узагальнення експертних проваджень у 97,9% випадків на дослідження надходять диски і касети, на упаковках яких відсутні контрольні марки. Відсутність на упаковці диска (касети) при його реалізації через торговельну мережу контрольної марки України є ознакою невідповідності зразка продукції, що перевіряється, ліцензійному зразку¹, однак цієї ознаки недостатньо для віднесення продукції до контрафактної, тому що контрольну марку продавець міг переклеїти на інший об'єкт, на якому, у свою чергу, з моменту переклеювання з'явилася ознака контрафактності (ознака переклеювання марки). Тобто, ця ознака не є стійкою.

Отже, у будь-якому випадку контрафактна аудіовізуальна продукція має матеріалізовані ознаки, що відрізняють її від ліцензійної. Ці ознаки встановлюються шляхом експертного дослідження. Їх наявність свідчить, в основному, про невідповідність певного примірника аудіовізуальної продукції, що складається з диска, його упаковки, поліграфічного оформ-

---

¹ Правила роздрібної торгівлі примірниками аудіовізуальних творів і фонограм. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 1997 року № 1209 // БЗіЮП України. Законодавство та судова практика: Авторське право і суміжні права. – К.: Юрінком, 2003. – № 3. – С. 294-299; Про встановлення вимог до жорсткої уніфікованої упаковки примірників дисків для лазерних систем зчитування, що передаються до депозитарію примірників дисків для лазерних систем зчитування. Наказ № 46 від 16. 04. 2003 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – 3. 12. 2004 р. та ін.

лення, контрольної марки тощо, технології виробництва та правилам роздрібної торгівлі, що передбачені для аналогічного ліцензійного зразка. Експерт не встановлює факт інтелектуальної підробки, що характеризується наявністю будь-яких неправдивих відомостей (наприклад, інформації про правовласника, яку можна отримати як з написів у записі твору й на поверхні диска, так і зі змісту ліцензійної угоди та/або посвідчення на право розповсюдження твору), а встановлює факт наявності/відсутності ознак ліцензійної продукції у об'єктів, що досліджуються.

Встановлена в процесі судово-експертного дослідження невідповідність ознак досліджуваного об'єкта ознакам одного із складових елементів ліцензійної аудіовізуальної продукції (твору, його носія, упаковки тощо) ще не свідчить про контрафактність аудіовізуального твору. При розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням прав на аудіовізуальну продукцію, показання різних учасників процесу, документи, що підтверджують наявність авторських і/або суміжних прав фізичних і юридичних осіб на певні аудіовізуальні твори, відомості про можливість використання творів для певних цілей, що відповідають законодавству України та змісту ліцензійної угоди, результати судово-експертного дослідження й інші докази оцінюються слідством (судом) у комплексі.

Під впливом активного розвитку і інтеграції різних наук за останні десятиріччя відбувся якісний стрибок у розробці основ судової експертизи. Застосування методів інших наук у будь-якій галузі знання приводить до її збагачення й розвитку. Поряд із розвитком материнських наук постійно розширюється предмет судово-експертної діяльності, виникають нові види експертиз, розширюється коло досліджуваних об'єктів і експертних завдань¹. В останні роки на основі інтеграції знань з'явилися й успішно розвиваються такі нові види експертиз, як пожежно-технічна, екологічна, зооветеринарна, мистецтвознавча, комп'ютерно-технічна, експертиза об'єктів інтелек-

---

¹ Див.: *Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р.* Криминалистика. Учебник для ВУЗов. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – С. 56-57.

туальної власності та інші. Створення кожного нового самостійного роду (виду) експертизи, як відомо, обумовлено не суб'єктивним бажанням того або іншого дослідника, а зростаючим значенням певного роду досліджень для судово-слідчої практики. Спочатку ці дослідження проводяться в межах вже існуючих видів експертиз¹. Разом з накопиченням досвіду створюються спеціальні методики дослідження, проводиться їхнє вивчення, впровадження в практичну діяльність судового експерта. В результаті виникає й розвивається новий рід (вид, підвид) експертизи, з'являється необхідність розробки відповідних теоретичних і практичних проблем². Тому на початковому етапі експертиза контрафактної аудіовізуальної продукції проводилася у межах судово-трасологічної експертизи та техніко-криміналістичного дослідження документів. Згодом був виділений новий рід експертиз (експертиза об'єктів інтелектуальної власності), види експертиз (зокрема об'єктів авторського права та суміжних прав). Нами був виділений новий підвид експертизи — контрафактної аудіовізуальної продукції. Виділення нового напрямку судово-експертного дослідження в окремий вид (підвид) судової експертизи став можливим після появи нових об'єктів та формулювання завдань щодо їх судово-експертного дослідження. Наступним етапом цього дослідження є формування наукових основ нового підвиду судової експертизи.

О. Р. Шляхов пропонує розглядати види судових експертиз з урахуванням сукупності трьох ознак: предмета, об'єкта і методики дослідження³, а Р. С. Белкін вважає, що «до трьох названих ознак, що відрізняють один вид експертизи від іншого,

---

¹ Див.: *Россинская Е. Р.* Специальные познания и современные проблемы их использования в судопроизводстве // Журнал российского права. – 2001. – №5. – С. 7-10.

² Див.: *Мирский Д. Я., Горинов Ю. А., Фефилаьев А. В.* Предмет, объекты и задачи судебной фототехнической экспертизы // Вопросы теории судебной экспертизы: Сб. научн. тр. – М: ВНИИСЭ, 1977. – № 31. – С. 121-141.

³ *Шляхов А. Р.* Предмет и система криминалистической экспертизы // Труды ВНИИСЭ. – М.: ВНИИСЭ, 1971. – Вып. 3. – С. 12; *Він же.* Процесуальні та організаційні основи криміналістичної експертизи: Методическе посібне. – М.: ВНИИСЭ, 1972. – 118 с.

варто додати четвертий — характер спеціальних знань, що відіграють домінуючу роль при вирішенні завдань певного виду експертизи»¹. На нашу думку, поява нових видів експертизи нерозривно пов'язана з появою нових об'єктів дослідження та характером експертних завдань, що формуються згідно з потребами судово-слідчої практики. Завдання певного виду експертизи, у свою чергу, є основою для формування її предмета.

Суттєво на розвиток криміналістики і судової експертизи вплинули розроблені С. М. Потаповим принципи криміналістичної ідентифікації². Ця розробка є основою методології ототожнення людини та різних об'єктів за їх слідами-відображеннями. У 70–80-ті роки продовжився розвиток теорії криміналістичної ідентифікації, про що свідчать роботи В. Я. Колдіна, М. Я. Сегая, С. П. Митричева, І. Д. Кучерова, Р. С. Белкіна та інших вчених. Крім того, були сформульовані та почали розвиватися неідентифікаційні дослідження в криміналістиці та судовій експертизі, такі як криміналістична діагностика та криміналістична ситуалогія.

Переконливою є думка М. Я. Сегая та В. К. Стринжи про те, що, незважаючи на наявність значної кількості розробок щодо ідентифікаційних, діагностичних та ситуаційних завдань судової експертизи, досі ще не розроблені чіткі об'єктивні критерії щодо функцій судової ідентифікації, діагностики та ситуалогії. Це ускладнює розвиток теоретичних основ судової експертології, знижує ефективність експертних методик при вирішенні конкретних практичних завдань, що потребують сукупного ситуаційного, діагностичного та ідентифікаційного аналізу, утруднюють чітку класифікацію судових експертиз, що використовують методи ідентифікації, діагностики та ситуалогії³. На думку деяких вчених, залежно від

---

¹ Белкин Р. С. Курс криминалистики: Учеб. пособие для ВУЗов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – С. 464-465.

² Див.: Потапов С. М. Принципы криминалистической идентификации // Сов. государство и право. – 1940. – №1. – С. 66-80; Він же. Введение в криминалистику. – М.:РИО ВЮА, 1946. – 25 с.

³ Сегай М. Я., Стринжа В. К. Судебная экспертиза материальных следов-отображений: Проблемы методологии. – К.: «ІнЮре». – К., 1997. – С. 19-23.

кінцевої мети дослідження завдання експертизи поділяють на класифікаційні, ідентифікаційні, діагностичні (особливою ланкою яких є ситуалогічні завдання)¹. Інші вчені обґрунтовують розподіл завдань експертизи на ідентифікаційні, діагностичні та ситуативні².

О. Р. Шляхов та В. Д. Арсен'єв вважають, що предметом експертизи є фактичні дані (факти, обставини справи), які встановлює експерт на основі спеціальних знань та які вказують на тісний зв'язок предмета з об'єктами та методами судової експертизи³. Тієї ж думки стосовно тлумачення поняття предмета судової експертизи з практичної точки зору дотримується більшість авторів⁴. Т. В. Авер'янова, Р. С. Белкін, Ю. Г. Корухов та О. Р. Росинська так формулюють предмет судової експертизи: «вирішення експертних завдань з метою встановлення фактичних даних на основі дослідження об'єктів — матеріальних носіїв інформації про факт або подію за допомогою спеціальних методів і методик»⁵.

О. Р. Шляхов зазначає, що предмет експертизи визначається об'єктом експертного дослідження й питаннями слід-

---

¹ Див.: *Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Росинская Е. Р.* Криминалистика: учебник для ВУЗов. – С. 432-433.

² *Сегай М. Я., Стринжа В. К.* Судебная экспертиза материальных следов-отображений (Проблемы методологии).

³ *Шляхов А. Р.* О предмете судебной экспертизы // Некоторые вопросы теории судебной экспертизы: Тезисы научных сообщений на 7-м теоретическом семинаре – криминалистических чтениях 26 июня 1975 года. – М.: НИИСЭ, 1975. – С. 3; *Арсеньев В. Д.* Соотношение понятий предмета и объекта судебной экспертизы // Проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. ВНИИСЭ. – 1980. – Вып. 44. – С. 3-23.

⁴ Див.: *Росинская Е. Р.* Судебная экспертиза в уголовном, гражданском и арбитражном процессе: практическое пособие. – М.: Право и закон, 1996. – С. 6; *Сегай М. Я., Стринжа В. К.* Судебная экспертиза материальных следов-отображений: Проблемы методологии; *Прохоров-Лукин. Г. В.* Предмет судебной экспертизы и общие основания деления экспертных задач на категории // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: МЮ України. – 2001. – Вып. 50. – С. 3-15; та ін.

⁵ *Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Росинская Е. Р.* Криминалистика. Учебник для ВУЗов. – С. 432.

чого (суду). Автор розглядає поняття предмета судової експертизи роду, виду, підвиду і конкретної експертизи. На думку вченого, перше доводиться й установлюється науково для кожного роду, виду, підвиду судової експертизи. Друге визначається питаннями, які поставив слідчий (суд), і вирішується експертом у межах його спеціальних знань¹. Цих положень дотримуються вчені під час удосконалення класифікації судових експертиз.

Стосовно конкретної експертизи її предметом є експертне завдання, яке необхідно розв'язати експертові під час й за результатами дослідження на основі відповідного обсягу спеціальних знань із використанням засобів і методів, що є у його розпорядженні².

Судова експертиза контрафактної аудіовізуальної продукції має свій предмет, завдання, об'єкти й певне коло методів дослідження, які дозволяють відокремити цей вид експертизи від інших. У деяких публікаціях уже є відомості про розробку основних положень судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції.

Так, С. П. Кузнецова пише, що предметом судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції є пізнання закономірностей, в основі яких лежать фактичні дані, що відбивають ознаки технології створення аудіовізуальної продукції, яка виготовлена з відхиленням від стандартів ліцензійної аудіовізуальної продукції й/або з порушенням прав правовласника³. Повністю не можна погодитися з цим визначенням предмета даного виду експертизи, оскільки, по-перше, не існує стандартів ліцензійної аудіовізуальної

---

¹ Словарь основных терминов судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – С. 60.

² Див.: *Россинская Е. Р.* Судебная экспертиза в уголовном, гражданском и арбитражном процессе: практическое пособие. – М.: Право и закон, 1996. – С. 6.

³ *Кузнецова С. П.* Возможности использования специальных знаний по делам о нарушениях прав интеллектуальной собственности // Теория і практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2003. – Вип. 3. – С. 571-572.

продукції й, по-друге, пізнання закономірностей будь-яких подій, зокрема фактичних даних, що мають відношення до обставин злочинів, пов'язаних з порушенням авторських і суміжних прав, не є предметом судової експертизи.

Н. О. Куркова визначає предмет судової експертизи контрафактної продукції як «встановлення фактичних даних, що підтверджують або спростовують контрафактність об'єкта інтелектуальної власності»¹. З даним визначенням не можна погодитись, оскільки за допомогою лише результатів судово-експертного дослідження аудіовізуальної продукції неможливо підтвердити або спростувати контрафактність об'єкта, що є прерогативою правозастосовних органів. Крім того, у даному визначенні предмета експертизи не передбачено вирішення ідентифікаційних завдань.

Проведений аналіз дозволяє сформулювати таке визначення предмета судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції: предметом судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції є вирішення експертних завдань з метою встановлення фактичних даних, які пов'язані зі створенням, тиражуванням, розповсюдженням та використанням певного зразка аудіовізуальної продукції, встановлення факту відповідності (невідповідності) зразка продукції, що перевіряється, зразку ліцензійної продукції, фактів тиражування твору кустарним способом та інших фактів (обставин справи), що можуть стати джерелом доказів за справою та встановлюються за допомогою спеціальних знань під час дослідження даних об'єктів і/або відомостей стосовно цих фактів, які зафіксовані в матеріалах кримінальної, господарської, адміністративної або цивільної справи.

Класифікація об'єктів судової експертизи може бути здійснена за різними підставами: з точки зору теорії криміналістичної ідентифікації, діагностики та ситуалогії; процесу доказування; розробки методик дослідження; експертної прак-

---

¹ Куркова Н. А. Вопросы назначения экспертиз по делам о контрафакции // Теория і практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2004. – Вип. 4. – С. 610.

тики; процесуального статусу; експертних завдань; родів, видів, підвидів судової експертизи тощо. Так, Л. Ю. Ароцкер називав об'єктами експертних досліджень предмети матеріального світу, що досліджуються та пізнаються як з метою ідентифікації, так і для вирішення неідентифікаційних завдань¹. Деякі автори приділяли увагу розширенню кола об'єктів судової експертизи, де поряд із матеріальними предметами та їх слідами присутня матеріальна обстановка події злочину, дослідження якої дозволяє встановити механізм події злочину².

А. І. Вінберг, Д. Я. Мирський та М. Н. Ростов справедливо зазначають, що залежно від завдання експертизи суб'єкт дослідження виділяє з об'єкта ті сторони (елементи, властивості, ознаки), за допомогою яких вирішується експертне завдання. Автори дійшли висновку, що об'єктом судово-експертного дослідження є матеріальна субстанція (людина, речовина тощо), а безпосереднім об'єктом — її властивості³.

На думку більшості вчених об'єктами судової експертизи є: речові докази, частини трупа, речова обстановка або фрагменти місця події, зразки, інші відомості, що містяться в різних матеріалах справи⁴.

Ми згодні з визначенням загального об'єкта судової експертизи як джерела (носія) інформації, за допомогою вивчення якого експерт встановлює факти та обставини, що являють собою предмет дослідження⁵. Оскільки поняття об'єкта судо-

¹ Ароцкер Л. Е. Сущность криминалистической экспертизы // Криминалистическая экспертиза. – М.: ЦНИИСЭ. – 1966. – Вып. 1. – С. 52.

² Див.: Вінберг А. И., Мирский Д. Я., Ростов М. Н. К проблеме объектов судебной экспертизы // Общетеоретические вопросы судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1982. – С. 4.

³ Див.: Вінберг А. И., Мирский Д. Я., Ростов М. Н. Гносеологический, информационный и процессуальный аспекты учения об объекте судебной экспертизы // Вопросы теории и практики судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ. – 1983. – С. 6; Мирский Д. Я. Ростов М. Н. Понятие объекта судебной экспертизы // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ. – 1984. – Вып. 44. – С. 27, 31.

⁴ Словарь основных терминов судебных экспертиз. – 92 с.

⁵ Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: Навчально-довідковий посібник / Шепітько В. Ю., Цимбал М. Л., Сімакова-Єфремян Е. Б., Шерстюк В. М. та ін. –Х.: ТОВ «Одісеї», 2004. – С. 135-136.

вої експертизи має й правову сторону, ним може бути лише матеріальне (матеріалізоване) утворення¹.

О. Р. Шляхов визначив об'єкти судової експертизи як «матеріалізовані відповідно до процесуальних норм джерела інформації», до яких належали речові докази, місце події, зразки для порівняльного дослідження. При цьому зазначалось, що об'єкт є специфічним для кожного роду й виду судової експертизи². Згодом це визначення було доповнене, до нього були включені «матеріалізовані, визначені процесуальним законодавством джерела інформації (матеріали справи), зокрема, речові докази, частини трупа, речова обстановка або фрагменти місця події, зразки, інші відомості, що містяться в матеріалах справи»³.

На нашу думку, відповідно до завдання експертизи її об'єктом є матеріальні (матеріалізовані) предмети (утворення) та їх ознаки, що досліджуються (пізнаються) експертом певними методами та засобами для вирішення питань слідчого (суду), із застосуванням спеціальних знань.

С. П. Кузнецова пише, що до переліку об'єктів судової експертизи інтелектуальної власності належать лише такі: аудіо- та відеокасети, компакт-диски, їх упаковка, технічні засоби їх виробництва, супроводжувальна документація, матеріали справи тощо⁴. На нашу думку, об'єктами судової експертизи інтелектуальної власності є досить широке коло об'єктів, які можна поділити на дві групи: об'єкти авторського та суміжних прав (аудіовізуальні твори і фонограми, літературні твори, твори образотворчого мистецтва, архітектури,

---

¹ Див.: *Мирский Д. Я. Ростов М. Н.* Понятие объекта судебной экспертизы // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – Вып. 44. – С. 27.

² Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі. – С. 137.

³ Див.: *Шляхов А. Р.* Классификация судебных экспертиз: Учебное пособие. – Волгоград: НИ и РИО ВСШ МВД СССР, 1980. – С. 6.

⁴ *Кузнецова С. П.* Возможности использования специальных знаний по делам о нарушениях прав интеллектуальной собственности // Теория і практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2003. – Вип. 3. – С. 572.

комп'ютерні програми і бази даних тощо) і об'єкти права промислової власності (знаки для товарів і послуг, промислові зразки, винаходи, корисні моделі, види рослин та породи тварин тощо). Не викликає сумнівів, що як об'єкти судової експертизи інтелектуальної власності найчастіше виступають самі об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ) — результати творчої діяльності людини, які виражені в матеріальній формі (зафіксовані на будь-якому матеріальному носії). Об'єктом експертного дослідження також може бути ознака (комплекс ознак) ОІВ, що має твір незалежно від властивостей його носія. Залежно від завдань об'єктом експертного дослідження також можуть бути носії ОІВ. До ОІВ, крім результатів творчої діяльності людини, відносять деякі нематеріальні об'єкти, що використовуються в господарській діяльності (наприклад найменування місця походження товару).

Н. О. Куркова виділяє такі об'єкти експертизи контрафактної продукції: можливо контрафактні екземпляри творів, зразки легальних екземплярів творів, технічне обладнання, що використовується для виготовлення контрафактної продукції¹. Однак у даному визначенні не враховані такі самостійні об'єкти експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції, як носії творів — оптичні диски, аудіо- і відеокасети, їх упаковка, поліграфічне оформлення, контрольні марки та інші матеріали цивільної, кримінальної, адміністративної або господарської справи.

Тому нами пропонується таке визначення поняття об'єктів судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції: об'єктами судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції є аудіовізуальні твори та їх носії (оптичні диски, аудіо- і відеокасети), їх упаковка, поліграфічне оформлення, контрольні марки тощо, зразки ліцензійної продукції, обладнання для виготовлення дисків і касет та інші матеріали цивільної, кримінальної, адміністративної або господарської справи, що досліджуються експертом для вирішення питань слідчого (суду) із застосуванням певних спеціальних знань.

---

¹ Куркова Н. А. Вопросы назначения экспертиз по делам о контрафакции // Теория і практика судової експертизи і криміналістики. — Х.: Право. — 2004. — Вип. 4. — С. 610.

§ 3. Характеристика контрафактної аудіовізуальної продукції

При визначенні контрафактної аудіовізуальної продукції необхідно виходити із змісту загального поняття і структури інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність складається з сукупності виключних прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації, включає авторське право й суміжні права та право на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг і знаки обслуговування, фірмові найменування, географічні вказівки (в тому числі найменування місця походження товару), топографії інтегральних мікросхем, конфіденційну інформацію тощо. Авторське право надає авторам творів певні права, згідно з якими вони мають можливість дозволяти або забороняти протягом певного обмеженого часу ті або інші види використання їх творів. Авторське право й суміжні права є необхідними умовами розвитку творчості, дають авторам стимул у формі визнання й справедливої матеріальної винагороди. Ця система охорони прав гарантує авторам поширення їх творів без «піратства»¹.

Твором є сукупність ідей, думок і образів, які одержали в результаті творчої діяльності автора своє вираження в доступній для сприйняття людськими почуттями конкретній формі². Ми вважаємо, що екземпляром аудіовізуальної продукції є об'єкт, який складається із запису аудіовізуального твору, його носія (диска або касети), упаковки, поліграфічного оформлення, контрольної марки України тощо та призначений для поширення аудіовізуальних творів шляхом відтворення (тиражування), продажу, імпорту, експорту, передачі в ефір, публічного показу, прокату.

Згідно із ст. 54 Конституції України «громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості,

---

¹ Піратством є виготовлення примірників охоронюваних творів з комерційною метою, а також комерційні операції без передбаченого законом дозволу на це. – Основи інтелектуальної власності / Всесвітня організація інтелектуальної власності. – К.: Юридичне видавництво «ІнЮре», 1999. – С. 157.

² Див.: *Серебровский В. И.* Вопросы советского авторского права. – М.: Госюриздат, 1956. – С. 32.

захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди». Захист авторського і суміжних прав здійснюється відповідно до Цивільного, Господарського, Кримінального, Адміністративного та Митного кодексів. Правовідносини у галузі авторського і суміжних прав регулює Конституція України, Закон України «Про авторське право й суміжні права», інші закони України, міжнародні нормативно-правові акти й інші нормативно-правові акти.

П. Д. Барановський справедливо зазначає, що одна з найважливіших рис авторських прав — їхній територіальний характер. Існування і дія авторських прав обмежується межами тієї держави, в якій твір був створений. Факт створення твору не спричиняє визнання будь-яких прав автора на нього на території інших держав. У тому випадку якщо країна не бере участь в угодах, спрямованих на міжнародну охорону авторських прав, цілком можливе перевидання творів за кордоном без угоди авторів і навіть без виплати авторської винагороди. Це порушує як інтереси авторів, так і видавців, виробників фонограм, виготовлювачів кінофільмів тощо¹. У зв'язку з тим, що є істотні розходження в національному законодавстві різних країн, досить важливе значення мають уніфіковані міжнародні угоди, до яких приєдналася Україна².

¹ Див.: *Барановський П. Д.* О принципах международной охраны авторских прав // Журнал российского права. — 2001. — №8. — С. 12.

² Угода про партнерство та співробітництво між європейськими співтовариствами і Україною. Закон України № 237/94-ВР // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. — К.: «ІнЮре», 2001. — С. 8; Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. Закон України від 31 травня 1995 року №189/95-ВР // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. — К.: Юрінком Інтер. — 2003. — № 3. — С. 136; Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво (2002 р.) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. — К.: Юрінком Інтер. — 2003. — № 3. — С. 207-214; Про участь України у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 року. Постанова ВР України від 23 грудня 1993 року № 3794-ХІІ // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. — К.: Юрінком Інтер. — 2003. — № 3. — С. 101; та ін.

На нашу думку, контрафактною аудіовізуальною продукцією є об'єкти, що складаються із запису аудіовізуального твору на певному носії (диску або касеті) та призначені для поширення аудіовізуальних творів шляхом відтворення (тиражування), продажу, імпорту, експорту, передачі в ефір, публічного показу, прокату з певними порушеннями.

Особисті немайнові права на будь-який твір, зокрема аудіовізуальний, є невідчужуваними та не залежать від майнових прав. Навіть після передачі немайнових прав іншій особі автор має право вимагати визнання свого авторства на твір і протидіяти будь-якому спотворенню, перекручуванню або іншій зміні цього твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, здатному завдати шкоди честі або репутації автора.

Тільки майнове авторське право може бути передано (частково або повністю) іншим особам шляхом укладення письмового авторського договору (угоди, контракту, ліцензійного договору). Наприклад, у Харківському НДІСЕ проводилося експертне дослідження відеокліпу з метою встановлення відповідності наявного сюжету первинній задумці його автора (при наявності відеокліпу дуже низької якості і авторського договору між автором та режисером-постановником). За результатами дослідження не було встановлено невідповідності первинної задумки автора наявному сюжету відеокліпу, що був зафіксований на відеоплівці, бо у змісті авторського договору та інших матеріалах не була докладно зафіксована задумка автора. А за тими ознаками, що були виявлені в тексті договору, об'єкти, що порівнювались, не відрізнялися. Тому, на нашу думку, при укладанні авторського договору автору для попередження посягань на його авторське право доцільно докладно описати ознаки свого твору: назву, обсяг, вид твору, спосіб відтворення тощо та/або додати до обох екземплярів договору зафіксовані у матеріальній формі (на паперовому носії, відеозапису тощо) примірники твору.

Договір називають авторським не тому, що однією з його сторін є автор, а тому, що об'єктом договору є авторські пра-

ва¹. Авторський договір про передачу виключних прав дозволяє використання твору певним способом у встановлених договором межах тільки особі, якій ці права передаються, і дає такій особі право забороняти подібне використання твору іншим особам. Авторський договір про передачу невиключних прав (невиключна ліцензія) дозволяє правовласнику використання твору разом із власником виключних прав, який передав такі права, і (або) іншим особам, що одержали дозвіл на використання цього твору таким же способом². Під час дослідження змісту авторського договору на передачу прав на аудіовізуальний твір слід встановити обсяг прав, що передаються. Так, відтворення та/або розповсюдження зразків продукції може бути передбачено договором, а право здійснення прокату³ — ні. Тому прокат аудіовізуальних творів при наявності авторського договору на відтворення і розповсюдження творів є порушенням авторського права. У разі використання третіми особами твору без згоди автора вони порушують чинне законодавство України стосовно правовідносин у галузі інтелектуальної власності. Так, ст. 176 КК України забороняє незаконне використання об'єктів авторського і суміжних прав.

Авторське право в Україні — особисті (немайнові) і майнові права авторів і їх правонаступників, що пов'язані зі створенням і використанням наукових, літературних і мистецьких творів. Однак для деяких цілей (наприклад для ілюстрацій навчального процесу) допускається відтворення уривків аудіовізуальних творів без згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право, за умови якщо обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті.

---

¹ Див.: Ларичев В. Д., Трунцевский Ю. В. Защита авторского и смежных прав в аудиовизуальной сфере: Уголовно-правовой и криминалистический аспекты. — М.: Дело, 2004. — С. 32.

² Див.: Степанова О. А. Передача исключительных прав по авторскому договору // Вестник Московского университета. — Серия 11. Право. — 1997. — №6. — С. 27.

³ Прокатом є надання на визначений строк з метою економічного ефекту. — Сборник Европейских директив и регламентаций по интеллектуальной собственности (авторское право и смежные права): Официальный бюллетень Европейского сообщества № L 346/61. — С. 4.

Авторське право поширюється на твори науки, літератури й мистецтва, що виражені в будь-якій об'єктивній формі, незалежно від призначення й достоїнства твору, наукової цінності, уява про які є надто суб'єктивною¹, а також від форми і способу відтворення твору. Охорона також не залежить від мети створення твору, тому що можливе використання цього твору не має відношення до його охорони².

Охороні підлягають аудіовізуальні твори, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо). Правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі³. Формою, у якій виражаються аудіовізуальні твори, є комбінація таких форм, як слова, спів, музика, тримірні предмети. Об'єктами авторського права є твори, що являють сукупність зовнішнього вигляду результату інтелектуальної праці й внутрішньої систематизації матеріалу, які становлять форму твору, доступну для сприйняття третіми особами. Не є об'єктами авторського права задумки автора, сюжети, що не виражені у якій-небудь об'єктивній формі, закони, судові рішення, різні офіційні матеріали, а також робота з редагування рукописів.

Авторське право на твір не пов'язане із правом власності на матеріальний об'єкт, у якому твір виражений. Передача права власності на матеріальний об'єкт, на якому зафіксований аудіовізуальний твір, не тягне за собою передачі будь-яких прав на твір. У зв'язку із цим важливо розрізняти сам твір, що має нематеріальну природу, і форму його вираження. Так, однією із складових такого об'єкта експертного дослід-

---

¹ Интеллектуальная собственность в Украине: правовые основы и практика.: Науч. -практ. изд.: В 4 т. / Под общ. ред. А. Д. Святоцкого. – К.: Ін Юре, 1999. – Т. 2: Авторское право и смежные права. – С. 20.

² Див.: *Минков А. М.* Международная охрана интеллектуальной собственности. – СПб: Питер, 2001. – С. 39.

³ Закон України «Про авторське право і суміжні права».

ження, як зразок аудіовізуальної продукції, є копія твору (відеозапис), іншими складовими є носій твору, упаковка, поліграфічна обкладинка тощо. Тобто, коли автор (колектив авторів) передає іншій особі майнові права на аудіовізуальний твір, він у договорі може й не вказувати, на якому носії зафіксований екземпляр твору, що є додатком до договору. Та навпаки, коли особа купує компакт-диск або відеокасету з примірником аудіовізуального твору, це не означає, що разом з цим вона стає власником авторського права на цей твір.

Будь-який твір, у тому числі аудіовізуальний, є результатом творчої діяльності автора, його творчої думки. Творчістю є розумова діяльність (праця), у процесі якої створюються за задумом нові цінності — твори науки, літератури, мистецтва, технічні рішення¹. Творчою діяльністю також є діяльність людського мозку, що здатний створювати тільки ідеальні образи, а не предмети матеріального світу. Ознаки творчого характеру мають всі твори, що охороняються авторським правом. Так, перероблений аудіовізуальний твір, у якому замінений лише рекламний блок або скорочена тривалість відеозапису, не має ознак творчого характеру. Відтворення такого екземпляру твору без згоди автора є порушенням його прав.

Тільки оригінальні твори можуть бути об'єктами авторського права. Самі ідеї, закладені в твір, не обов'язково повинні бути новими, однак форма їх вираження (літературна або художня) обов'язково повинна бути оригінальною. Оригінальним є твір, який є продуктом самостійної творчості автора. Оригінальність твору встановлюється за допомогою матеріалів, що підтверджують особистий вклад автора (колективу авторів) у створення певного твору. Наприклад, оригінальність аудіовізуального твору встановлюється при дослідженні текстів авторських договорів між режисером твору і такими учасниками правовідносин: акторами-виконавцями, композиторами, авторами сценарію, художниками-декораторами, співаками, танцюристами тощо.

---

¹ Див.: Прахов Б. Г. Интеллектуальная собственность: словарь-справочник. – К.: Вища школа, 1999. – С. 215.

Таким чином, ми вважаємо, що творчий характер й оригінальність — основні суттєві ознаки твору, що є об'єктом авторського права. Ознаки творчого характеру і оригінальності твору можна дослідити за допомогою спеціальних знань.

Для забезпечення захисту аудіовізуального твору він повинен мати такий комплекс ознак:

— бути оригінальним, мати творчий характер (твір може бути об'єктом охорони, якщо він є результатом творчої праці його автора);

— мати об'єктивну форму вираження (твір може бути об'єктом охорони, якщо він існує в об'єктивній формі — відеозаписі);

— мати зміст, що не суперечить суспільним інтересам (наприклад, неприпустима пропаганда війни, бандитизму, геноциду, тероризму; розпалення расової або національної ворожнечі; порнографія; заклики до повалення конституційного ладу);

— бути обнародуваним (може бути об'єктом охорони незалежно від того, чи забезпечений до нього вільний доступ інших осіб) тощо.

Для охорони авторського і суміжних прав не обов'язково реєструвати право на твір. Авторське право на твір виникає з моменту його створення, подальше здійснення й захист авторських прав виникає без будь-яких формальностей. Для оповіщення про свої права автор твору має право використати знак охорони авторського права, що міститься на кожному творі й складається із трьох елементів: латинської букви «С» в колі — ©; імені власника виключних авторських прав (прав правонаступника); року першого опублікування твору. Ці позначки є попередженням порушення авторського права на твір та полегшують процес доказування у разі порушення цього права. Відсутність цих відомостей на поверхні носія твору, упаковки, поліграфічній обкладинці тощо або їх невідповідність один одному є ознаками контрафактності примірника аудіовізуального твору, що встановлюються за допомогою спеціальних знань.

Так, в одному з експертних проваджень Харківського НДІСЕ встановлено, що на поверхнях дисків 24 примірників аудіовізуальної продукції, їх упаковках, поліграфічних обкладинках були відсутні написи щодо правовласників творів. Відомості щодо правовласника твору були зафіксовані лише на відеозаписі творів. За результатами досліджень встановлено, що це є ознаками контрафактності продукції.

Як вже зазначалося, об'єктами судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції залежно від завдань є складові елементи аудіовізуальної продукції: запис аудіовізуального твору, його носій (диск або касета), поліграфічне оформлення, контрольна марка, упаковка, написи та маркування на них тощо, але не правовідносини у галузі авторського та суміжних прав. Якщо аудіовізуальний твір є відносно легко відтворюваним та має комерційну цінність, посягання на авторське або суміжні права є найбільш ймовірним.

У міжнародному законодавстві передбачений перелік додаткових заходів, які автор може використати для підтвердження наявності авторських прав на твір. Перелік цих заходів указується в п. 1 ст. III Всесвітньої конвенції про авторське право: депонування екземплярів, реєстрація, застереження про збереження авторського права, нотаріальні посвідчення, сплата зборів, виготовлення або випуск у світ екземплярів твору на території даної держави тощо. Ці заходи доказування наявності авторського права успішно використовуються на території України. Так, якщо автор або інший власник авторських прав має намір заздалегідь забезпечити докази свого авторства, він може зареєструвати свій твір у Державному департаменті інтелектуальної власності за певними правилами, у нотаріуса, в громадських організаціях (наприклад у гільдії кінорежисерів «24/1»).

Незаконним використанням об'єктів авторського права є їхнє використання без згоди автора (піратство): опублікування, відтворення й розповсюдження контрафактних примірників твору; «переробка», внесення будь-яких змін у сам твір, у його назву або позначення імені автора; додавання до твору

ілюстрацій, передмов, післямов або пояснень; використання твору автора іншими особами, включаючи переклад на іншу мову; примусове співавторство; незаконне розповсюдження чужого твору: реалізація, публічне виконання, відтворення, причому всупереч волі автора.

Аудіовізуальною продукцією є багатоскладовий об'єкт, який складається із: аудіовізуального твору (кінофільму, телефільму, відеофільму, відеокліпу, рекламного ролика, твору хореографічного або театрального мистецтва, телепередачі, мультфільму, діафільму, слайдофільму тощо), що зафіксований на певному матеріальному носії (відеоплівці, магнітному диску комп'ютера, компакт-диску тощо); його носія (диска або касети); полімерної або картонної упаковки; поліграфічного оформлення диска (касети) та обкладинки; написів на поверхні диска (касети) та поліграфічній обкладинці, що містять відомості про об'єкт авторського або суміжних прав — назву твору (творів), суб'єктів авторського права — авторів (режисера-постановника, автора сценарію, композитора, акторів-виконавців тощо), суб'єктів суміжних прав — виробників твору (кіностудії, телестудії), дати першого оприлюднення твору, контрольної марки України тощо. Всі ці складові аудіовізуальної продукції в процесі судово-експертного дослідження вивчаються окремо з метою виявлення ознак контрафактності (ознак, що відрізняють екземпляр аудіовізуальної продукції від ліцензійного зразка). За результатами досліджень цих складових об'єкта, що оцінюються в комплексі, експертом складається висновок про факт відповідності (невідповідності) аудіовізуальної продукції, що перевіряється, типовим зразкам аудіовізуальної продукції.

Аудіовізуальний твір¹ є результатом творчої діяльності авторів (авторів сценарію, діалогів, музичних супроводжувальних творів, режисерів — постановників, художників-постановників, операторів тощо, якщо інше не вказано у договорі

---

¹ Аудіовізуальний твір – твір, який складається з низки пов'язаних між собою зображень, що створюють почуття руху, що можна бачити і чути (якщо є супроводжувальне звучання). – Прахов Б. Г. Интеллектуальная собственность: словарь-справочник. – С. 17.

з виробником твору або продюсером). У трудових угодах найчастіше виробники або продюсер аудіовізуального твору вимагають від авторів, що зробили внесок у його створення, не заперечувати проти відтворення, розповсюдження, виконання або проти іншого використання твору, включаючи дублювання тексту. Однак автори складових частин аудіовізуального твору можуть самостійно використовувати їх за своїм розсудом¹.

Аудіовізуальні твори охоплюють широке коло кіно-, теле- і відеотворів, які розраховані на одночасне слухове й зорове сприйняття аудиторією. До них належать, насамперед, кіно-, теле- і відеофільми, слайд-фільми, діафільми, інші кіно- і телетвори незалежно від їхнього жанру й призначення (художні, документальні, науково-популярні мультиплікаційні тощо), обсягу (повнометражні, короткометражні, багатосерійні), виконання (звукові, німі, чорно-білі, кольорові, широкоекранні тощо). Практично всі аудіовізуальні твори є об'єднанням різних видів мистецтв у єдине неподільне художнє ціле. Так, творчий внесок у створення такого комплексного твору, як кіно- і телефільми, вносять сценарист, художник, композитор, оператор, актори й інші особи, праця яких синтетично поєднується мистецтвом режисера в нове художнє ціле. При цьому деякі складові фільму, такі як сценарій, у тому числі режисерський, музика, фотографічні зображення (кадри), ескізи, малюнки, макети декорацій, костюмів, реквізити тощо, можуть існувати й використовуватись окремо від фільмів і мають значення самостійних об'єктів інтелектуальної власності.

Примірники аудіовізуальної продукції характеризуються низкою ознак, які мають всі об'єкти інтелектуальної власності в цілому:

- є продуктом творчості²;
- є результатом (або проявом) діяльності людського розуму;

---

¹ Основи інтелектуальної власності / Всесвітня організація інтелектуальної власності. – К.: Юридичне видавництво «ІнЮре», 1999. – С. 151-155.

² Творчество – создание новых по замыслу культурных, материальных ценностей – *Ожегов С. И.* Словарь русского языка / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – 15-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1984. – С. 687.

— є неповторними (оригінальними¹);
— мають комерційну цінність;
— мають нематеріальний характер, однак захищається законодавством тільки матеріальна (матеріалізована) форма вираження твору;

— об'єкт авторського або суміжного права не підлягає амортизації з фізичної точки зору, при цьому може застаріти морально;

— з приводу створення й використання об'єктів авторського і суміжних прав виникають такі суспільні відносини, які є предметом правового регулювання.

Особливу категорію становлять такі аудіовізуальні твори, що не є об'єктами авторського права в Україні. Авторським правом не охороняються такі об'єкти: а) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної експрес-інформації; б) твори народної творчості (фольклор); в) офіційні повідомлення політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, ухвали, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади, які створені на замовлення органів державної влади в межах їх повноважень; д) розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право *sui-generis* (своєрідне право, право особливого роду)².

Розвиток науково-технічного прогресу зачіпає інтереси не лише авторів та інших власників авторського права, але й інших осіб, чия діяльність пов'язана з використанням творів, що охороняються авторським правом. До них, зокрема, належать виробники фонограм, які використовують ефективні засоби звукозапису, а також організації ефірного або кабельного мовлення. Діяльність зазначених осіб характе-

---

¹ Оригінальним є твір, який є продуктом самостійної творчості автора – Мильчин А. Э. Издательский словарь-справочник. – М.: Юристъ, 1998. – С. 251.

² Про авторське право і суміжні права. Закон України // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 14.

ризується в більшості випадків технічним, а не творчим характером, і тому надання їм авторського права суперечило б фундаментальним принципам авторського права. У зв'язку із цим законодавство обрало основним засобом охорони особливу систему прав, що одержала назву суміжних. Вони відбивають їхню природу: права є похідними від авторських, є подібними їм, однак повністю з ними не збігаються¹.

Суміжними правами є права виконавців, виробників фонограм та організацій радіо- і телемовлення. Виконавець — завжди фізична особа, тоді як виробником може бути й фізична, і юридична особа. Однак у виконавців відсутнє право на розповсюдження відтвореного запису. Права виконавців, виробників фонограм і організацій радіо- і телемовлення є суміжними стосовно авторських прав, тобто ці права є близькими до авторських. Їхня роль є свого роду посередницькою між авторами й широкою аудиторією. Разом з тим вони є вторинними стосовно авторських прав, тому що забезпечують використання творів авторів. Суміжні права забезпечують захист творчої праці осіб, що доносять твори авторів до широкої аудиторії, від нелегального використання результатів їхньої роботи.

Специфіка суміжних прав полягає в такому:

— вони пов'язані з використанням певних технічних пристроїв (тому з'явилися з розвитком науково-технічного прогресу — появою звуко- і відеозапису, радіо, кіно, телебачення, штучних супутників);

— об'єкти суміжних прав зафіксовані на матеріальних носіях (наприклад, записи виконання на магнітних плівках, касетах, відеоплівках);

— здійснювати виконання можна повторно, нескінченно, перед практично необмеженою аудиторією й без безпосередньої участі самого виконавця².

Основною умовою охорони суміжних прав для виконавців є додержання прав авторів творів, які виконуються; для ви-

¹Юридический энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2001. – С. 367.

²Основи інтелектуальної власності / Всесвітня організація інтелектуальної власності. – С. 152.

робників фонограм і організацій мовлення — додержання прав авторів і виконавців.

Необхідність надання охорони результатам діяльності зазначених категорій осіб обумовлена тим, що раніше було неможливо безпосередньо копіювати матеріальні результати діяльності авторів творів, що охороняються авторським правом. Однак це обмеження зникло після того, як можливість відтворення творів перестала бути пов'язаною з повторенням усього процесу виробництва й стало можливим не лише відтворювати сам твір, але також використовувати будь-яку його постановку, записавши її або виготовивши копії з існуючих записів. Такі можливості викликали необхідність особливої охорони інтересів виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення відносно їх програм. За своєю природою права зазначених суб'єктів є виключними, однак для практичного здійснення їм необхідна згода як інших виконавців, так і авторів творів¹.

Винятковість суміжних прав полягає в тому, що тільки сам суб'єкт суміжних прав може здійснювати або дозволяти здійснення певних дій (прямо зазначених у законі) відносно об'єктів правової охорони (фонограм, передач кабельного й ефірного мовлення)².

Для виникнення й здійснення суміжних прав не потрібно дотримання яких-небудь формальностей, однак виробник фонограми й виконавець для визначення своїх прав може використати знак охорони суміжних прав, що міститься на кожному екземплярі фонограми й (або) на кожному її футлярі й складається із трьох елементів: латинської букви «Р» в колі; імені (найменування власника виняткових суміжних прав); року першого опублікування фонограми. Виключні права, передбачені Законом для суб'єктів суміжних прав, можуть передаватися іншим особам. Для цього необхідно скласти відповідну угоду.

---

¹ Див.: *Мартемьянов В. С.* Охрана прав исполнителей: Проблемы создания исполнительского права // Советское государство и право. – 1984. – № 6. – С. 69.

² *Громов Ю. А.* Защита и коммерциализация интеллектуальной собственности: Энциклопедический справочник. – С. 12.

Об'єктами суміжних прав незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу й форми відтворення, є: а) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів; б) фонограми, відеограми; в) передачі (програми) організацій радіо — і телемовлення¹.

Виробником відеограми є фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відеозапис виконання або будь-яких рухомих зображень (як із звуковим супроводом, так і без нього). Виробник фонограми — фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший звукозапис виконання.

Виготовлення фонограми як об'єкта суміжного права — технічний процес і найчастіше не містить елементів творчості, іншими словами, це — організаційно-технічна творчість. Фонограма може містити у своїй основі твір, а також інші звуки (зокрема, спів птахів, дзюркіт води й ін.). Охороняються суміжними правами окремо звуковий запис і відеозображення. Кінофільм не є фонограмою, але звуковий супровід є невід'ємною частиною фільму.

Оскільки як аудіовізуальні твори на дослідження у 91,5% випадків надходять аудіовізуальні твори закордонного виробництва, розглянемо структуру та механізм передачі авторського і суміжних прав на аудіовізуальний твір на прикладі всім відомого фільму «Титанік». Авторські права на сценарій та режисуру цього фільму належать Дж. Кемерону, на музику — Дж. Хорнеру. У США суміжні права належать студії Paramount, а за межами США — компанії 20th Century FOX. Ці компанії фінансували створення фільму та їм належать виключні майнові права на нього. Після дев'ятимісячного прокату фільму в США компанія 20th Century FOX за допомогою невиключних ліцензій передала права на певне (згідно зі змістом угоди) використання твору компаніям різних країн². У Росії права на

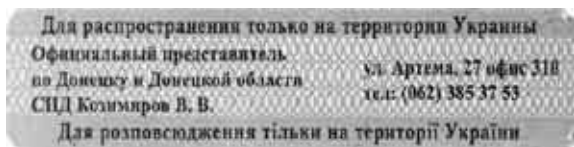
¹ Громов Ю. А. Защита и коммерциализация интеллектуальной собственности: Энциклопедический справочник. – С. 12.

² Ларичев В. Д., Трунцевский Ю. В. Защита авторского и смежных прав в аудиовизуальной сфере: Уголовно-правовой и криминалистический аспекты. – М.: Дело, 2004. – С. 33-34.

тиражування фільму «Титаник» належать компанії ОРТ-ВІ-ДЕО, а в Україні — компанії ІНТЕРФІЛЬМ. Після розробки дизайну упаковки (з позначками стосовно наявності суміжних прав) і тиражування твору компанія ІНТЕРФІЛЬМ реалізує аудіовізуальну продукцію за допомогою оптових дилерів, про що складається відповідна угода. Крім того, дилер повинен на кожному примірнику продукції розміщати одноразову наклейку та мати ліцензію на розповсюдження аудіовізуальної продукції. Примірники аудіовізуальної продукції потрапляють у роздрібну торгівлю. При цьому ІНТЕРФІЛЬМ повинен дотримуватись умов договору з компанією 20th Century FOX. Загальний вигляд одноразових наклейок з інформацією стосовно правовласників показаний на рис. 1, 2.

Рис. 1. Зовнішній вигляд наклейки одноразового використання з інформацією стосовно правовласника твору на території України

Рис. 2. Зовнішній вигляд наклейки одноразового використання з інформацією стосовно розповсюджувача твору на території Донецької області

Відсутність таких наклейок на примірниках аудіовізуальної продукції є ознаками її контрафактності.

Організації ефірного й кабельного мовлення створюють або транслюють передачі, які, у свою чергу, є об'єктами

суміжних прав, але відповідно до Закону України «Про авторське право й суміжні права» охороняються не всі передачі. Передачі поділяються на ті, що ретранслюються, та на ті, що створені самою організацією мовлення або на її замовлення. Організації, що ретранслює програму, суміжні права не надаються. О. П. Сергєєв дає таке визначення програми: «... передачами мовлення повинні вважатися будь-які призначені для використання шляхом передачі в ефір і (або) повідомлення для загального відома по кабелю звуку й (або) зображення, які не є в цілому творчими творами, незалежно від того, чи передані вони в ефір (по кабелю) або тільки ще підготовлені (записані) для ефіру»¹.

Як вже зазначалося, об'єктами судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції залежно від завдань є складові елементи аудіовізуальної продукції: запис аудіовізуального твору, його носій (диск або касета), поліграфічне оформлення, контрольна марка, упаковка, написи та маркування на них тощо, але не правовідносини у галузі авторського та суміжних прав.

У судово-експертних установах проводяться судові експертизи об'єктів авторського і суміжних прав (кінофільмів, мультфільмів, телепередач тощо), які розповсюджуються за допомогою кабельного телебачення та мережі Інтернет, з метою встановлення ознак, характерних для контрафактної продукції. На дослідження такі аудіовізуальні твори надаються експертів у зафіксованому на матеріальному носії (касеті, компакт-диску, магнітному диску тощо) вигляді. Найбільш розповсюдженими носіями для аналогового запису² є аудіо- і відеокасети, для цифрового запису — вініловий

¹ Сергєєв А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. – 2-е изд., доп. – М.: Проспект, 2000. – С. 355.

² Запис (звукозапис, відеозапис) – фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів (у тому числі й за допомогою числового представлення) на відповідному матеріальному носії звуків і (або) рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою. – Закон України «Про авторське право і суміжні права».

диск¹ (узагальнюючий термін, що відноситься до цифрових носіїв інформації). На диску зроблені поглиблення і виступи, що відповідають одиничкам і нулікам інформації, тобто інформація на компакт-диску (CD-ROM) зафіксована у вигляді «пітів» (pit — англ.) — яма, поглиблення.

Музичні твори записуються на аудіокасету MC, компакт-диск CD, диск DVD, міні-диск MD, а аудіовізуальні твори² — на відеокасети VHS, CD и DVD. Вихідні фільмові відео- та аудіоматеріали одержують на кіно-, теле- і відеостудіях. Далі відео- і аудіоматеріали надходять на заводи-виготовлювачі, фірми грамзапису для їхнього тиражування на матеріальних носіях.

Виготовлення контрафактних аудіовізуальних творів і фонограм здійснюється у такі способи:

— підробка під оригінал — повне повторення творів, оформлення дисків і їхніх упаковок, які зовні практично не відрізняються від оригіналу (є голографічні зображення, зазначене місце походження товару, правовласник тощо);

— монтаж — комбінація різних творів у послідовності, невластивій оригіналу, але зі збереженням оригінальних назв;

— компіляція — відтворення збірників з різних творів без відповідного дозволу правовласника; збірники можуть бути створені як із фрагментів творів, так і з окремих записів (іноді

---

¹ Вініловий диск – диск, який виробляється з синтетичних матеріалів і на поверхні якого по спіралі розташовані канавки (доріжки) із записом звуку. – Про внесення змін до Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм // ВВР. – 2000. – № 24. – Ст. 183; 2001. – № 4. – Ст. 12.

² Аудіовізуальний твір – твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого можливе виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдофільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими. – Закон України «Про авторське право і суміжні права».

в подібних екземплярах навіть не вказується оригінальна назва твору та ім'я автора);

— нелегальний запис твору (наприклад, запис концерту без дозволу виконавців і фірми звукозапису за допомогою таємно пронесеної звукозаписуючої апаратури).

Вивчення та аналіз заводської і саморобної технологій виготовлення копій творів дозволило виявити притаманні їм ознаки технологічного походження. Це слугувало основою для створення комплексів типових ознак ліцензійної та контрафактної аудіовізуальної продукції.

§ 4. Процесуальні й організаційні проблеми призначення експертиз з дослідження контрафактної аудіо- та відеопродукції

Судова експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань при провадженні в справі потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання. Вона дозволяє використовувати під час досудового слідства і судового розгляду весь арсенал наукових можливостей. Експерт має справу з уже зібраними доказами, в результаті вивчення яких одержує нові фактичні дані, раніше невідомі слідчому (суду).

Під час розслідування злочинів про порушення авторського або суміжних прав судова експертиза посідає особливе місце у зв'язку зі специфічністю, складністю й високою інформативністю об'єктів дослідження та через те, що ще далеко не всі слідчі, дізнавачі, прокурори готові до розслідування злочинів та нагляду за їх розслідуванням¹. Справа в тому, що співробітники правозастосовних органів часто не розглядають порушення авторського і суміжних прав як серйозну проблему². За результатами анкетування слідчих МВС Украї-

¹ Расследование преступлений о нарушении авторских и смежных прав. Особенности / Завидов Б. Д., Исаенко В. Н., Лапин С. Ю., Миронова Е. А. / Под общ. ред. д. ю. н. Т. А. Боголюбовой. – М.: Приор, 2001. – С. 6.

² Нарушение авторских, смежных, изобретательских и патентных прав: Научно-практическое пособие / Аверкин А. Е., Близнец И. А., Власов А. А. и др. – М.: Книга-сервис, 2002. – С. 27.

ни встановлено, що, незважаючи на істотне збільшення в останні роки загальної кількості виявлених фактів порушень авторського і суміжних прав, 72,7% респондентів вважають, що менше половини кримінальних справ надходять до суду, інші — припиняються на стадії досудового розслідування. Цю думку підтверджує аналіз літературних джерел стосовно розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням авторського і суміжних прав.

Існує точка зору, що немає необхідності проводити експертизу на предмет визначення ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- і відеокасет по кожній справі¹. Непризначення експертиз пов'язане з низкою чинників: стислі строки розслідування справи; відсутність на товарі, що перевіряється, контрольної марки України або, навпаки, наявність «очевидних» ознак ліцензійної продукції, які закріплені законодавчо, наявність певної ліцензійної угоди, відсутність методики розслідування злочинів даної категорії тощо.

Результати анкетування слідчих МВС України свідчать про те, що у 53,5% випадків при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням авторського і суміжних прав, не призначаються судові експертизи. Основними причинами непризначення судових експертиз за даною категорією справ 87,9% респондентів вважають новизну проблеми і відсутність досвіду розслідування даної категорії справ, 99,5% — відсутність атестованих методик судово-експертного дослідження об'єктів авторського і суміжних прав, 53,1% — наявність на деяких примірниках «очевидних» ознак контрафактності продукції (наприклад, на поверхні оптичного диску і його упаковці немає відомостей про правовласника твору), що дає можливість співробітникам правозастосовних органів без експертного дослідження прийняти рішення про віднесення продукції, що перевіряється, до контрафактної.

При розслідуванні злочинів й розгляді кримінальних справ, пов'язаних з порушенням авторського і/або суміжних прав, виникає необхідність у вирішенні питань на стику юри-

---

¹ Методичні рекомендації щодо попередження та розкриття посягань на права інтелектуальної власності. – К.: МВСУ, 2001. – 29 с.

дичних і спеціальних знань. Співробітники слідчих органів й суду не є фахівцями у вирішенні питань, що вимагають застосування спеціальних знань. Тому проведення судової експертизи з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції за даною категорією справ у більшості випадків, на наш погляд, є необхідним.

Обов'язковою умовою використання спеціальних знань під час розслідування злочинів є дотримання вимог процесуального законодавства, які складаються зі збирання і підготовки матеріалів, вибору моменту призначення експертизи, визначення предмета судової експертизи, формулювання запитань експерту, вибору експертної установи або експерта¹.

Збирання необхідних для призначення судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції матеріалів здійснюється під час проведення слідчих дій (оглядів, обшуків, виїмок та ін.) з дотриманням встановлених законом правил². Дуже важливе значення має вивчення результатів попередньої перевірки. Зокрема, при дослідженні інформації або заяви про вчинення правопорушення слідчий перевіряє інформацію з таких питань: чиї саме права порушуються; яким чином відбувалося порушення — шляхом тиражування, продажу, здачі в прокат та/або в інший спосіб; чи є даний твір об'єктом авторського або суміжних прав; чи підлягають охороні авторські або суміжні права на твір; чи є продукція контрафактною тощо. У певних випадках для допомоги у вирішенні багатьох питань є доцільним залучення відповідного спеціаліста.

Загальна схема, методика і процесуальні межі перевірки за справами про порушення авторського або суміжних прав аналогічні перевіркам за іншими складами злочину. При цьому є деякі особливості³. На стадії попередньої перевірки

¹ Криміналістика: Підручник для студ. вищ. юрид. заклад. освіти / Глібо В. М., Дудніков О. Л., Журавель та ін. / За ред. В. Ю. Шепітька. — 2-ге вид, перероб. і доп. — С. 348.

² Там само.

³ Расследование преступлений о нарушении авторских и смежных прав. Особенности / Завидов Б. Д., Исаенко В. Н., Лапин С. Ю., Миронова Е. А. / Под общ. ред. д. ю. н. Т. А. Боголюбовой. — С. 30.

до порушення кримінальної справи майже завжди проводиться контрольна закупка примірників аудіовізуальної продукції, в стислі строки одержуються пояснення та вимагаються необхідні матеріали (документи, які підтверджують наявність авторських або суміжних прав, прав на тиражування творів, реалізацію, прокат, бухгалтерські документи тощо), встановлюються форми порушення прав (відтворення, виконання, поширення, продаж, прокат тощо). Ці відомості, зібрані своєчасно, дозволяють не лише обґрунтувати порушення кримінальної справи, а й полегшують процес розслідування злочину.

Підготовка матеріалів для провадження експертизи з встановлення ознак, що є характерними для контрафактних аудіо-, відеокасет і компакт-дисків, повинна бути ретельною, тому що вона багато в чому визначає якість майбутнього експертного дослідження. Джерела інформації умовно поділяються на процесуальні й непроцесуальні. Процесуальними джерелами вихідної інформації є: постанови слідчого; протоколи слідчих дій; речові докази (аудіовізуальні твори, зафіксовані на касетах і компакт-дисках; упаковка й поліграфічне оформлення касет і дисків, контрольні марки України, ліцензійні договори про передачу авторського та/або суміжних прав, ліцензії на право торгівлі аудіовізуальною продукцією, прокатні посвідчення, комп'ютерна техніка й інше обладнання, що ймовірно використовувалось для тиражування творів; висновки попередніх експертиз; відомості про правовласників творів), зразки ліцензійної продукції тощо. Непроцесуальними джерелами є довідкові видання та літературні джерела. У кожному випадку призначення експертизи питання про обсяг матеріалів, які необхідно надавати на експертизу, вирішується індивідуально й повинно бути ретельно продумано слідчим (судом). Оскільки заздалегідь не завжди можна визначити, з якими обставинами справи повинен бути ознайомлений експерт, він має право на заяву клопотань про надання додаткових матеріалів.

Для закріплення у повному обсязі відомостей про фактичні дані, що мають значення для роз'яснення обставин стосов-

но правопорушень, доцільно до огляду місця події залучати спеціаліста. Це не дасть правопорушнику часу для знищення слідів злочину: контрафактного товару і документів, що підтверджують рух цього товару, закупівлю матеріалів і обладнання для тиражування контрафактної продукції, заготівлю носіїв аудіовізуальних творів, їхніх упаковок тощо. Однак результати анкетування слідчих МВС України свідчать про те, що до порушення кримінальної справи респонденти лише у 18,5% випадків звертаються до судово-експертних установ з метою одержання письмових висновків з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції. Основними причинами відмови від звертання до судово-експертних установ з цього приводу 88,3% респондентів вважають відсутність коштів на оплату досліджень, 43,5% — стислі строки попередньої перевірки, а 68,5% основною причиною вважають те, що результати досліджень не мають доказової сили. Тому ми вважаємо за необхідне внести доповнення до ст. 75 КПК України щодо надання можливості співробітникам правозастосовних органів призначати судову експертизу на стадії попередньої перевірки до порушення кримінальної справи.

Проблему встановлення правовласників творів, зафіксованих на вилучених об'єктах, можна вирішити, звернувшись з відповідним запитом до українського представництва Міжнародної федерації виробників фонограм IFPI (International Federation of the Phonographic Industry)¹ або Української агенції з авторського й суміжних прав, які розташовані у Києві. Крім того, можна звернутися до організації-правовласника, чії реквізити зазначені на упаковці касети або диска або в титрах відеофільму. За результатами опитування слідчих МВС України встановлено, що у 82,8% респондентів до або після порушення кримінальної справи за фактом порушення авторського або суміжних прав виникають проблеми з встановлення правовласника аудіовізуального твору. Для роз'яснення цих відомостей доцільно звернутися до спеціаліста.

---

¹ IFPI – міжнародна некомерційна установа, яка створена з метою боротьби з піратством у 1933 році та об'єднує близько 1200 компаній з 75 країн світу. У Києві розташоване представництво IFPI в Україні.

Співробітники правоохоронних органів повинні ретельно провести огляд вилучених предметів (аудіо-, відеокасет, компакт-дисків). За деякими «очевидними» ознаками, зокрема, відсутністю поліграфічного оформлення диска, наявністю декількох відеофільмів на касеті, відсутністю відомостей про правовласника твору слідчий може відразу висунути припущення про те, що вилучена продукція є контрафактною. Це припущення може знаходити підтвердження після огляду зразків відповідної ліцензійної продукції, а також після вивчення відповідних документів, наприклад, угоди про передачу прав на використання об'єкта авторського права, в якому визначається обсяг переданих прав, строк, територія поширення, обсяг тиражу тощо. Однак результати анкетування співробітників правозастосовних органів свідчать про те, що у 98,5% випадків провести порівняння примірників аудіовізуальних творів, що перевіряються, з аналогічними зразками ліцензійної продукції неможливо через відсутність останніх. Тому до огляду вилучених предметів у більшості випадків необхідно залучати спеціаліста.

Слідчий огляд передбачає вивчення та аналіз упаковки й опечатування певних предметів, виготовлення пояснювальних написів. Результати анкетування слідчих МВС України свідчать про те, що 86,5% респондентів через велику кількість об'єктів (часто — декілька тисяч компакт-дисків) не оглядають їх на місці, а вилучають, а огляд проводять пізніше.

Досить чітко повинно бути оформлене вилучення упаковок, поліграфічних вкладишів, контрольних марок України, комп'ютерів, принтерів, сканерів, дублюкаторів, відеомагнітофонів та іншого обладнання. Ці об'єкти повинні бути зафіксовані за допомогою відео- та/або фотозйомки, їх необхідно описати в протоколі, відбивши їхні ознаки.

Завжди при тиражуванні творів та виготовленні їх поліграфічного оформлення використовується комп'ютерна техніка, тому вона містить сліди злочину — «результати

будь-якої матеріальної зміни первісної обстановки, що відбулося внаслідок вчинення злочину»¹. У комп'ютерах, що використовувалися для тиражування творів, поліграфічних обкладинок, контрольних марок тощо, практично завжди зберігаються сліди цих дій. Однак слідчий і спеціаліст мають право користуватися тільки тими методами дослідження, які не змінюють об'єкт огляду та його ознаки. Тому ми підтримуємо точку зору авторів, які вважають, що пошук відомостей у комп'ютері при провадженні обшуку, виїмки та їх відображення у протоколі не відповідає цим вимогам². Основним процесуальним засобом одержання доказів на основі комп'ютерної інформації, на погляд деяких авторів, є проведення комп'ютерно-технічної експертизи³.

Результати анкетування слідчих МВС України показують, що для 85,7% респондентів певні труднощі становить виїмка інформації, яка зберігається в електронних обчислювальних машинах. Дії з виїмки такої інформації рекомендується здійснювати таким чином, щоб, по-перше, не лише детально зафіксувати факт вилучення того чи іншого об'єкта, але й докладно описати і сфотографувати його місцезнаходження у взаємозв'язку з іншими виявленими на місці проведення слідчої дії предметами. По-друге, необхідно вживати заходів щодо збереження виявлених джерел доказів. Слідчий зобов'язаний володіти достатніми знаннями для розуміння роботи комп'ютера та збереження електронної інформації, хоча для проведення обшуку і виїмки комп'ютерної техніки і машинних носіїв інформації рекомендується залучення відповідного спеціаліста. Стосовно

---

¹ Шенітько В. Ю. Криміналістика: Енциклопедичний словник (українсько – російський та російсько – український) / За ред. В. Я. Тація. – Х.: Право, 2001. – С. 201.

² Див.: Вехов В. Б. Особенности расследования преступлений, совершаемых с использованием средств электронно-вычислительной техники: Учеб. -метод. пособие. – Волгоград: Перемена, 1998. – 70 с.

³ Див.: Щербаковский М. Г. Сущность следов преступлений, совершенных с использованием компьютерных средств. // Теория і практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2003. – Вип. 3. – С. 326.

виїмки машинних носіїв інформації є рекомендації, які треба обов'язково виконувати¹.

Для порівняльного дослідження об'єктів, що перевіряються, експерту доцільно надавати відповідні зразки ліцензійної продукції. Слідчий збирає зразки в процесі таких слідчих дій, як огляд, обшук, виїмка або шляхом безпосереднього відібрання їх у обвинуваченого, підозрюваного, свідка чи потерпілого². Відповідно до ст. 199 КПК України у разі потреби слідчий має право винести постанову про вилучення або відібрання зразків, необхідних для експертного дослідження. При цьому отримання зразків для порівняльного дослідження є вже процесуальною дією, яка полягає в отриманні порівняльних матеріалів для експертного дослідження. Для відібрання або вилучення зразків слідчий може використовувати допомогу спеціаліста. Про відібрання зразків складається протокол³. Однак, як вже зазначалося, через велику кількість і різноманітність найменувань творів, зафіксованих на вилучених зразках аудіовізуальної продукції, надати експерту всі необхідні для порівняльного дослідження зразки ліцензійної продукції неможливо.

Слідчий призначає судову експертизу, щоб одержати найбільшу кількість потенційно можливої інформації, яка стає основою доказів, й повинен чітко уявляти мету експертизи і сучасні можливості, що дозволяють її досягти. Слідчий не може володіти всіма знаннями, які можуть бути корисними в ході слідчих дій. Після прийняття слідчим рішення про призначення експертизи практично завжди в нього виникає необхідність консультацій із спеціалістами судово-експертних установ за такими напрямками: коло питань, які вирішують-

¹ Див.: *Салтєвський М. В., Щербаковський М. Г., Губанов В. А.* Осмотр компьютерных средств на месте происшествия: Методические рекомендации. – Х.: Академия правовых наук Украины, НИИ изучения проблем преступности, 1999. – С. 6-7; *Комиссаров В., Гаврилов М., Иванов А.* Обыск с извлечением компьютерной информации // *Законность.* – 1999. – №3. – С. 12-15; та ін.

² *Криміналістика: Підручник для студ. вищ. юрид. заклад. освіти / Глібо В. М., Дудніков О. Л., Журавель та ін. / За ред. В. Ю. Шепітька.* – 2-ге вид, перероб. і доп. – С. 349.

³ Там само.

ся в рамках судової експертизи; обсяг матеріалів, наданих на експертизу (у тому числі зразків ліцензійної продукції); межі компетенції експертів; способи упакування й транспортування речових доказів. Однак за результатами узагальнення експертних проваджень встановлено, що у 58,7% випадків слідчі припускаються помилок, плутаючи в описовій частині постанови про призначення експертизи два поняття — авторське право й суміжні права, а часом указують їх разом — «про всякий випадок». Це невірно, оскільки поняття не тотожні й, природно, позначають різні речі. Указувати їх разом є підстави тоді, коли йдеться про наявність заяв про порушення й тих і інших прав.

Перед експертом можуть бути поставлені лише такі питання, для вирішення яких необхідні наукові, технічні або інші спеціальні знання. Питання експерту не повинні виходити за межі спеціальних знань та мати правовий характер, вони мають бути визначеними, конкретними та короткими; мати логічну послідовність; характеризуватися повнотою та комплексним характером¹. Питання, які повинен вирішити експерт під час дослідження, мають бути чітко визначеними і конкретними, їх доцільно групувати за об'єктами дослідження, а іноді — за епізодами справи або версіями. Взаємопов'язані питання слід формулювати в логічній послідовності з тим, щоб при необхідності відповіді на перші з них могли використовуватися при вирішенні подальших. Недоцільно включати у постанову питання, які не мають доказового значення при розслідуванні даної справи. Наприклад, при розслідуванні злочину або розгляді кримінальної справи про порушення прав на аудіовізуальні твори на вирішення експертизи іноді ставлять питання щодо художньої цінності твору. Це не має відношення до правової охорони цих об'єктів, оскільки охорона твору не залежить від художньої якості або цінності твору². При формулюванні питань і визначенні сукупності

¹ Криміналістика: Підручник для студ. вищ. юрид. заклад. освіти / Глібок В. М., Дудніков О. Л., Журавель В. А. та ін. / За ред. В. Ю. Шепітька. — 2-ге вид, перероб. і доп. — С. 351.

² Основи інтелектуальної власності / Всесвітня організація інтелектуальної власності. — С. 150.

матеріалів, що є необхідними для експертного дослідження, слідчому доцільно скористатися допомогою спеціаліста.

Під час судово-експертного дослідження можна встановити такі факти: яке обладнання, які матеріали, які носії аудіовізуальних творів використовувалися для виготовлення «піратської» продукції; де, на яких заводах, підприємствах вони вироблені, що дозволяє успішно проводити слідство за справою. Вивчення технології виробництва ліцензійної й «піратської» продукції дає можливість експертам виявити ознаки технологічного походження на носіях аудіовізуальних творів та їх упаковках, а співробітникам правозастосовних органів — підвищити рівень захисту об'єктів авторського і суміжних прав і намітити технічні заходи щодо попередження злочинів.

Деякі відомості про технологію виробництва носіїв аудіовізуальних творів є в літературних джерелах, присвячених боротьбі з правопорушеннями в галузі захисту авторського і суміжних прав. Але ці відомості надані неповно та не дозволяють уявити технологічний процес виробництва компакт-дисків, аудіо- та відеокасет, виявити ознаки об'єктів технологічного походження. Тому ми вважаємо за необхідне вивчити усі етапи виробництва носіїв аудіовізуальної продукції (виготовлення майстер-копії¹ твору, виготовлення носіїв твору, тиражування твору, упаковка та поліграфічне оформлення носія, виготовлення та наклеювання контрольних марок тощо).

Знання технологічного процесу виготовлення матеріальних носіїв аудіовізуальних творів передбачає необхідність звернення уваги на такі факти:

- придбання обладнання для тиражування творів;
- закупка сировини;
- придбання вихідних матеріалів (наприклад «BULK» — «чистих» дисків для запису);
- виготовлення (закупка) поліграфічних упаковок, обкладинок;

---

¹ Майстер-копія – екземпляр твору, призначений для виготовлення з нього копій.

- придбання полімерної упаковки;
- виготовлення, придбання матриць (майстрів-касет);
- виготовлення екземплярів творів на певних матеріальних носіях;
- оформлення носіїв (нанесення тексту, малюнків, коду);
- процес упаковки продукції, наклеювання контрольних марок і етикеток¹.

Знання цих фактів дозволяє слідчому визначити коло питань, які необхідно вирішити за допомогою судових експертів. Однак результати анкетування слідчих МВС України свідчать про те, що 91,8% респондентів не мають докладних відомостей про технологію виробництва аудіовізуальної продукції, але 88,5% з них мають намір отримати ці відомості.

На вирішення експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції доцільно ставити такі питання:

— Чи відповідають диски (касети, їхні упаковки, вкладиші тощо) зразкам ліцензійної продукції?

— Чи мають диски (касети) загальне джерело походження² ?

— Чи виготовлені диски (касети, упаковки, вкладиші, марки та ін.) за допомогою наданого на дослідження обладнання?

— Чи виготовлені диски (касети, упаковки, вкладиші, марки та ін.) за допомогою одного й того ж обладнання?

— Чи є твір «Х» точною копією твору «Y»?

— Чи є відмінності упаковки певної касети (диска) від упаковки ліцензійної касети (диска)?

— Чи є відмінності в тривалості, змісті і якості відеозапису відеокасет, що перевіряються, від ліцензійних відеокасет?

— Чи є в записі твору інформація про його авторів, фірму-виробника, правовласників на території України, назву твору тощо та чи співпадають ці відомості з відповідними відомостями, що є на поверхні диска (касети) та/або його упаковці?

---

¹ Див.: Ларичев В. Д., Трунцевский Ю. В. Защита авторского и смежных прав в аудиовизуальной сфере: Уголовно-правовой и криминалистический аспекты. – М.: Дело, 2004. – С. 58.

² Загальне джерело походження – джерело походження принаймні двох об'єктів, що належать до одного роду чи групи. – Словарь основных терминов судебных экспертиз. – М.:ВНИИСЭ, 1980. – С. 52.

— Чи є відмінності в інформації про авторів твору, фірму-виробника, правовласників на території України, назві твору тощо на порівнюваних екземплярах відеопродукції й екземплярах ліцензійної продукції?

— Чи є сліди переклеювання контрольних марок?

— Яким способом виготовлені диски (касети, упаковки, вкладиші, марки тощо) — заводським або кустарним?

— Яке найменування твору, що зафіксований на диску (касеті)?

— Чи можливо в умовах, що описані у матеріалах справи (наявних на місці події), виробництво дисків (касет, упакувань, вкладишів, марок тощо)?

Перш ніж сформулювати конкретні питання експертові, необхідно чітко усвідомити, яка сфера спеціальних знань необхідна при розслідуванні злочину, який вид експертизи призначати. Це допоможе слідчому кваліфіковано поставити питання перед експертом.

Згідно із ст. 196 КПК України слідчим виноситься постановою про призначення відповідної експертизи. Для успішного проведення судової експертизи важливим є правильне визначення її об'єкта. Експерт не має права самостійно збирати об'єкти і матеріали для дослідження — вони повинні бути надані йому слідчим і зазначені в постанові про призначення експертизи.

Об'єктами експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції можуть бути тільки матеріали, які мають визначений процесуальний статус. Однак з наданих матеріалів експерт вправі окремі повернути, обґрунтувавши непридатність їхнього використання для дослідження (зокрема, коли компакт-диск має глибокі подряпини, що не дає можливості дослідити запис твору). Експерт має право подавати клопотання про надання додаткових матеріалів, необхідних для проведення дослідження. Однак збирання матеріалів для проведення експертизи як процесуальну дію виконує слідчий (суд).

Експерт не має права обмежити обсяг запропонованого йому дослідження. За наявності великої кількості однорідних

об'єктів (наприклад, компакт-дисків із записами одного й того ж твору) слідчий або суд повинні розглянути питання щодо доцільності вибіркового дослідження. Водночас згідно зі ст. 200 КПК України експерт має право розширити обсяг дослідження, зазначивши у висновку виявлені в процесі дослідження обставини, які мають значення у справі, з яких йому не поставлені питання (експертна ініціатива)¹. Зокрема, вилучені у різних осіб примірники аудіовізуальної продукції можуть мати єдине джерело походження.

Судові експертизи поділяють на первинні (призначаються вперше), повторні (вирішуються ті ж питання у разі незгоди слідчого або суда з висновками первинної експертизи), основні (висновки яких охоплюють головний комплекс питань, що вимагають експертного дослідження), додаткові (вирішуються питання, які не ввійшли до переліку питань основної експертизи або такі, що доповнюють, уточнюють відповіді основної).

За організаційними підставами судові експертизи поділяються на одноособові (проводяться одним експертом), комісійні (виконуються групою експертів однієї спеціальності), комплексні (виконуваними експертами різних спеціальностей). Під час призначення експертизи слідчий (суд) повинен знати можливість тієї або іншої експертизи на сучасному етапі. Якщо факти, які є предметом дослідження, не можуть бути встановлені на даному рівні розвитку науки і техніки, то і призначення судової експертизи в цьому випадку є недоцільним.

Мережа спеціальних судово-експертних установ України дозволяє забезпечити якісне проведення експертних досліджень найрізноманітнішого профілю². Проведення експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції може бути доручено експертам з дослідження об'єктів авторського і суміжних прав судово-експертних установ України.

---

¹ Криміналістика: Підручник для студ. вищ. юрид. заклад. освіти / Глібо В. М., Дудніков О. Л., Журавель та ін. / За ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид, перероб. і доп. – С. 353.

² Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі. Навчально-довідковий посібник / Шепітько В. Ю., Цимбал М. Л., Сімакова-Єфремян Е. Б., Шерстюк В. М. та ін. – С. 15.

РОЗДІЛ 2

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТРАФАКТНОЇ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

§ 1. Формулювання завдань судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції

Розвиток судової експертизи пов'язаний із змінами її завдань. Завдання судової експертизи традиційно поділялися на ідентифікаційні та неідентифікаційні. Згодом з неідентифікаційних завдань були виокремлені класифікаційні¹, діагностичні² й ситуаційні³.

В. Ф. Орлова та О. Р. Шляхов вважають, що завдання експертизи складається з мети та об'єкта дослідження. Метою вирішення ідентифікаційних завдань є встановлення індивідуально-конкретної totoжності, а статичним об'єктом є людина, предмети, матеріальні утворення. Автори стверджують, що метою діагностичних досліджень є реконструкція неповторної події, що відбулася в минулому, а об'єкт цього дослідження змінюється у часі. Об'єктами класифікаційних досліджень є будь-які матеріальні утворення та/або їх відображення, а метою класифікаційних завдань є віднесення об'єкта до певного, передбаченого класифікацією роду (виду)⁴. У ситуалогіч-

¹ Класифікаційні завдання експертизи – встановлення відповідності об'єкта заздалегідь заданим характеристикам і віднесення його на цій підставі до певного класу. – *Енциклопедія судової експертизи* / Под ред В. А. Аверьяновой, Е. Р. Россинской. – С. 129.

² Діагностичні експертні дослідження – встановлення природи або стану матеріального об'єкта. – *Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия*. – С. 58.

³ Ситуаційна експертиза досліджує ситуацію за слідами та об'єктами, встановлює механізм події або його елементи. – *Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия*. – С. 198-199.

⁴ Див.: *Орлова В. Ф., Шляхов А. Р. Принципы классификации задач криминалистической экспертизы // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы*. – С. 49, 54, 59, 62.

ному завданні об'єктом є система властивостей матеріальної субстанції, а метою — відображення динаміки події. Ситуаційні завдання вирішуються в основному за допомогою комплексної експертизи, де до вирішення одного інтеграційного питання залучено експертів різних експертних спеціальностей¹.

Кінцевою або проміжною метою ідентифікаційного дослідження може бути й встановлення загальної родової чи групової належності об'єктів².

Цю точку зору підтримує Ю. Г. Корухов³. Так, при вирішенні ідентифікаційних завдань експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції можна встановити, чи мають матеріали носія твору (диска або касети), упаковки, поліграфічних обкладинок загальну родову (групову) належність з відповідними матеріалами іншого об'єкта, який має певне джерело походження. Наприклад, при вирішенні ідентифікаційного завдання стосовно плівки, вилученої у м. Лозова Харківської області, було встановлено, що вона має загальну родову належність із плівкою, за допомогою якої були кустарно упаковані вилучені на ринку відеокасети.

Термін «діагностика» спочатку з'явився в криміналістиці, а згодом — і в судовій експертизі й розглядався одними вченими як процес, іншими — як метод вирішення специфічних експертних завдань⁴. Вирішення діагностичних завдань

¹ Див.: Романов Н. С., Ефремян Э. Б. Некоторые аспекты решения ситуационных экспертных задач // Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы: Сб. науч. -практ. Материалов (к 75-летию основания Харьк. НИИ судебных экспертиз им. Засл. проф. Н. С. Бокариуса). – Х.: Право, 1998. – С. 29-30.

² Загальна родова (групова) належність – встановлення належності мінімум двох досліджуваних об'єктів до одного (різних) родів або груп. Одне з можливих завдань експертизи по конкретній кримінальній (цивільній) справі або етап індивідуальної ідентифікації. – Словарь основных терминов судебных экспертиз. – М.: ВНИИСЭ, 1982. – С. 53-54.

³ Корухов Ю. Г. Соотношение категорий экспертных задач: идентификационных, классификационных, диагностических // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – С. 99.

⁴ Див.: Корухов Ю. Г. Экспертная криминалистическая диагностика // Сб. научн. трудов. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1984. – С. 28-43; Він же. Криміналістическа діагностика при расследовании преступлений: Науч. -практ. пособ. – 288 с; Дубровин С. Е. Криміналістическа діагностика: Учеб. пособие. – М.: Юр. лит., 1989. – 56 с; Белкин Р. С. Криміналістическа енциклопедія. – 333 с.; та ін.

полягає у встановленні фактичних обставин шляхом дослідження властивостей і стану матеріальних об'єктів, їхніх слідів, відображень фізичних процесів, що супроводжують вчинення злочину¹. Головна розбіжність у поглядах на діагностику В. О. Снеткова² і Ю. Г. Корухова³ полягає в тому, що перший вважає її процесом, а другий — методом пізнання. Процесом пізнання вважає діагностику й Р. С. Белкін⁴. На наш погляд, обидва підходи до тлумачення поняття діагностики є вірними, тому що при вирішенні експертного завдання певного класу завжди використовуються методи та підходи, притаманні вирішенню завдань іншого класу. Так, при ідентифікаційних дослідженнях використовуються елементи діагностики, при діагностичних дослідженнях — ідентифікації. Отже, залежно від вирішуваних завдань діагностика може використовуватися як метод дослідження або являти собою процес.

Вчені вже близько тридцяти років розробляють теоретичні засади діагностичної експертизи, удосконалюють термінологію⁵. Наприклад, у механоскопії нетривалий час

¹ Див.: *Белкин Р. С.* Криминалистическая энциклопедия. — С. 58; *Корухов Ю. Г.* Понятие и сущность криминалистической диагностики. — 186 с.

² Див.: *Снетков В. А.* Криминалистическая диагностика: спорные вопросы // Вопросы криминалистики и эксп. -крим. пробл.: Сб. науч. тр. — С. 3–29.

³ Див.: *Корухов Ю. Г.* Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений: Науч. -практ. пособ. — 283 с.

⁴ Див.: *Белкин Р. С.* Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. — М.: Норма: ИНФРА-М, 2001. — 237 с.

⁵ Див.: *Новоселова Н. И.* О неидентификационных исследованиях в криминалистической экспертизе. — Минск: Бел. ИИСЭ, 1970. — 32 с; *Снетков В. А.* Проблемы криминалистической диагностики // Труды ВНИИ МВД СССР. — М.: ВНИИ МВД СССР. — 1972. — № 23. — С. 103-106; *Ароцкер Л. Е.* Предмет неидентификационных исследований в судебном почерковедении // Криминалистика и судебная экспертиза. — К.: РИО МВД УССР. — 1970. — С. 141-149; *Снетков В. А.* Криминалистическая диагностика // Диагностика при производстве криминалистических экспертиз: Сб. науч. тр. — С. 3-12; *Корухов Ю. Г.* Экспертная криминалистическая диагностика // Сб. научн. трудов. — С. 28-43; *Він же.* Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений: Науч. -практ. пособ. — 288 с; *Дубровин С. Е.* Криминалистическая диагностика: Учеб. пособие. — 156 с; *Сегай М. Я., Стринжа В. К.* Типология экспертных задач: методологические аспекты // Криминалистика и судебная экспертиза. — К.: Вища школа. — 1988. — Вып. 37. — С. 9-18; *Сегай М. Я., Стринжа В. К.* Судебная экспертиза материальных следов-отображений (Проблемы методологии). — 173 с.; та ін.

крім терміна «діагностика» використовувалися терміни «медична діагностика», «технічна діагностика» тощо¹. За результатами анкетування судових експертів встановлено, що 78,5% респондентів правильно пояснюють зміст цих термінів, але 98,8% не використовують їх у практичній діяльності. Необхідно зазначити, що загальні основи методики діагностичного дослідження об'єктів судової експертизи розроблені недавно.

Ю. Г. Корухов вважає, що ситуаційні дослідження не мають права на існування². Г. Л. Грановський, навпаки, обґрунтовує самостійне існування ситуаційного завдання експертизи, що вирішується у межах комплексної експертизи, та зазначає, що основою для класифікації завдань комплексних експертиз є вихідні дані, об'єкти дослідження та спеціальні знання суб'єктів дослідження. Експерти різних спеціальностей одночасно вивчають різні властивості (ознаки) об'єкта, що потребує використання різних наукових знань, та формулюють один висновок³. На наш погляд, такою загальною системою в дослідженні контрафактної аудіовізуальної продукції необхідно вважати процес її виготовлення, переробки твору тощо. Так, при комплексному вирішенні питання стосовно встановлення способу виготовлення примірників аудіовізуальної продукції можна встановити факт виготовлення компакт-дисків методом штампування в заводських умовах або кустарним способом за допомогою приводу CDR-RW, що є складовою частиною персонального комп'ютера.

М. М. Ростов та Х. М. Тахо-Годі вказують на залежність завдання від властивостей об'єктів, що досліджуються за до-

---

¹ Толстухина Т. В. Теоретические основы и методы диагностического исследования механизмов в производстве трасологических и судебно-баллистических экспертиз. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – С. 31.

² Див.: Корухов Ю. Г. Соотношение категорий экспертных задач: идентификационных, классификационных, диагностических. – С. 106.

³ Див.: Грановский Г. Л. Классификация задач комплексных экспертиз // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – С. 119.

помогою різних методів з метою виявлення певної сукупності ознак¹.

В. Ф. Орлова та О. Р. Шляхов вважають, що завдання судової експертизи повинні формулюватися згідно із змістом мети, об'єктів та методів експертизи². О. Р. Шляхов пише, що завданням експертизи є визначення предмета експертизи, сформульованого для всього роду (виду) експертизи. Завдання експертизи пов'язане з предметом доказування та об'єктами й методиками експертного дослідження. Автор пропонує систематизацію завдань за конкретно-цільовим призначенням результатів експертизи, з одного боку, та за ступенем спільності — з іншого³.

Ю. К. Орлов зазначає, що необхідно створити класифікацію завдань судової експертизи за різними підставами⁴. Але, на нашу думку, в більшості випадків визначити чіткі межі між завданнями та створити класифікацію за декількома ознаками одночасно неможливо, тому що завдання за однією чи декількома ознаками можна віднести як до одного класу завдань, так і до іншого. Зокрема, на першому етапі вирішення діагностичного завдання з встановлення ознак контрафактності аудіовізуальної продукції проводиться ідентифікація аудіовізуального твору за слідами його запису, водночас на першому етапі ідентифікації обладнання, за допомогою якого був записаний твір, вирішується діагностичне завдання зі встановлення способу запису.

Т. М. Пучкова розглядає аналіз причинно-наслідкових відносин та до діагностичних досліджень відносить встановлен-

---

¹ Див.: *Ростов М. Н., Тахо-Годи Х. -М.* К вопросу о классификации объектов, задач, методов экспертного исследования // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – С. 68, 72.

² Див.: *Орлова В. Ф., Шляхов А. Р.* Принципы классификации задач криминалистической экспертизы: Сб. науч. тр. – С. 45-46.

³ Див.: *Шляхов А. Р.* Классификация судебных экспертиз: Учебное пособие. – Волгоград: НИ и РИО ВСШ МВД СССР, 1980. – 178 с.

⁴ Див.: *Орлов Ю. К.* Классификация экспертных исследований по их задачам // Новые разработки и дискуссионные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1985. – Вып. 1. – С. 14-17.

ня причинно-наслідкових зв'язків. Автор пропонує не дуже чітку диференціацію діагностичних та ситуаційних завдань¹.

О. Р. Росинська виокремлює три групи завдань судової експертизи: ідентифікаційні, діагностичні та завдання, що пов'язані з експертною профілактикою². Ми вважаємо, що експертна профілактика не пов'язана безпосередньо з процесом експертного дослідження речових доказів.

О. М. Зінін та Н. П. Майліс виділили такі класи експертних завдань: ідентифікаційні, діагностичні та класифікаційні³. В. О. Снетков ототожнює визначення природи об'єкта з встановленням належності об'єкта до певного класу та вважає цей процес діагностичним⁴. Такий підхід не дає уяви про те, що конкретно мається на увазі при встановленні природи об'єкта. Так, віднесення аудіовізуального твору до класу творів певного жанру проводиться за комплексом виявлених ознак, що не пов'язані з природою запису (цифрового або аналогового). Результати опитування судових експертів показали, що 88,7% респондентів вважають класифікаційні завдання експертизи окремим класом завдань, що вирішуються за допомогою методів і підходів криміналістичної ідентифікації (77,5%) та діагностики (89,9%). Тому, на наш погляд, класифікаційні завдання експертизи мають право на самостійне існування.

А. І. Вінберг класифікує судові експертизи на дві категорії: криміналістична експертиза (ідентифікаційна, діагностична та ситуаційна, що проводиться комплексно) та некриміналістична експертиза (класифікаційна)⁵. Автор акцентує увагу

---

¹ Див.: Пучкова Т. М. Сущность и классификация задач в судебной экспертизе // Теоретические и практические вопросы судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1979. – Вып. 38. – С. 65-70.

² Див.: Росинская Е. Р. Судебная экспертиза в уголовном, гражданском и арбитражном процессе. – С. 6.

³ Див.: Зинин А. М., Майлис Н. П. Судебная экспертиза: Учебник. – М.: Право и закон, 2002. – С. 22-23.

⁴ Див.: Снетков В. А. Экспертная криминалистическая диагностика // Диагностика при производстве криминалистических экспертиз. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1984. – Вып. 72. – С. 10.

⁵ Див.: Винберг А. И. Идентификационная, диагностическая и ситуационная криминалистические экспертизы // Советское государство и право. – 1978. – №9. – С. 71-75.

на трьох рівнях вирішення експертного завдання: ідентифікаційному, діагностичному та ситуаційному¹. На нашу думку, критерії віднесення експертизи до класу криміналістичних на сучасному рівні розвитку судової експертизи є дискусійним питанням, а ідентифікаційне, класифікаційне, діагностичне та ситуаційне завдання експертизи, хоча й існують окремо одне від одного, однак найчастіше самотійно не вирішуються.

Незважаючи на зусилля багатьох вчених, до цього часу в теорії судової експертизи не розроблена єдина класифікація завдань судової експертизи з урахуванням диференціації та інтеграції знань, яка б повністю задовольняла потреби теорії та практики. Окрім цього, чітку диференціацію експертних завдань зробити взагалі неможливо, бо будь-яка класифікація є результатом огрубіння дійсних меж між видами об'єктів та явищ².

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що завдання судової експертизи, виходячи з їх мети, поділяються на чотири категорії:

— ідентифікаційні — спрямовані на ототожнення об'єкта та встановлення загальної родової та групової належності об'єктів;

— класифікаційні — спрямовані на віднесення об'єкта до якогось відомого (чи нового) класу (виду, типу тощо) об'єктів;

— діагностичні — спрямовані на визначення природи, властивостей, стану об'єкта, а також встановлення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами та явищами;

— ситуаційні (ситуалогічні) — спрямовані на встановлення механізму події (її фрагментів).

Зазначені завдання повною мірою вирішуються під час проведення експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції.

Вирішення ідентифікаційних завдань під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції передбачає встанов-

¹ Див.: *Винберг А. И.* Идентификационная, диагностическая и ситуационная криминалистические экспертизы. — С. 72.

² *Философский словарь* / Под ред. М. М. Розенталя и П. Ф. Юдина. — М.: Издательство политической литературы, 1963. — С. 201.

лення тотожності певного твору за слідами його запису на будь-якому носії, технологічного обладнання за його слідами-відображеннями на поверхнях дисків (касет), їх упаковок, поліграфічних обкладинок, контрольних марок тощо. Зокрема, під час дослідження відеокасет експертним шляхом встановлюється, чи виконаний запис творів на плівку за допомогою наданих на дослідження відеомагнітофонів. Прикладом вирішення ідентифікаційного завдання судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції є проведене в Харківському НДІСЕ дослідження слідів пакувального приладу на прозорих полімерних упаковках аудіо- і відеокасет та приладу, за допомогою якого проводилося упакування касет (речові докази були вилучені у мешканця м. Лозова у жовтні 2002 р.) з метою вирішення питання: «Чи використовувався наданий на дослідження верстак кустарного виготовлення, вилучений за адресою... для упакування вилучених там же аудіо- та відеокасет у полімерну плівку?» Дослідження проводилося за схемою, що відповідає загальній методиці криміналістичної експертизи та окремій методиці трасологічної експертизи¹. За результатами цих досліджень встановлено, що упакування 20 (із 30) касет здійснювалось за допомогою наданого на дослідження обладнання.

Класифікаційними завданнями судової експертизи є вивчення стану об'єкта з метою віднесення його до певного класу². До класифікаційних завдань судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції можна віднести встановлення типу аудіовізуального твору, типу його носія та виду обладнання, за допомогою якого було записано твір або виготовлено його поліграфічне оформлення, належність примірників продукції до класів заводського та саморобного виробництва тощо. Так, під час судово-експертного дослідження 3000 примірників аудіовізуальної продукції, які були вилучені у Донецьку, встановлено, що лише 31 примірник був

¹ Див.: *Шляхов А. Р.* Общие положения методики криминалистической экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1961.

² Див.: *Сегай М. Я., Стринжа В. К.* Судебная экспертиза материальных следов-отображений: Проблемы методологии. – С. 433.

віднесений до класу продукції саморобного виготовлення за допомогою персонального комп'ютера. Інші компакт-диски належали до класу продукції заводського виготовлення.

До категорії класифікаційних завдань судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції належать такі:

— Чи належать твори, що зафіксовані на дисках (касетах), до аудіовізуальних творів?

— До яких видів належать твори?

— Чи належить зразок аудіовізуальної продукції до продукції заводського виготовлення?

Основним діагностичним завданням судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції є встановлення факту відповідності (невідповідності) екземпляру продукції, що перевіряється, ліцензійному зразку за способом запису твору, виготовлення носія (диска або касети), упакування тощо. Це завдання вирішується майже у кожному конкретному експертному дослідженні. До діагностичних завдань даного виду судової експертизи також можна віднести встановлення рівня підготовки суб'єкта, який виготовлював аудіовізуальну продукцію або керував процесом її виробництва.

Найбільш дискусійними є постановка й вирішення ситуаційних завдань, які лежать у площині встановлення механізму злочину на підставі аналізу кримінальної ситуації. Ситуаційні (ситуалогічні) завдання спрямовані на відтворення ситуації злочину (механізму вчинення злочину) за слідами на місці події, механізму події або його елементів¹. Вирішення ситуаційних завдань судової експертизи є перспективним напрямком розвитку експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. На даний час за допомогою судової експертизи вирішуються лише деякі елементи ситуаційних завдань, в основному із встановлення технології виготовлення копій творів, їх носіїв, упаковок, поліграфічних обкладинок, контрольних марок тощо.

При огляді місця виробництва контрафактної аудіовізуальної продукції співробітники правоохоронних органів звичайно вилучають компакт-диски й/або касети, їхні упаковки й полігра-

¹ Див.: *Белкин Р. С.* Криминалистическая энциклопедия. – С. 198.

фічні обкладинки, контрольні марки, обладнання для тиражування творів та поліграфічного оформлення продукції (наприклад, комп'ютери, принтери, дублюкатори аудіо- та відеокасет тощо). Такі сліди дають слідчому (експерту) можливість реконструювати кримінальні ситуації (елементи ситуацій), а потім і «відтворити» механізм елемента розслідуваної події. Зовнішній вигляд деяких зразків обладнання, що використовується злочинцями для поліграфічного оформлення контрафактної аудіовізуальної продукції, показаний на рис. 3, 4.

Рис. 3. Повнокольоровий струминний принтер для друку на CD/DVD дисках. (Primera Signature PRO; 2400x1200 dpi)

Рис. 4. Автоматичний струминний принтер Microboards Print Factory для друку на CD/DVD дисках, розроблений з урахуванням технології друку HP

Під час вирішення ситуаційного завдання сама подія злочину розглядається як розвиток та зв'язок певних етапів, що переходять один до одного, стадій, що відображають просторово-часові характеристики взаємодій структурних елементів події. У процесі вирішення ситуаційного завдання відбувається логічний поділ події, яка досліджується, на її складові елементи для більш глибокого вивчення окремих сторін, властивостей, зв'язків та відносин, що діяли на кожному етапі. Вирішення ситуаційного завдання являє собою складний процес дослідження, спрямований на встановлення різноманітних зв'язків, відносин та взаємодій значної кількості елементів конкретної події за допомогою спеціальних знань, які мають відношення до різних експертних спеціальностей. Зокрема, для встановлення способу та умов (технології) виробництва примірників аудіовізуальної продукції необхідне залучення експертів з дослідження комп'ютерної техніки та програмних продуктів (для дослідження інформації, що зафіксована у пам'яті комп'ютерів), об'єктів авторського і суміжних прав (для дослідження інформації стосовно правовласників, ознак твору, носія, упаковки тощо), технічного дослідження документів (для дослідження поліграфічного оформлення продукції), трасології (для встановлення способу запису твору, способу виготовлення носія, упаковки, марки тощо), фоноскопії (для дослідження фізичних параметрів запису, ознак монтажу тощо) та інших. Кожний із залучених фахівців вирішує ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні завдання у межах своїх спеціальних знань для формулювання загального (інтеграційного) висновку з вирішення спільного ситуаційного завдання. У найбільш загальному розумінні елементом ситуаційного завдання судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції є такий: «У яких умовах та яким чином відбувався процес виготовлення зразків аудіовізуальної продукції?».

Зокрема, під час комплексного дослідження зразків аудіовізуальної продукції за участю судових експертів у галузі трасології, дослідження об'єктів авторського та суміжних прав і комп'ютерно-технічної експертизи встановлюється факт виго-

товлення аудіовізуальної продукції у домашніх або заводських умовах за допомогою певного обладнання.

Під час комплексного вирішення завдань експертизи з дослідження об'єктів авторського або суміжних прав також використовуються знання з інших галузей: судової трасології, техніко-криміналістичного дослідження документів, авторознавства, лінгвістики, кібернетики, товарознавства, мистецтвознавства, хімії тощо.

Необхідною ознакою комісійної експертизи є загальний предмет дослідження й формування висновку експертами однієї спеціальності, що беруть участь у провадженні експертизи. Однак істотною відмінністю комплексної експертизи від комісійної є залучення експертів різних спеціальностей для вирішення одного питання експертизи. Причому ідентифікаційне й діагностичне експертні завдання може вирішити один експерт або декілька експертів однієї спеціальності, а ситуаційне завдання в основному можна вирішити лише в процесі проведення комплексної експертизи. Комісійні експертизи призначаються, як правило, у найбільш складних випадках, коли досліджується велика кількість об'єктів та вирішується велике коло питань.

В. Д. Арсеньєв зазначає, що характерною рисою комплексної експертизи є формулювання експертами загальних висновків, які виходять за межі компетенції кожного окремого експерта й становлять своєрідну «комплексну» компетенцію двох і більше експертів. Конструювання такої «комплексної» компетенції експертів можливо лише за умови, коли кожний з них має уявлення про основи іншої експертизи¹.

М. М. Ростов формує умови, які визначають комплексність дослідження і його форму:

а) спільність або взаємозв'язок питань (розв'язуваних завдань);

б) значущість результатів, що отримані кожним з експертів при вирішенні окремих завдань, для вирішення головного завдання;

---

¹ Див.: *Арсеньєв В. Д.* Процессуальные проблемы комплексной судебной экспертизы // Теоретические вопросы судебной экспертизы: Сб. научн. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1981. – Вып. 48. – С. 72-73.

в) достатність спеціальних знань кожного експерта для критичної оцінки наукової обґрунтованості всіх застосованих методів дослідження й всіх результатів з погляду їхньої значущості для вирішення головного завдання¹.

Під комплексною експертизою розуміють експертне дослідження, що проведене для вирішення питань, спільних для різного роду (виду) експертиз, які не можуть бути вирішені на основі однієї галузі знань (роду, виду експертизи). Комплексна експертиза звичайно проводиться стосовно тих самих речових доказів декількома фахівцями, що представляють різні галузі знань. Під комплексним дослідженням розуміють як експертне дослідження, що проведене одним експертом певної спеціальності з використанням комплексу різних методів та знань різних галузей, так і експертне дослідження, яке проведене експертами, що мають різну спеціалізацію за методами дослідження об'єктів у межах однієї й тієї ж спеціальності².

За результатами анкетування судових експертів встановлено, що у 91,5% випадків зіставлення всіх результатів досліджень комплексної експертизи дозволяє провести їхню взаємну перевірку. У той же час кожне з названих досліджень є самостійною стадією спільного процесу дослідження об'єкта (98,3%). Тому, виходячи із загального завдання експертного дослідження, виникає необхідність узагальнити всі результати для формулювання загального (інтеграційного) висновку. Таким чином, загальний висновок формулюється спільно експертами різних спеціальностей на основі інтеграції знань і результатів всіх проведених досліджень.

На підставі узагальнення експертних проваджень встановлено, що найчастіше на вирішення судовим експертам по спра-

---

¹ Див.: *Ростов М. Н.* О комплексных экспертных исследованиях и их организационно-процессуальных формах // Организационно-правовые проблемы судебной экспертизы: Сб. научн. тр. М.: ВНИИСЭ, 1982. – С. 21; *Він же.* Некоторые аспекты обоснования объективной необходимости «эксперта-интегратора» // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ. – 1989, С. 24-34.

² Словарь основных терминов судебных экспертиз. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – С. 38.

вах, що пов'язані з аудіовізуальним піратством, правозастосовними органами ставляться такі питання:

— Чи є технічна можливість внести зміни в записану на компакт-диск інформацію без порушення фізичної цілісності диска?

— Чи є відмінності між CD дисками, наданими на дослідження, та дисками, наданими як примірники ліцензійної продукції?

— Чи є продукція контрафактною?

— Чи відповідають написи на дисках творам, що на них зафіксовані?

— Чи порушене авторське або суміжні права?

— Чи належать CD-ROM диски з комп'ютерними іграми до аудіовізуальних творів та фонограм?

— Чи відповідають надані на дослідження компакт-диски примірникам ліцензійної продукції; якщо ні, то які є відмінності?

— Чи є ознаки контрафактної продукції на наданих на дослідження компакт-дисках?

— Чи передавалися правовласником авторські й суміжні права на розповсюдження наданих компакт-дисків на території України?

— Чи є на наданих на дослідження CD-дисках яка-небудь інформація; якщо є, то яке її цільове призначення; чи є така інформація фонограмою?

— Чи використовувався твір «X» для нічного показу по кабельному телебаченню?

— Чи вносилися зміни у твір?

— Чи можуть компакт-диски, які містять, крім фонограм, текстові та графічні файли, бути віднесені до категорії «електронна енциклопедія»?

— Яка якість і цінність твору?

— Чи використаний твір «X» (його частини, оригінальна назва твору) у творі «Y»?

— Яким способом та в яких умовах виготовлялася продукція?

— Чи міг громадянин «Х» виготовити продукцію у домашніх умовах?

Аналіз питань, які пропонуються на вирішення судовим експертам, показав, що серед них є такі, що належать до всіх чотирьох класів експертних завдань: ідентифікаційних, класифікаційних, діагностичних та ситуаційних. Однак співробітники правозастосовних органів у зв'язку з новизною проблеми ще не напрацювали достатнього досвіду і пропонують на вирішення експертам деякі питання правового характеру.

Так, за результатами узагальнення експертних проваджень встановлено, що у більшості випадків експерти вірно відокремлюють правові питання від тих, що вирішуються за допомогою спеціальних знань. Зокрема, у висновку експертизи питання «Чи є продукція контрафактною?» було переформульовано експертом та вирішувалось відповідно до меж спеціальних знань експертних спеціальностей «Дослідження об'єктів авторського права» та «Дослідження об'єктів суміжних прав».

За результатами узагальнення експертних проваджень встановлено, що за останні два роки значно зросла кількість експертиз, пов'язаних з дослідженням аудіовізуальної продукції заводського виготовлення, за допомогою якої здійснюється розповсюдження контрафактних екземплярів відеофільмів, мультфільмів, відеокліпів, хореографічних постановок тощо. Дослідження стали більш глибокими та різносторонніми, розширилося коло вирішуваних питань.

Проведене дослідження дозволяє з урахуванням категорії експертного завдання (ідентифікаційне, класифікаційне, діагностичне й ситуаційне) систематизувати типові питання, які можуть вирішувати судові експерти під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції.

Питання ідентифікаційного характеру:

- Чи зафіксований на диску (касеті) твір «Х»?
- Чи мають диски (касети) загальне джерело походження?
- Чи виготовлені диски (касети, упаковки, вкладиші, марки тощо) за допомогою наданого на дослідження обладнання?
- Чи виготовлені фонограми (відеограми) за допомогою наданого на дослідження устрою, що записує?

— Чи бере участь в аудіовізуальному творі як виконавець ролі особа X?

— Чи є твір «X» копією твору «Y»?

— Чи мають диски (касети, їхні упаковки, поліграфічні вкладиші, контрольні марки тощо) або матеріали, з яких вони виготовлені, загальну родову (групову) належність? та інші питання.

Питання класифікаційного характеру:

— Чи є твір, що зафіксований на диску (касеті), аудіовізуальним твором?

— До якого виду творів належить твір «Y»?

— Чи належить зразок аудіовізуальної продукції до продукції заводського або кустарного виготовлення?

— Чи виготовлена поліграфічна упаковка за допомогою принтера певного типу?

Питання діагностичного характеру:

— Чи відповідає екземпляр аудіовізуальної продукції та/або його складові елементи, що перевіряються, ліцензійним зразкам?

— Чи є відмінності упаковки певної відеокасети від упаковки ліцензійної відеокасети?

— Чи є відмінності корпусу наданої на дослідження відеокасети від корпусу ліцензійної відеокасети?

— Чи є відмінності в тривалості, змісті й якості відеозапису відеокасет, що перевіряються, від ліцензійних відеокасет?

— Чи є відмінності в інформації про авторів твору, фірму-виробника відеокасети, правовласників на території України, назву твору тощо на порівнюваних екземплярах продукції й екземплярах ліцензійної продукції?

— Чи переклеювалися контрольні марки?

— Чи є на дисках (касетах, їхніх упаковках, вкладишах та ін.) сліди обладнання?

— Чи придатні наявні сліди для ідентифікації?

— Яким способом виготовлені диски (касети, упаковки, вкладиші, марки тощо) — заводським чи кустарним?

— Скільки часу необхідно для виготовлення одного (декількох) диска (касети, корпусу, вкладиша, копії твору тощо)?

— Яке найменування твору, що зафіксований на диску (касеті)?

— З якого виду сировини виготовлений диск (касета, упаковка, вкладиш тощо) ?

— Чи відповідає якість оформлення дисків (касет, упаковок тощо) якості дисків аналогічної ліцензійної продукції (вимогам до оформлення даної продукції)?

— Чи є в записі твору ознаки монтажу?

— Чи відповідають надані диски (касети) нормативно-правовій, технічній, технологічній та іншій документації?

— Які програмні продукти, що розміщені на компакт-дисках, можна віднести до вільно розповсюджуваних?

— Якими є ознаки (наприклад інтелектуальний рівень) суб'єкта, що виготовлював (керував виготовленням) аудіовізуальної продукції?

— Якою була технологія виробництва зразків аудіовізуальної продукції, наданих на дослідження?

— Чи можливо в умовах, що описані у матеріалах справи (наявних на місці події), виробництво дисків (касет, упаковок, вкладишів, марок тощо)?

— У яких умовах та яким чином відбувався процес виготовлення зразків аудіовізуальної продукції?

Даний перелік питань не є вичерпним і може поповнюватися з виникненням нових завдань і об'єктів судової експертизи з дослідження аудіо-, відеокасет і лазерних компакт-дисків, що містять об'єкти авторського або суміжних прав.

§ 2. Проблеми типізації ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет

Речі та явища матеріального світу є носіями численних властивостей (ознак). Пізнати ці об'єкти означає виокремити їх з нескінченної кількості інших. Для цього потрібно

вивчати не всі властивості (ознаки), а тільки ті, які допоможуть вирішити певне завдання. Тому, щоб розпізнати конкретний об'єкт, у ньому необхідно виділити властивості, здатні виконувати роль його ознак¹. С. М. Потапов та інші вчені-криміналісти характеризують стійку властивість як ознаку, що використовується для розпізнавання предмета². Під ознаками об'єкта судово-експертного дослідження розуміють властивості, які використовуються в процесі експертизи й спеціально відібрані, виокремлені в результаті вивчення об'єкта з метою вирішення експертного завдання³.

Ознаки об'єктів судової експертизи класифікуються за декількома підставами: 1) походженням — власні та надбані; 2) природою — закономірні та випадкові; 3) тривалістю часу, протягом якого ознака властива об'єкту, — стійкі та нестійкі; 4) характером — якісні та кількісні; 5) наявністю зв'язку з іншими ознаками — залежні та незалежні; 6) кількістю об'єктів, що мають дану ознаку, — родові (групові) та індивідуалізуючі; 7) значенням у процесі пізнання — диференціюючі, ідентифікуючі та індивідуалізуючі; 8) значущістю — суттєві та несуттєві; 9) відношенням до об'єкта в цілому або його частини — загальні та окремі⁴.

Д. Я. Мирський і Є. О. Сахаров пишуть, що ознаки об'єктів судової експертизи за природою виникнення поділяються на закономірні і випадкові, за ступенем змінюваності — на стійкі та нестійкі, за обсягом властивостей — на загальні та окремі, за умовами прояву — на зовнішні та внутрішні, за походженням та характером зв'язку з іншими ознаками — на власні та надбані, за способом вираження — на якісні та кількісні, за характером зв'язку з іншими ознаками — на залежні та незалежні, за умовами сприйняття — без застосування інструментальних методів і тільки за допомогою інструмен-

¹ Див.: *Резников Л. О.* О роли знаков в процессе познания // Вопросы философии. — 1961. — №8. — С. 117-119.

² Див.: *Потапов С. М.* Введение в криминалистику. — С. 10.

³ Див.: *Эйсман А. А.* Заключение эксперта. Структура и научное обоснование. — С. 36; *Энциклопедия судебной экспертизы / Под ред В. А. Аверьяновой, Е. Р. Россинской.* — С. 265.

⁴ *Словарь основных терминов судебных экспертиз.* — С. 61.

тальних методів¹. Знайти єдину підставу для класифікації ознак надто складно.

Велике значення для підвищення достовірності висновків судового експерта має вивчення ознак об'єктів у теоретичному сенсі, виявлення чинників, які обумовлюють достовірність, стабільність і надійність ознак. Основними характеристиками ознаки є її природа походження, стійкість у часі, специфічність, частота зустрічаємості, стійкість (відтворюваність) ознаки в системі, істотність ознаки для вирішення конкретного експертного завдання. Ці характеристики є підставами для класифікації ознак об'єктів судової експертизи з метою визначення їхньої криміналістичної значущості при вирішенні експертних завдань.

Об'єкти судової експертизи мають безліч властивостей (ознак), які відбиваються в матеріалізованому вигляді й тому доступні для експертного дослідження. Вивчення всіх властивостей, ознак об'єктів та їхніх відображень — підстава для нескінченних пошуків вчених. Ідучи цим шляхом, можна створити наукові основи для організації нових видів судових експертиз, відкрити додаткові можливості спільного вирішення завдань експертами різних спеціальностей². Однак на цьому шляху є труднощі внаслідок неясності понять властивостей і ознак об'єктів — носіїв інформації, сутності діагностичних і ситуаційних ознак.

Властивості досліджуваних експертами об'єктів (речей, людей, тварин, рослин тощо) повинні розглядатися як внутрішньо властиві їм якості, сторони³. Ці властивості об'єктів повинні проявлятися у взаємодіях (зв'язках) таким чином, щоб вивчення їх та їхніх відображень дозволяло експертам

---

¹ Див.: *Мирский Д. Я., Сахарова Е. А.* Основы систематизации признаков объектов экспертизы применительно к решаемым ею задачам // Вопросы теории судебной экспертизы и совершенствования деятельности судебно-экспертных учреждений: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1988. – С. 95.

² Див.: *Шляхов А. Р.* О свойствах объектов и их отображениях, изучаемых судебными экспертами // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – С. 34.

³ Див.: *Лукиянов И. Ф.* Сущность категории «свойство». – М.: Мысль, 1982. – С. 78-81.

встановлювати факти (обставини), допомагало доказуванню при розслідуванні злочинів і судовому розгляді справи. Тому дослідник вивчає лише ті ознаки об'єкта, які потрібні для вирішення конкретних практичних або наукових завдань. Властивість об'єкта дослідження в певних умовах (при вирішенні певного експертного завдання) стає ознакою.

Криміналістичне вчення про ознаки розглядає поняття ознаки, сукупності й системи ознак, різні підходи до класифікації ознак. У криміналістиці специфічними є не поняття ознаки взагалі, а поняття ідентифікаційної й діагностичної ознаки і функціональне значення загального поняття ознак¹. Експерт у процесі дослідження об'єкта експертизи вилучає з нього інформацію про подію, яка мала місце в минулому, оцінює її й на цій підставі відповідає на запитання слідчого (суду)². Частина ознак, що має кожний об'єкт, може бути сприйнята безпосередньо слідчим та іншими учасниками процесу. Певна частина інформації може бути виявлена й оцінена тільки в результаті експертного дослідження і вимагає застосування спеціальних знань.

Ознакою в судовій експертизі є прояв, вираження будь-якої властивості об'єкта. Поняття «ознака» — одне із важливих понять теорії криміналістики та судової експертизи — тісно пов'язане з поняттям речі й властивості. Так, річ являє собою систему якостей, має певні властивості. Властивість об'єкта експертизи — це те, що характеризує будь-яку його сторону й виявляється у взаємодіях з іншими речами і явищами. Ці властивості виражаються в ознаках. Властивістю об'єкта експертизи є сторона об'єкта, що обумовлює його розходження або збіги з іншими об'єктами й виявляється в його відношенні до них. Істотні властивості визначають якісні й кількісні характеристики об'єкта. Властивості об'єкта експертизи виражаються через безліч ознак цього об'єкта. В інформаційному плані ознаку можна розглядати як інформаційний сигнал³.

¹ Див.: *Самойлов Г. А.* Основы криминалистического учения о навыках. — М.: НИ и РИО ВШ МВД СССР, 1968. — 120 с.

² *Белкин Р. С.* Криминалистическая энциклопедия. — С. 172.

³ Там само. — С. 195.

Конкретним об'єктом судової експертизи завжди є матеріальна субстанція (людина, предмет, речовина й ін.), а безпосереднім об'єктом — властивості (ознаки) матеріальної субстанції, які розглядаються як інформація у прихованому вигляді, тобто інформація як «річ у собі»; на «річ для нас» цю інформацію перетворює конструювання вербальної копії, тому що із цього моменту властивості переводяться у відомості щодо базового факту, що стали надбанням хоча б одного індивіда¹.

Поряд з поняттям «слід — відображення властивості» у судовій експертизі широко використовується поняття «слід — відображення ознак». Слід у широкому розумінні є також результатом будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки, що виникла внаслідок вчинення злочину². На думку більшості вчених стосовно співвідношення понять «ознака» і «властивість» ознака виступає виразником тієї чи іншої властивості об'єкта, що використовується для вирішення конкретних завдань. Ознака не завжди виступає у вигляді окремої властивості. Переконливою є думка О. І. Ракитова, що «іноді ознака може бути утворена сукупністю різних властивостей, кожна з яких окремо зустрічається в різних умовах, але в певному стані притаманна тільки даній речі чи виду умов»³. Наведене є важливим й для розуміння сутності системної ознаки, що досліджується в судовій експертизі. В експертизі контрафактної аудіовізуальної продукції системною ознакою є ознака контрафактності аудіовізуальної продукції, що складається з ознак її складових (твору, його носія, упаковки, контрольної марки України тощо).

Ідентифікаційна ознака несе відомості про індивідуальність та неповторність об'єкта. Діагностична — про його властивості та стан. Класифікаційна ознака — про відповідність об'єкта визначеним заздалегідь характеристикам, що притаманні певному класу об'єктів. Ситуалогічна ознака свід-

¹ Див.: Коган В. З. Человек в потоке информации. – Новосибирск: Знание, 1981. – С. 16.

² Шенітько В. Ю. Криміналістика: Енциклопедичний словник (українсько-російський та російсько-український) / За ред. В. Я. Тація. – С. 201.

³ Див.: Ракитов А. И. Анатомия научного знания. – М.: Наука, 1969. – С. 32.

чить про механізм вчинення злочину (його елементи), умови взаємодії об'єктів, причинно-наслідкові взаємовідносини подій та явищ тощо. Ситуалогічна ознака є інтеграційною відносно всіх інших. Вона ґрунтується на ідентифікаційних, класифікаційних та діагностичних ознаках та пов'язана з ситуацією, що пізнається.

У трасології завжди приділялася значна увага вивченню слідів механічної взаємодії об'єктів, незважаючи на існування інших її видів — електромагнітної, хімічної, термічної, фізико-хімічної тощо. Дослідження цих слідів дає багато інформації про матеріальний об'єкт, людину, подію, час, місце вчинення злочину¹. Зокрема, магнітна головка кожного записуючого пристрою залишає сліди на аудіо- та відеоплівці, при дослідженні яких експертним шляхом проводиться ідентифікація цього пристрою, а також вирішується низка діагностичних завдань (наприклад, виявляються ознаки монтажу фонограми та/або відеограми). Так, при фоноскопічному дослідженні примірників аудіовізуальної продукції було позитивно вирішене ідентифікаційне завдання з встановлення апаратури відеозапису.

Аналіз будь-якого процесу пізнання пов'язаний з проблемою класифікації та систематизації емпіричного матеріалу. Справедливо пише Г. Л. Грановський, що для того, щоб пізнати матеріальний об'єкт або явище, потрібно побудувати його уявну, ідеальну модель. Така модель формується за допомогою системи понять. Кожна властивість позначається і відображається за допомогою поняття, що зветься ознакою².

Зміст експертного завдання, властивості досліджуваного об'єкта й ознаки, виявлення та аналіз яких дають підґрунтя для пізнання цих властивостей, становлять єдину, неподільну систему, для глибокого вивчення й упорядкування елементів якої необхідно розробити наукову класифікацію всіх її скла-

---

¹ Див.: *Кучеров И. Д.* Соотношение тождества и различия. – Минск: Наука и техника. – 1968. – 198 с.

² Див.: *Грановский Г. Л.* Методология решения криминалистических задач // Новые разработки и дискуссионные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1986. – С. 6-9.

дових. Без попередньої класифікації нових об'єктів пізнання неможливо підійти до дослідження їхніх внутрішніх закономірностей. Питанням класифікації ознак об'єктів судової експертизи присвячена достатня кількість робіт¹. Водночас у зв'язку з появою нових об'єктів досліджень (зокрема примірників аудіовізуальної продукції) є необхідність в удосконаленні наявних класифікацій.

Кожна виявлена експертом ознака об'єкта повинна оцінюватися як суттєва або несуттєва, стійка або нестійка, закономірна або випадкова залежно від її значущості для вирішення певного експертного завдання. Експертам, які вивчають певний клас об'єктів, найчастіше відомі постійні властивості (ознаки) об'єктів цього класу. Такі ознаки містять інформацію про належність об'єктів до одного класу (роду, виду). Зокрема, відсутність контрольної марки України на примірнику аудіовізуальної продукції не є стійкою ознакою її контрафактності, але відсутність відомостей про правовласника твору є стійкою ознакою контрафактності продукції.

О. І. Усов визначив ознаки контрафактності об'єктів (виробів) як ознаки (характеристики), які свідчать про їх нелегальне походження².

Ознаками контрафактності (діагностичними ознаками) примірників аудіовізуальної продукції є ті ознаки, що дозволяють відрізнити контрафактні примірники аудіовізуальної

---

¹ Див.: *Винберг А. И.* Значение философской категории «свойство» в экспертном исследовании объектов // Новые разработки и дискуссионные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1983. – Вып. 5. – С. 1-10; *Шляхов А. Р.* О свойствах объектов и их отображениях, изучаемых в судебной экспертизе // Новые разработки и дискуссионные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1983. – Вып. 5. – С. 10-23; *Мирский Д. Я., Сахарова Е. А.* Основы систематизации признаков объектов экспертизы применительно к решаемым ею задачам // Вопросы теории судебной экспертизы и совершенствования деятельности судебно-экспертных учреждений / Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1988. – С. 76; *Мирский Д. Я.* Некоторые теоретические вопросы классификации объектов судебной экспертизы, их свойств и признаков // Методология судебной экспертизы / Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1986. – С. 55-79.

² Див.: *Усов А. И.* Концептуальные основы судебной компьютерно-технической экспертизы: Дис... д-ра юрид. наук. – С. 269.

продукції від ліцензійних. В основному дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції проводиться у межах спеціальних знань експертів з дослідження об'єктів авторського або суміжних прав. Однак за результатами анкетування судових експертів з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції встановлено, що для дослідження ознак цих об'єктів у найбільш складних випадках залучаються фахівці різних спеціальностей: комп'ютерно-технічної експертизи (48,3%), трасології (7,1%), судової фоноскопії (5,6%), судової хімії (0,9%), технічного дослідження документів (8,5%) тощо.

Ознаками контрафактності аудіовізуальних творів є ознаки, що виникли в процесі запису творів, при виготовленні їх носіїв (дисків, касет), упаковок, поліграфічного оформлення тощо. Підставою для виділення груп об'єктів за спільністю джерела походження є в основному технологічні ознаки.

Класифікація ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- і відеокасет створювалася нами на принципах типології та типізації. Але використання в розробці експертних методик понять «типологія» і «типізація» без визначення їх змісту не дозволяє зрозуміти зміст пов'язаної з ними термінології.

Типологія — науковий метод, що базується на розчленуванні систем і об'єктів та їхньому групуванні за допомогою узагальненої ідеалізованої моделі — типу, що є основною логічною одиницею розчленування досліджуваної реальності і ґрунтується на розумінні об'єкта як системи ознак. Тип як одиниця розчленування досліджуваної реальності в типології виражає взаємозв'язок деякого комплексу суттєвих ознак і властивостей, стосовно яких всі інші ознаки розглядаються як несуттєві¹.

Пізнавальною процедурою, що передбачає пошук і виявлення подібних об'єктів, є типізація. Типізація — це побудова, що створена за певними типами, за характерними основ-

---

¹ Советский энциклопедический словарь. — М.: Советская энциклопедия, 1982, — С. 1324–1325; Типология // БСЭ. — 3-е изд. — М., 1976. — Т. 25. — С. 563–565.

ними ознаками¹. На відміну від типології, типізація відбиває більш складні відносини між реальними об'єктами дійсності, тому що не зводиться до логічного вичленювання загально-го з низки певних явищ. Підставою для типізації можуть бути ознаки, притаманні певним типам об'єктів. Принципово можливою процедура типізації стає за умови повторюваності ознак і властивостей емпіричних об'єктів. Прикладом типізації при судово-експертному дослідженні примірників аудіовізуальної продукції є створення комплексів типових ознак, які притаманні типовим аналогам контрафактних та ліцензійних зразків. Ці типові аналоги ми пропонуємо використовувати (замість матеріальних примірників продукції) як зразки при порівняльному дослідженні об'єктів.

У процесі типізації ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет необхідно відносити певні типи ознак до емпіричних об'єктів, що існують у реальності. Для адекватної типізації емпіричного об'єкта доцільно дотримуватись таких вихідних положень: наявності достатньої кількості емпіричного матеріалу; дотримання меж узагальнення; збереження в типовому образі ознак об'єкта певного типу; виділення домінуючих ознак даного типового об'єкта, які різною мірою присутні в будь-якому об'єкті даного типу; обумовленості домінанти типового образу пізнавальною метою; відбиття динаміки розвитку технології виготовлення об'єкта в типовому образі тощо². Ознайомлення з технологією виготовлення, вимогами до імпорту, експорту, використання, тиражування, виготовлення, розповсюдження та роздрібною торгівлі примірниками аудіовізуальних творів дозволило нам встановити комплекс суттєвих ознак, що притаманні зразкам ліцензійної аудіовізуальної продукції.

Під час дослідження нами виявлені та вивчені ознаки, інформаційна значущість яких неоднакова. Для встановлення значущості ознак при вирішенні діагностичного завдання (наприклад, виявлення ознак контрафактності аудіовізуаль-

¹ Советский энциклопедический словарь. – С. 1325.

² Див.: *Сердюк Т. Г.* Об определении категории «типическое» в исторических исследованиях // Известия АГУ. – 1999. – №4. – С. 138-144.

ної продукції) на першому етапі була створена їх класифікація за об'єктами-носіями аудіовізуальних творів. В окремі групи (класи) виділені ознаки, притаманні примірникам аудіовізуальних творів, що розповсюджуються за допомогою компакт-дисків, аудіо- та відеокасет. Надалі кожна група ознак була диференційована за ознаками, притаманними зразкам ліцензійної та контрафактної продукції. Цю класифікацію об'єктів за комплексами типових ознак можна проілюструвати такою схемою:

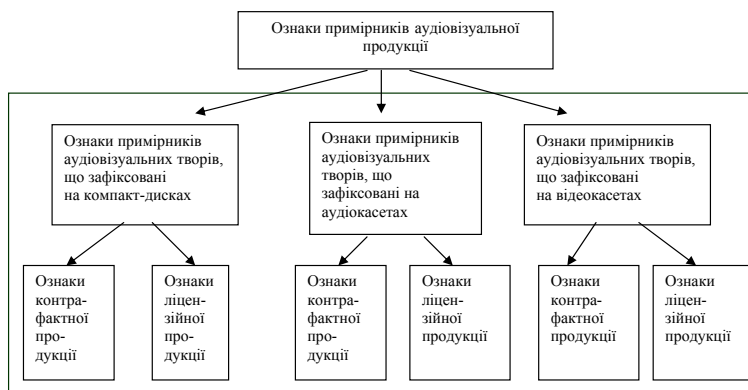

Рис. 5. Класифікація об'єктів за комплексами типових ознак

Наступним кроком класифікації ознак контрафактності примірників аудіовізуальної продукції є поділ ознак на окремі комплекси ознак, притаманні певним складовим елементам об'єкта дослідження, до якого входять: аудіовізуальний твір, носій твору, полімерна або паперова упаковка, поліграфічне оформлення, позначення на початку відеозапису твору, поверхні носія твору, упаковці та/або поліграфічному оформленні твору стосовно правовласників, контрольна марка України, спеціальні коди на поверхні диску тощо.

Класифікація ознак контрафактності аудіовізуальної продукції будуватиметься нами на однозначних, визначених тер-

мінах, на принципі відбиття об'єктивно існуючих зв'язків і закономірностей, з урахуванням всіх існуючих ознак контрафактності аудіовізуальних творів, що зафіксовані на дисках і касетах, на принципі розподілу ознак за ступенем інформативної значущості. Загальні підходи, що використовуються нами у класифікації ознак контрафактності аудіовізуальної продукції, не відрізняються від підходів стосовно класифікації ознак інших об'єктів судової експертизи¹.

Будь-який позитивний або негативний експертний висновок щодо належності досліджуваного екземпляра аудіовізуального твору і/або його носія, упаковки тощо до класу об'єктів, які мають ознаки ліцензійної продукції, або про можливу належність чи неможливість вирішити поставлене питання залежить від наявності або відсутності певних діагностичних ознак у досліджуваному об'єкті. Таким чином, виявлення ознак контрафактності аудіовізуальної продукції відіграють роль умов, що роблять експертний висновок не лише можливим, але й достовірним.

У зв'язку зі швидким розвитком комп'ютерної техніки й змінами в нормативно-правовому регулюванні виробництва аудіовізуальної продукції відбуваються зміни її ознак, отже, типовий аналог зразка аудіовізуальної продукції із часом також змінюється. Тому застосування типового аналогу ліцензійного зразка аудіовізуальної продукції є доцільним лише за умови поінформованості дослідника про сучасний стан розвитку техніки і науки в аудіовізуальній сфері² та щорічного оновлення типових аналогів зразків аудіовізуальної продукції,

---

¹ Див.: *Вермель И. Г., Кочнева Л. В., Макушкина Г. Е.* К вопросу о систематизации признаков объектов судебной экспертизы // *Общетеоретические вопросы судебной экспертизы: Сб. науч. тр.* – М.: ВНИИСЭ, 1982. – С. 44-52; *Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р.* Криминалистика. – С. 49-51; та ін.

² Аудіовізуальна сфера – сукупність суспільних відносин, що виникають у результаті створення найбільш розповсюджених у галузі розваг об'єктів інтелектуальної власності – аудіовізуальних творів. – *Ларичев В. Д., Трунцевский Ю. В.* Защита авторского и смежных прав в аудиовизуальной сфере: Уголовно-правовой и криминалистический аспекты. – М.: Дело, 2004. – С. 29-30.

що є в базі даних експерта з дослідження цих об'єктів. Якщо в експерта є можливість дослідження ліцензійного зразка аудіовізуального твору, використання при порівняльному дослідженні його типового аналогу недоцільно. Разом з тим, за результатами узагальнення експертних проваджень встановлено, що у 99,2% випадків порівняння примірників продукції, що перевіряються, все ж таки проводиться з типовими аналогами ліцензійних зразків творів, а не з матеріальним зразком через відсутність останнього.

Під час типізації ознак контрафактності примірників аудіовізуальної продукції були враховані результати дослідження, отримані при вивченні умов експлуатації, зберігання й транспортування примірників твору. Ці властивості й ознаки мають велике значення при вирішенні ідентифікаційних, класифікаційних, діагностичних і ситуаційних завдань. Особливу цінність мають обумовлені конкретними обставинами справи властивості й ознаки досліджуваного об'єкта — речового доказу: особливості, що викликані злочинними діями, подією конкретного злочину (наприклад, наявність та ознаки рукописного напису на упаковці відеокасети).

На основі узагальнення експертних проваджень встановлено, що останнім часом на експертизу аудіовізуальна продукція надходить в основному у вигляді багатокомпонентних об'єктів. Прикладом може бути примірник аудіовізуальної продукції, в комплект якого входять: твір, диск з поліграфічним оформленням, поліграфічна обкладинка, полімерна упаковка, бокс із прозорого полімерного матеріалу та плівки, поліграфічне оформлення наклейок з інформацією про правовласників, контрольна марка України тощо. Всі елементи багатокомпонентного об'єкта завжди досліджуються окремо, але результати цих досліджень оцінюються в комплексі.

Під час вирішення ідентифікаційних завдань експертом вивчаються ознаки, що виникають у процесі взаємовідображення зовнішніх ознак предметів та їх субстанціональних властивостей, що утворюються в результаті механічних або інших форм взаємодії об'єктів — прямого й зворотно-

го зв'язку¹. Динамічні властивості можуть проявлятися у формі відображень і у вигляді змін внутрішньої структури й складу об'єкта. Технічні й технологічні параметри (властивості) відображаються в самих процесах, складних приладах і пристроях, різного роду документації. Професійно-технічні, соціально-психологічні властивості відображаються в різноманітних документах (письмових, друкованих, фотодокументах). Способи виробництва контрафактних примірників касет та дисків завжди відрізняються від ліцензійних, за винятком тих випадків, коли примірники виготовлені на тому ж заводі, що й ліцензійні, але понад ту кількість, що обмежена ліцензійною угодою (хоча в цьому випадку теж є розходження, що встановлюються експертним шляхом).

У зв'язку з широким розповсюдженням «піратської» продукції в Україні на урядовому рівні було закріплено низку технічних засобів захисту цієї продукції від підробки. Це технічні пристрої і/або технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського і/або суміжних прав при копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського або суміжних прав².

За результатами узагальнення експертної практики нами були створені типові аналоги ліцензійного й контрафактного

¹ Див.: *Сегай М. Я.* Методология судебной идентификации. – К.: РИО МВД УССР, 1970. – С. 112-113.

² Про затвердження порядку присвоєння і нанесення на диски для лазерних систем зчитування спеціального ідентифікаційного коду та визнання спеціальних ідентифікаційних кодів, нанесених на диски, що імпортуються. Постанова № 623 Кабміну України від 26 квітня 2003 р. // Інтелектуальна власність. – К., 2003. – № 5. – С. 55-56; Про внесення змін до Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм». Закон України № 1098-IV від 10 липня 2003 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – 22. 11. 2004 р; Про встановлення вимог до жорсткої уніфікованої упаковки примірників дисків для лазерних систем зчитування, що передаються до депозитарію примірників дисків для лазерних систем зчитування. Наказ № 46 Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємства від 16. 04. 2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua> – 3. 12. 2004 р.

зразків аудіовізуальної продукції, які мають певні комплекси ознак. Для зручності використання типових аналогів в експертній діяльності створено окремі типові аналоги аудіовізуального твору, його носія, поліграфічного оформлення, упаковки, контрольної марки України тощо.

Так, упаковка відеокасети має такі типові ознаки:

— висока (на ліцензійній продукції) або низька (на «піратській» продукції) якість поліграфічного оформлення;

— наявність (на ліцензійній продукції) або відсутність (на «піратській» продукції) художнього оформлення поліграфічної упаковки (для «чистих» відеокасет);

— наявність (на ліцензійній продукції) або відсутність (на «піратській» продукції) лакового покриття на поверхні упаковки;

— висока (на ліцензійній продукції) або низька (на «піратській» продукції) якість відображення дрібних текстових знаків;

— співпадання/неспівпадання дизайну і способу виготовлення упаковки продукції, що перевіряється, відповідним ознакам ліцензійної продукції;

— наявність знаків охорони авторського © й суміжних **Р** прав та відомостей про авторів твору, що є характерними для ліцензійної продукції ознаками (рис. 5, 6);

— наявність відомостей про фірму-виготовлювача відеопродукції, її юридичну й поштову адресу, номер телефона (ознаки ліцензійної продукції);

Рис. 5, 6. Написи на поліграфічній упаковці диску з інформацією про правовласника та знаками охорони авторського права (©)

— наявність відомостей про правовласників твору на території України (ознаки ліцензійної продукції);

— збіг назв твору (наприклад фільму) на об'єктах, що порівнюються (ознаки ліцензійної продукції);

— наявність і відповідність анотацій до твору (ознаки ліцензійної продукції);

— наявність інформації про вікові обмеження глядачів (якщо такі є);

— наявність для еротичних творів інформації про проведення спеціальної експертизи (ознаки ліцензійної продукції);

— наявність на ліцензійній відеопродукції елементів захисту у вигляді виконаної поліграфічним способом контрольної марки України з голографічним зображенням (рис. 7,8)¹;

Рис. 7, 8. Зразки контрольних марок України з голографічними зображеннями

— наявність (на ліцензійній продукції) відомостей про формат відеоносія (VHS, S-VHS, Betacam SP, DV);

— наявність (на ліцензійній продукції) відомостей про систему відеозапису (PAL, Secam, NTSC);

— наявність (на ліцензійній продукції) відомостей про систему запису звуку (Normal, Hi-Fi, Dolby Stereo) тощо.

Корпус відеокасети має такі типові ознаки:

— наявність на поверхні корпуса ліцензійної відеокасети (або відсутність на корпусі контрафактного примірника) рельєфного позначення, що виконане латинськими буквами;

¹ До упаковок «піратських» відеокасет можуть бути прикріплені голографічні або інші наклейки, які не мають відношення ні до фірми-виробника, ні до правовласника.

— наявність на корпусі «піратської» касети наклейки з позначенням фірми-виробника касети (рис. 9), типу відеокасети й номера партії, довжини відеоплівки¹;

Рис. 9. Загальний вигляд наклейки, яка є на корпусі стандартної відеокасети та призначена для відеозапису в домашніх умовах

— наявність на упаковці касети виконаного поліграфічним способом відповідного назві твору напису (в основному на упаковках ліцензійної продукції — рис. 10) тощо.

Рис. 10. Загальний вигляд поліграфічного оформлення лицьової поверхні ліцензійної відеокасети

---

¹ На ліцензійних відеокасетах такого маркування немає, оскільки виробники ліцензійної продукції окремо закупають корпуси відеокасет і відеоплівку.

Аудіовізуальні твори, що зафіксовані на відеокасетах, мають такі типові ознаки:

— наявність на ліцензійних й відсутність на «піратських» відеозаписах рекламного блоку;

— співпадання (при порівняльному дослідженні з ліцензійною продукцією) послідовності запису рекламних роликів;

— наявність на відеоплівці запису не більше одного аудіовізуального твору (для ліцензійної відеопродукції);

— використання відеоплівки зі стандартною для «чистих» касет тривалістю відтворення (180 і 240 хвилин), що є характерним для «піратської» відеопродукції;

— відсутність (для ліцензійної продукції) і наявність (для «піратської» продукції) змін колірної передачі зображення;

— низький рівень звукового сигналу або незадовільна якість зображення, що є характерними для «піратської» відеопродукції;

— збіг назви фільму російською (українською) мовою на порівнюваних відеозаписах (для ліцензійної продукції);

— співпадання якості перекладу російською (українською) мовою (для ліцензійної продукції);

— відповідність відомостей про власників авторського і/або суміжних прав на конкретну відеопродукцію, яка є на початку відеозапису твору, з інформацією, яка розташована на упаковці.

Контрафактні аудіовізуальні твори і фонограми, що зафіксовані на компакт-дисках, мають такі типові ознаки:

— частина записів не розпізнається програвальним пристроєм;

— є збої при відтворенні окремих фрагментов запису;

— найменування, послідовність, кількість творів, які записані на диск, не відповідають опису, що розташований на поліграфічній упаковці;

— швидкість і формат запису не відповідають написам, які розташовані на поверхні компакт-диска та упаковці.

Як правило, якість цифрового запису при багаторазовому копіюванні не знижується. Тому при виявленні ознак контрафактності продукції якість цифрового запису не є суттєвою ознакою.

На основі класифікації та типізації ознак контрафактності зразків аудіовізуальної продукції певних видів, порівняльно-

го дослідження з ліцензійною продукцією, наявності і повноти інформації про юридичних і фізичних осіб, причетних до ввезення, виробництва, розповсюдження й використання досліджуваної аудіовізуальної продукції, про знаки охорони авторського й суміжного прав, про правовласників і виробників продукції, про спосіб нанесення SID-коду¹ на зворотню поверхню компакт-диска ми виявили такі загальні ознаки, що є характерними для контрафактних аудіовізуальних творів, які розповсюджуються на компакт-дисках:

— відсутність на поліграфічній обкладинці або упаковці диска голографічного зображення (марки та/або стікера);

— відсутність на поліграфічній обкладинці й лицьовому боці диска відомостей про автора, фірму-виробника, місце виготовлення диска, правовласника на території України, про передачу авторського або суміжних прав третім особам, про знаки охорони авторського © й суміжних P прав;

— повна відсутність або наявність неіснуючих знаків для товарів і послуг і найменувань компаній-правовласників на території України (на поліграфічній обкладинці й лицьовому боці диска);

— відсутність або розбіжність SID-коду на окантовці внутрішньої окружності зворотного боку диска й на поліграфічній обкладинці.

SID-код — це код походження товару. Він розроблений Міжнародною федерацією виробників фонограм (IFPI) і привласнюється кожному заводу-виробнику або правовласнику. Повинен проставлятися при штампуванні дисків на окантовці поблизу центрального отвору.

У результаті трасологічних досліджень дисків і футлярів можуть бути виявлені такі ознаки, що є характерними для контрафактної аудіовізуальної продукції:

— глибокі подряпини, що свідчать про вибракування диска виготовлювачем;

¹ СІД-код (SID Code – Source Identification Code) складається з двох частин: Mastering Code (рядок «IFPI» з символьним кодом, випалюється лазером на штампі) та Mould Code (рядок «IFPI» з символьним кодом, гравірується на формі), що наносяться на робочу поверхню компакт-диску поблизу отвору. Повинні читатися неозброєним оком. – СІД-код. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.licensing.philips.com/includes> – 24. 09. 2006 р.

— наявність на диску активного записувального шару (рис. 11, 12);

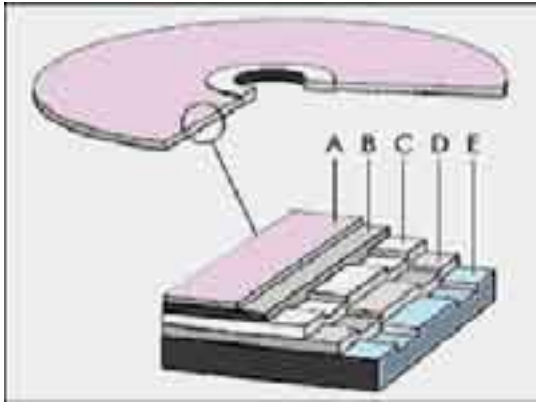

Рис. 11. Шари компакт-диску, призначеного для запису контрафактного примірника твору: А – шар поліграфічного зображення; В – захисний лак; С – відображуючий шар (алюмінієвий), D – активний шар для запису; E – основа (полікарбонат)

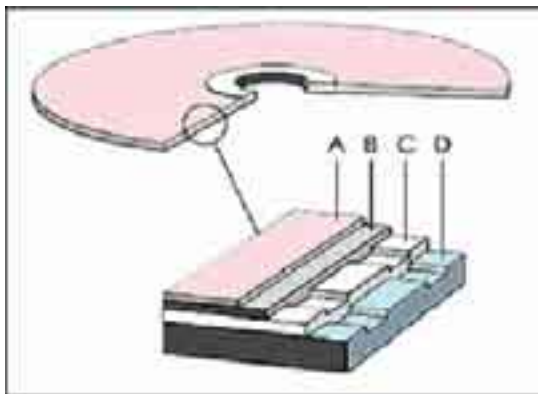

Рис. 12. Шари компакт-диску, виготовленого за технологією інжекційного лиття та призначеного для запису ліцензійного примірника твору: А – шар поліграфічного зображення; В – захисний лак; С – відображуючий шар, D – основа (полікарбонат)¹

¹ MIREX recordable compact-disc. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mirex.ru>. – 1. 09. 2006.

— повна відсутність зовнішньої упаковки, яка виготовлена з полімерної плівки, або її наявність у вигляді пакета-конверта, призначеного для багаторазового використання, з «липким» клапаном;

— наявність на полімерному футлярі дефектів лиття у вигляді раковин і напливів матеріалу, наявність тільки двоскладового футляра диска (кришки й основи) і відсутність піддона усередині футляра;

— наявність на краях вкладиша або інлея-задника слідів різальних інструментів типу ножиць;

— наявність СІД-коду, шрифт якого не відповідає оригінальному (рис. 13, 14) тощо.

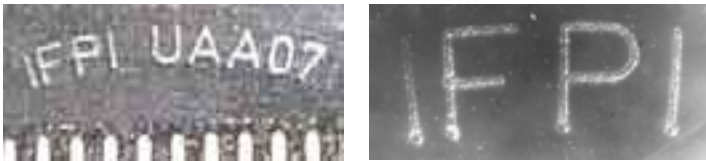

Рис. 13, 14. Код IFPI, виконаний за допомогою лазерного променя, на окантовці робочій поверхні «чистого» диска, що призначений для запису (рис. 13 — фотознімок з масштабною лінійкою, рис. 14 — зображення маркування зі збільшенням 21×)

Експертне дослідження аудіовізуальної продукції складається з декількох етапів: дослідження аудіовізуального твору, його носія (відео- або аудіокасети, компакт-диска), упаковки, марки, вкладиша тощо з метою встановлення способу їх виготовлення й відповідності певним зразкам, що використовують фірми-виробники аудіовізуальної продукції. Ознаками, що свідчать про «піратський» спосіб виготовлення відеопродукції, є: неякісне поліграфічне оформлення упаковки; наявність спеціальних «піратських» фірмових знаків або невірне відтворення знаків, що притаманні ліцензійній продукції. Ці ознаки виявляються й досліджуються експертами, які мають спеціальну підготовку у галузі дослідження об'єктів авторського і суміжних прав. Далі, при необхідності, проводиться дослідження змісту відеопродукції, якості відео- і зву-

козапису експертами-фоноскопістами, дослідження поліграфічного оформлення аудіовізуальної продукції спеціалістами з технічного дослідження документів, дослідження упаковок трасологами тощо.

Побудова на основі типізації ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет типових аналогів контрафактної та ліцензійної аудіовізуальної продукції дає можливість проведення судово-експертного дослідження об'єктів, що перевіряються, з метою встановлення факту відповідності (невідповідності) зразкам ліцензійної продукції у випадках, коли матеріальні ліцензійні зразки продукції відсутні. Типові аналоги аудіовізуальної продукції мають весь комплекс суттєвих ознак ліцензійної або контрафактної продукції. Їх використання при провадженні судових експертиз контрафактної аудіовізуальної продукції як порівняльних зразків позбавить слідчих (суд) проблем, пов'язаних із збиранням великої кількості зразків ліцензійної продукції різних найменувань під час підготовки матеріалів на експертизу та сприятиме скороченню строків дослідження.

§ 3. Методи судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції

Методом експертизи (експертного дослідження) є система логічних та (або) інших інструментальних операцій (способів, прийомів), спрямованих на отримання даних для вирішення питання, яке поставлене перед експертом¹. Класифікація методів експертизи передбачає поділ методів за різними підставами, у тому числі за ступенем їхньої спільності й взаємозалежності в ході реалізації².

Методи судової експертизи умовно поділяються на методи наукової діяльності, які використовуються під час розробки теоретичних й експериментальних проблем, і методи, що засто-

---

¹ Словарь основных терминов судебных экспертиз. – С. 43.

² Там само. – С. 35.

совуються в практичній експертній діяльності (під час провадження експертиз)¹.

Структура експертного методу складається з таких трьох елементів: частини, що обґрунтовує застосування методу, операційної й технічної частин. Перший елемент містить виклад наукової бази, на якій заснований метод, і уявлення про результат його застосування. В операційну частину входять дії, операції, прийоми здійснення методу. Технічна частина — це ті матеріальні засоби дослідження, використання яких становить невід'ємну частину методу².

Залежно від мети пізнання конкретних обставин розслідуваної події експерт на кожному етапі дослідження вибирає певний алгоритм методики, що на практиці найчастіше охоплює елементи методик вирішення різних класів завдань. У кожному роді (виді, підвиді) судових експертиз матеріальних слідів злочину метою може стати вирішення кожного із завдань, а способом — пізнавальні засоби всіх трьох підходів — ідентифікаційного, діагностичного й ситуаційного³.

Питанням класифікації методів судової експертизи присвячені роботи І. В. Постіки, О. І. Вінберга, О. Р. Шляхова, Т. В. Авер'янової, О. Р. Росинської.

О. І. Вінберг та О. Р. Шляхов запропонували класифікацію методів судової експертизи, що складається з чотирьох рівнів:

— діалектико-матеріалістичний метод з використанням методів логіки (абстрагування, аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція, ідеалізація, формалізація, аксіоматичний, системно-структурний метод тощо);

— загальні (пізнавальні) методи: спостереження, вимірювання, опис, планування, експеримент, моделювання тощо;

— окремі інструментальні та допоміжно-технічні методи: судова фотографія, мікроскопія тощо;

¹ Див.: *Зинин А. М., Майлис Н. П.* Судебная экспертиза. – С. 32.

² *Энциклопедия судебной экспертизы / Под ред В. А. Аверьяновой, Е. Р. Росинской.* – С. 226; *Зинин А. М., Майлис Н. П.* Судебная экспертиза. – С. 35-36.

³ Див.: *Белкин Р. С.* Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы: В 3 т. – М.: Юрид. лит., 1987. – Т. 1: Общая и частные теории. – С. 172; *Сегай М. Я., Стринжа В. К.* Типология экспертных задач: методологические аспекты. – С. 13-14; та ін.

— спеціальні методи (експертні методики)¹.

Т. В. Авер'яноюю з урахуванням сучасного розвитку науки й техніки, інтеграції знань і специфіки об'єктів дослідження була побудована така класифікація методів судово-експертного дослідження:

- всеохоплюючий метод — матеріалістична діалектика;
- загальні методи: спостереження, порівняння, опис, вимірювання, експеримент, моделювання, історичний;
- окремонаукові;
- спеціальні (монооб'єктні)².

За класифікацією О. Р. Росинської система методів судової експертизи є такою:

- 1) методи логіки;
- 2) загальнонаукові методи, що застосовуються при провадженні експертиз;
- 3) загальноекспертні методи (монометоди) та комплекси методів;
- 4) окремоекспертні методи³.

Вказані підстави класифікації не є вичерпними. Класифікація методів може бути створена за умовами їх застосування, стадіями експертного дослідження та іншими засадами⁴.

Важливу роль у теорії й практиці криміналістики і судової експертизи відіграють положення діалектики: необхідність об'єктивного й всебічного вивчення явищ, індивідуальність об'єктів матеріального світу, здатність матерії до відбиття, взаємний зв'язок і взаємозумовленість явищ, рух як невід'ємна властивість матерії, причинність як загальний зв'язок явища

---

¹ Див.: *Винберг А. И., Шляхов А. Р.* Общая характеристика методов экспертного исследования: Общее учение о методах судебной экспертизы // Сб. научн. тр. ВНИИСЭ, 1977. – Вып. 28. – С. 54-94.

² Див.: *Аверьянова Т. В.* Интеграция и дифференциация научных знаний как источники и основы новых методов судебной экспертизы. – С. 48.

³ Див.: *Росинская Е. Р.* Концептуальные основы теории неразрушающих методов исследования вещественных доказательств: Автореф дис... д-ра юрид. наук. – М., 1993. – С. 14; *Вона же.* Рентгеноструктурный анализ в криминалистике и судебной экспертизе. – К.: КГУ, 1992. – 220 с.

⁴ *Энциклопедия судебной экспертизы / Под ред В. А. Аверьяновой, Е. Р. Росинской.* – С. 226.

і причини, як критерій істини¹. Окремонаукові методи слугують для вирішення завдань експертиз одного роду, виду. Спеціальні методи розробляються (або пристосовуються) для дослідження конкретного, одиничного об'єкта. Спеціальні методи іноді є оригінальним комплексом методів, що у такому ж вигляді не застосовується для вирішення інших завдань та дослідження інших об'єктів судової експертизи².

На початкових етапах розвитку судової експертизи основними методами дослідження речових доказів були методи, які використовувались у криміналістиці. Поряд з розвитком всіх галузей науки й техніки та інтеграцією знань методи технічних наук усе ширше стали використовуватися під час дослідження речових доказів. У цей час у судовій експертизі використовується найбагатший арсенал як методів, що впроваджені в криміналістику із усіх галузей науки й техніки, так і спеціальні методи, розроблені для дослідження окремих об'єктів експертизи з метою вирішення певних завдань³. Науково-технічний прогрес обумовив прискорений розвиток теорії, методів і засобів судової експертизи⁴. Так, використання комп'ютерних технологій в експертній діяльності дозволяє автоматизувати низку операцій, у тому числі безпосередньо пов'язаних з ідентифікацією й діагностикою об'єктів експертного дослідження⁵.

Метод порівняння завжди застосовується при проведенні ідентифікаційних судово-експертних досліджень. Процес порівняння, як правило, має місце й під час класифікаційного, діагностичного та ситуаційного дослідження, коли для

---

¹ Див.: Яблоков Н. П. Криминалистика. – М.: Норма, 2000. – С. 27-28.

² Энциклопедия судебной экспертизы. – С. 225.

³ Див.: Винберг А. И., Шляхов А. Р. Общая характеристика методов экспертного исследования: Общее учение о методах судебной экспертизы // Сб. научн. тр. ВНИИСЭ. – М.: ВНИИСЭ, 1977. – №28. – С. 54-94; Классификация основных методов судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1982. – 174 с.

⁴ Див.: Зинин А. М., Майлис Н. П. Судебная экспертиза. – С. 150.

⁵ Див.: Бирюков В. В. Возможности использования компьютерных технологий для идентификации объектов при производстве криминалистических экспертиз // Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. –Х.: Гриф, 2003. – С. 275.

встановлення факту віднесення певного об'єкта до певної класифікаційної групи, властивостей чи станів об'єктів та механізму взаємодії експерт порівнює встановлювані властивості (ознаки), стани та механізми з аналогічними категоріями, що вже відомі. Порівняння може здійснюватися як простим (візуальним) способом, так і з використанням порівнювальних мікроскопів, приладів та сучасної комп'ютерної техніки, що дозволяють досліджувати об'єкти за певними ознаками. Так, для порівняння на якісному та кількісному рівнях гарнітури шрифтів поліграфічної обкладинки примірника аудіовізуальної продукції найбільш зручним інструментом є персональний комп'ютер зі сканером. Після сканування необхідних фрагментів тексту для виміру кутів і лінійних розмірів елементів шрифту використовується інструмент «міра» графічного редактора Adobe Photoshop¹.

Потреби практики змушують експерта вивчати сутність досліджуваного об'єкта шляхом переходу від безпосереднього спостереження до аналізу й наступного теоретичного синтезу зібраного фактичного матеріалу. Так знаходить своє відбиття така гносеологічна закономірність, як пізнання загального за допомогою досягнень філософії, фізики, хімії, кібернетики в процесі розкриття змісту й сутності окремого.

Спостереження здійснюється особисто експертом, тобто є безпосереднім як при огляді речових доказів та інших об'єктів при їх надходженні на експертне дослідження, так і при безпосередньому дослідженні з метою ідентифікації, класифікації, діагностики та ситуалогічного аналізу. В експертній діяльності спостереження має безпосередній характер і здійснюється як без застосування технічних пристроїв, так і з їхнім застосуванням з метою розширення меж і можливостей спостереження. Зокрема, встановлення способу запису твору та нанесення СІД-коду на компакт-диск проводиться методом

---

¹ Див.: *Петров С. М.* Применение измерительных методов для идентификации гарнитуры шрифта // Современное состояние и перспективы развития новых направлений судебных экспертиз в России и за рубежом: материалы международ. науч.-практ. конф. – Калининград: Янтарный сказ, 2003. – С. 336.

спостереження із застосуванням оптичних мікроскопів з різним збільшенням. Мікроскопічне дослідження при збільшенні від 100 до 1000 разів дозволяє дослідити розбіжності ознак на робочій поверхні компакт-диска, що свідчать про заводський або кустарний спосіб тиражування твору.

На описі, порівнянні, вимірі, експерименті, моделюванні й математичних методах ґрунтуються схеми вирішення ідентифікаційних, класифікаційних, діагностичних і ситуаційних завдань судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції.

Евристичний¹ метод поєднує групу індуктивних методів нетрадиційного творчого вирішення розумових завдань. Він є ефективним як при практичному слідчому й оперативно-розшуковому пізнанні, так і при експертному дослідженні в умовах малої інформативності факту, події або явища, що пізнається². Ці положення підтримує В. О. Коновалова, стверджуючи, що в практичній діяльності експерт ставить перед собою завдання, які відносяться до методики дослідження — необхідності й можливості застосування тих методів (або їхнього комплексу), які дозволять вирішити як загальне завдання, так і застосувати особисті підходи до їх вирішення. Дослідження передбачає діяльність, пов'язану з уявним моделюванням передбачуваного дослідження, визначенням певного шляху вирішення або обрання методу проб і помилок, що має метою вибрати методи для пошуку найбільш оптимального з них. Судово-експертне дослідження є особистим видом пізнавальної діяльності у специфічній галузі, тому в його основі лежать такі діалектичні категорії, як аналіз і синтез, причина і наслідок, сутність і явище, тотожність і відмінність тощо³. Зокрема, експериментальним шляхом було встановлено, що ефект дифракції світла, виявлений при мікроскопічному

¹ Евристика – наука, що вивчає творчу діяльність. – Словник іншомовних слів. – К.: Радянська енциклопедія, 1975. – С. 231.

² Зорин Г. А. Криминалистическая эвристика: В 2 т. – Гродно: Грод. ун-т, 1994. – Т. 1. – 210 с.

³ Див.: Коновалова В. Е. Решение экспертных задач в экспертном исследовании // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Збірник науково-практичних матеріалів. – Х.: Право. – 2003. – Вип. 3. – С. 32-35.

дослідженні компакт-диска, є стійкою ознакою, яка є достатньою для віднесення дисків до стандарту CDR (диск, призначений для одноразового запису) і виключає його віднесення до CD (диск, призначений тільки для читання)¹.

У зв'язку з виникненням нових об'єктів судової експертизи (зокрема, об'єктів авторського або суміжних прав, зафіксованих на касетах і компакт-дисках) виникла потреба у вирішенні нових експертних завдань, що потребує використання нових, нетрадиційних методів експертизи. Використання в експертній практиці комп'ютерних технологій сприяло модифікації традиційних методів експертного дослідження. Сьогодні вже виділилися такі складові експертного методу: технічні засоби, методи пізнання, науковий потенціал і практичний досвід суб'єкта пізнання — експерта.

Під час вирішення діагностичних і ситуаційних завдань судової експертизи використовується системно-структурний підхід, в основі якого лежить дослідження об'єктів як систем, що складаються з комплексу взаємозалежних і взаємодіючих елементів. Так, при встановленні ознак контрафактності примірника аудіовізуальної продукції усі складові об'єкта дослідження (твір, його носій, упаковка, поліграфічне оформлення, інформація про правовласника, ознаки технологічного походження тощо) вивчаються як окремі системи ознак та завжди оцінюються в комплексі.

Вірною є думка Н. П. Майліс в тому, що використання методів і прийомів трасології знаходить широке застосування в різних видах експертиз². В основу розробки методу встановлення способу виготовлення носіїв аудіовізуальних творів,

---

¹ Див.: Курчаткин С. П. Компакт-диски CD, CDR. Отличительные признаки в проявлении эффектов оптической дифракции // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М; Нижний Новгород, 2004. – С. 316-318.

² Див.: Майлис Н. П. О роли методологической функции частных криминалистических теорий // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 76.

їхньої упаковки, поліграфічного оформлення й контрольних марок покладено методи, що існують у трасології. Зокрема, кустарно виготовлена контрольна марка України з голограмою завжди буде відрізнятися від голограми-оригіналу. Ці відмінності встановлюються в процесі експертизи. З іншого боку, при тиражуванні голограм з нікелевої матриці завжди повторюється той самий субмікронний рельєф¹. Голографічні зображення на контрольних марках України мають мікротексти з розміром знаків 150-25 мкм.² Тому дуже широко використовуються під час судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції фотографічні методи, зокрема мікрофотозйомка.

В останній час на ринку України з'являється контрафактна аудіовізуальна продукція з контрольними марками кустарного виготовлення. Так, у Мелітополі вилучено п'ять тисяч компакт-дисків з підробленими контрольними марками, виготовленими у підпільному цеху³. За допомогою мікрофотозйомки можна відрізнити не тільки оригінальну марку від підробленої, а й диференціювати голографічні марки за заводами-виробниками.

У більшості випадків у зв'язку з великою розмаїтістю аудіовізуальних творів, що є речовими доказами, обмеженими строками розслідування кримінальної справи, відсутністю зразків всіх досліджуваних видів аудіовізуальних творів та з інших причин експерт використовує моделювання як метод наукового пізнання.

Термін «модель» використовується криміналістами з початку 70-х років завдяки роботам Г. Л. Грановського й І. М. Лузгіна.

---

¹ Див.: Прохоров-Лукин Г. В., Кириченко И. А. Судебная экспертиза объектов интеллектуальной собственности в области фармацевтики // Теория та практика судової експертизи і криміналістики: Зб. матеріалів міжнарод. наук.-практ. конференції (м. Харків, 19-20 червня 2002 р.) – Х.: Право, 2002. – Вып. 2. – С. 572.

² Див.: Защитные свойства голограмм. – 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fpy-holo.ru/technology.html> – 25. 06. 2005.

³ Див.: Лебедь И. В Запорожской области теневик наладил производство контрольных марок и голограмм для компакт-диск: Пресс-служба налоговой милиции // Факты и комментарии. – 2004. – 15 апреля.

Цей термін поширився з розвитком криміналістичної методології. Різні аспекти використання моделювання в криміналістиці, слідчій і експертній практиці розроблялися Г. О. Густовим, В. Я. Колдіним, Н. С. Полевим, О. П. Леоновим, В. Ф. Орловою та іншими вченими.

Модель — це така розумова або матеріальна система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження та здатна замінити його так, що її вивчення надасть нам нові відомості про цей об'єкт¹. Модель у процесі пізнання виступає як «середня ланка» між об'єктом пізнання, що є в дійсності, й суб'єктом, який його пізнає. Моделювання в криміналістиці — це метод утворення уявної або матеріальної моделі, яка має необхідну для дослідження подібність з оригіналом².

Під час утворення моделі (типового аналога) конкретного зразка легітимного компакт-диска, аудіо- або відеокасети експерт, як правило, спирається на інформацію типового характеру, що є в нормативно-правових актах, які регламентують виробництво даного виду продукції, відомості про його ознаки технологічного походження, ознаки інших матеріальних зразків ліцензійної й контрафактної аудіовізуальної продукції тощо, що є у спеціально створених довідково-інформаційних фондах.

Однак не слід переоцінювати роль моделювання при дослідженні контрафактної аудіовізуальної продукції, оскільки це лише один із загальнонаукових методів пізнання. У зв'язку з бурхливим розвитком комп'ютерної техніки й змінами в нормативно-правовому регулюванні виробництва носіїв аудіовізуальних творів відбуваються зміни їхніх ознак, отже, типовий аналог ліцензійного зразка аудіовізуальної продукції з часом також змінюється. Тому роботу над оновленням та доповненням довідково-інформаційного фонду стосовно дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції не доцільно припиняти.

---

¹ Див.: *Штофф В. Л.* Моделирование и философия. — М.: Наука, 1966. — С. 97.

² Див.: *Волчезкая Т. С.* Криминалистическая ситуалогия: Монография / Под ред. проф. Н. П. Яблокова. — М. — Калининград: Калинингр. ун-т., 1997. — С. 125.

За останні 3–5 років з'явилися пропозиції щодо використання так званих нетрадиційних методів одержання доказової інформації (гіпнозу, психофізіологічного дослідження, аналізу сновидінь, астрології, хіромантії тощо)¹. Ми повністю згодні з тими вченими², які виступили з різкою критикою цих антинаукових методів, що суперечать позитивному розвитку криміналістики та відволікають увагу від дійсних проблем сьогодення. Тому ці методи не доцільно застосовувати у будь-якому судово-експертному дослідженні.

У зв'язку зі специфікою об'єктів дослідження часто питання, що поставлені органами слідства (суду) на вирішення експертизи, неможливо вирішити в повному обсязі за допомогою методів однієї галузі знань. При впровадженні методів природничих наук у судову експертизу неминуче вони трохи змінюються. Застосування будь-якого методу, що веде до досягнення певної мети, спирається на вже досягнуті знання й накопичений практичний досвід³.

Зокрема, встановити джерело походження лазерних компакт-дисків при порівняльному дослідженні зі зразками лі-

---

¹ Див.: *Холодний Ю. И.* Опрос с использованием полиграфа и судебно-психофизиологическая экспертиза // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002, – С. 422-426; *Самуев Р. С.* Сновидение: криминалистический фантом или нетрадиционное средство получения значимой для выявления и расследования преступлений информации // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 239-245; та ін.

² *Коновалова В. Е.* Нравственные начала судопроизводства: состояние и тенденции // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 62-66; *Шепитько В. Ю.* Предмет и природа криминалистики: научные достижения и тенденции // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 200-203.

³ *Общее учение о методах судебной экспертизы: Сб. науч. тр. / Под общей ред. Винберга А. И., Шляхова А. Р.* – М.: ВНИИСЭ, 1978. – №28. – С. 59.

цензійної продукції у випадку, якщо відсутні особисті ознаки обладнання на поверхні диска, можна за допомогою комплексної експертизи, що проводиться судовими трасологами (дослідження способу виготовлення упаковки), фоноскопiстами (iдентифікація людини та апаратури запису за їх слідами), експертами у галузі технічного дослідження документів (дослідження поліграфічного оформлення диска, вкладиша тощо), експертами в галузі дослідження об'єктів інтелектуальної власності (дослідження інформації про виробника та/або правовласника, спеціальних кодів на поверхні диска тощо) та судовими хіміками (дослідження складу матеріалу диска).

Найбільш універсальним методом дослідження звукозапису, що є складовою аудіовізуального твору, є електроакустичний метод. Даний метод дозволяє виділяти, фіксувати й досліджувати акустичні сигнали, що відбиваються на робочому шарі магнітної стрічки у вигляді загальних і окремих ознак конкретного записуючого пристрою. Особливо слід зазначити, що серед сигналів, що мають різну природу (мова, музика, зовнішні фонові шуми різного походження), необхідно виділити сигнали, що мають окремі ознаки досліджуваного записуючого пристрою з метою його ідентифікації. Як правило, це імпульсні сигнали вмикання й вимикання записуючого пристрою, гармонійні складові частот току, високочастотного підмагнічування, шум паузи (шум запису при відсутності вхідного сигналу), різного роду сигнали окремих механізмів засобів запису (шум живильних пристроїв, двигуна тощо). Методами аналізу сигналів є аудитивний, осцилографічний та спектральний методи. Вони докладно описані в літературі¹.

Для ідентифікації людини (зокрема виконавця ролі відеофільму) за ознаками зовнішності, які зафіксовані у відеозаписі аудіовізуального твору, застосовуються методи й прийоми портретної експертизи, а саме: методи цифрового дослідження відеозображень. Це викликає певні труднощі, бо, з

---

¹ Див.: *Галяшина Е. И., Фомичева М. И.* Идентификация личности по фонограммам на основе автоматизированного рабочего места эксперта-фонокописта: Метод. реком. – М.: ЭКЦ МВД России, 1995. – 112 с.

урахуванням специфіки відеозаписів, інформація про ознаки зовнішності, що відображаються на відеопортретах, може бути повною й неповною (фрагментарною)¹.

На дослідження часто надходять зразки поліграфічних обкладинок контрафактної аудіовізуальної продукції. Сучасні програмні засоби дозволяють здійснювати несанкціоноване сканування, «редагування» зображення поліграфічної обкладинки аудіовізуального твору, змінення його для усунення технічних погрішностей, поліпшення умов зіставлення об'єктів, змінення контрасту зображення, його масштабу, повороту зображення і/або його елементів на необхідний кут, відбивати дзеркально². Тому сучасні комп'ютеризовані методи судової експертизи з техніко-криміналістичного дослідження документів, що дозволяють зробити розмітку ознак зображень та виміри, використовуються при дослідженнях поліграфічного оформлення аудіовізуальної продукції.

Специфічні ознаки нових технологій цифрового офсетного й трафаретного друку, які відображаються на поліграфічних обкладинках зразків аудіовізуальної продукції, дозволяють проводити диференціацію різних способів друку, вирішувати питання про групову належність оперативної поліграфічної техніки, ідентифікацію друкованої форми. Ознаки зображення визначаються низкою параметрів (рівнем амортизації принтера, програмним забезпеченням принтера й комп'ютера, розмірами крапок, складом і кольором чорнил, якістю паперу. Ці загальні і окремі ознаки відображаються в зображеннях поліграфічного оформлення аудіовізуальних творів та досліджуються судовими експертами.

Метод застосування цифрової фотографії звільнив експерта від процесу експонування й обробки світлочутливих матеріалів, дозволив одержати фотозображення досліджуваних

---

¹ Див.: *Абрамов С. С., Гусев А. А. и др. Судебно-портретная экспертиза // Методическое пособие. – М.: РФЦСЭ, 2003. – С. 163.*

² Див.: *Зинин А. М. Проблемы судебно-портретной экспертизы // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М.; Нижний Новгород, 2004. – С. 89.*

об'єктів за короткий час. На відміну від традиційної фотографії, де зображення сприймається світлочутливим шаром фотоплівки, у цифровій фотографії роль світлоприймача виконує електронна поверхня — прилад із зарядним зв'язком. Такий спосіб відбиття зображення об'єкта дає можливість одержати його копії (відбитки) на широкому колі носіїв: магнітному диску комп'ютера, компакт-диску, термопапері, звичайному папері тощо. Сучасні засоби друку дозволяють одержувати зображення високої якості та з хорошою передачею півтонів. Зображення, записані в електронному вигляді, можна зберігати тривалий час, а при наявності автоматизованих систем пошуку їхнє перебування у великому архіві є дуже зручним для дослідника. Так, експерти зберігають зображення натурних зразків ліцензійних і контрафактних примірників аудіовізуальної продукції.

Джерелом формування експертних методів є природничі й технічні науки, право, потреби слідчої й судової практики, промисловість, побут тощо, тому відбувається інтеграція¹ знань із різних галузей людської діяльності в судову експертизу. Інтеграція знань при проведенні судових експертиз різних видів — це використання теоретичних й емпіричних положень (методів, засобів) різних наук і розробка на їхній основі своїх інтеграційних знань. На думку багатьох вчених, прогрес сучасної науки тісно пов'язаний з посиленням процесів диференціації та інтеграції наукових знань. С. Ф. Бичкова зазначає, що інтеграційні процеси в судовій експертизі обумовлені насамперед зовнішніми чинниками, у тому числі — потребами практики судочинства у вирішенні нових завдань і дослідженні нових об'єктів². Це приводить, з одного боку, до появи нових, найбільш ефективних прийомів і методів пізнання різних властивостей об'єктів дослідження. З іншого боку, методи, розроблені будь-якою однією наукою, використовую-

¹ Інтеграція – зближення і зв'язок наук, що відбуваються поряд з їхньою диференціацією – Большая советская энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, 1976. – Т. 10. – С. 308.

² Див.: Бичкова С. Ф. Становление и тенденции развития науки о судебной экспертизе. – Алматы, 1994. – С. 92.

ються в інших галузях знання, синтезуючись і становлячись загальними для них. У результаті відбувається збагачення методів кожної науки¹. Так, всі зазначені методи криміналістики використовуються в судовій експертизі й, навпаки, багато спеціальних методів судової експертизи знаходять своє застосування в криміналістиці. О. І. Вінберг і Н. Т. Малаховська пишуть, що експертні методи повинні відповідати вимогам ефективності й надійності. Досить важливим також є максимальне збереження об'єктів дослідження і його ознак². Всі методи криміналістики й судової експертизи мають право на існування тільки за умови відповідності кримінально-процесуальному законодавству й нормам етики, науковій обґрунтованості й вірогідності результатів, простоті й безпеці, ефективності. Такі якості мають ті методи судової експертизи, які були запроваджені в експертну практику, пройшли наукове узагальнення експертних проваджень й апробацію нових методів і методик експертного дослідження експертними установами МЮ й/або МВС України.

Р. С. Белкін вважає, що процес формування нових видів судових експертиз відбувається як у результаті дроблення традиційних видів експертиз у зв'язку з виникненням нових об'єктів даного класу, нових методів і завдань, так і внаслідок пошуку інструментальних засобів і методів вирішення традиційних криміналістичних завдань³. Нові методи експертного дослідження є основою формування нових експертних методик. Але ми не можемо погодитися з точкою зору деяких

---

¹ Див.: Ключко В. В. Криміналістика в системі наук: дифференціація, інтеграція, комплексні дослідження // *Вопросы теории и практики судебной экспертизы*. – М.: ВНИИСЭ, 1983. – С. 57-58; Аверьянова Т. В. *Интеграция и дифференциация научных знаний как источники и основы новых методов судебной экспертизы*. – М.: Академия МВД РФ, 1994. – С. 17-18.

² Див.: *Винберг А. И., Малаховская Н. Т. Судебная экспертология: Общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз*. – Волгоград: НИИ РИО ВСШ МВД СССР, 1979. – 183 с.

³ Див.: *Белкин Р. С. Курс советской криминалистики: Уч. пособие для слушателей ВУЗов МВД СССР*. – Т. 2: Частные криминалистические теории. – С. 270-271.

авторів, що саме методики є джерелом формування нових видів експертиз¹.

При впровадженні методу якої-небудь галузі науки в експертну практику техніка його реалізації залишається в науковому плані практично незмінною, однак внаслідок специфічності завдань і об'єктів експертизи метод набуває якісно нових форм й процедури реалізації. Впровадження нового методу в судову експертизу вимагає проведення спеціальних досліджень з накопичення та узагальнення емпіричного матеріалу. Здійснюються вони, в основному, співробітниками судово-експертних установ.

На вибір комплексу методів судово-експертного дослідження крім предмета, завдань, об'єктів експертизи значно впливає ступінь ефективності того чи іншого методу, допустимості з точки зору закону, складності, збереження об'єкта (його ознак) для можливого проведення повторного дослідження, надійності, тривалості тощо².

Т. В. Авер'янова, аналізуючи теоретичні аспекти проблеми впливу інтеграції та диференціації наукових знань на формування нових методів судової експертизи, виділила близько десяти напрямків і форм інтеграції наукових знань у судову експертизу. Зокрема, перенесення ідей і уявлень (на евристичному рівні), використання поняттєво-концептуального апарату, формування комплексних міждисциплінарних проблем і напрямків досліджень, формування нових наукових дисциплін, зближення наук, що розрізняються своїми предметними галузями й науковими дисциплінами різних типів, — фундаментальних й прикладних, універсальна засобів мови науки, створення регіональних загальнонаукових форм і засобів пізнання, посилення взаємодії між філософськими й нефіло-

---

¹ Див.: Тихонов Е. Н. Проблемы совершенствования системы криминалистических экспертиз, специализации и подготовки экспертных кадров // Общетеоретические, правовые и организационные проблемы судебной экспертизы. — М.: ВНИИСЭ, 1987. — С. 105.

² Див.: Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної-слідчої взаємодії об'єктів: Монографія. — Х.: ВКФ «Гриф», 2004. — С. 69.

софськими (окремонауковими) знаннями, посилення інтеграційної ролі філософії¹.

В. Я. Колдін відносить методи, що виникли у зв'язку з інтеграцією природничих і технічних наук у судову експертизу, до найважливіших методів техніко-криміналістичного дослідження². В. В. Крилов, М. С. Полевий, Л. Д. Самигін відмічають величезне значення інтеграції комп'ютерних знань для вирішення криміналістичних завдань (у більшості випадків — у криміналістичній техніці)³. В. В. Крилов і Л. Д. Самигін зазначають, що використання комп'ютерної технології в сполученні з новітніми технічними засобами й методами розширює діапазон криміналістичних досліджень і відкриває можливості для постановки нових, раніше не розв'язуваних завдань⁴.

Д. П. Поташник відзначає інтеграцію фізичних і хімічних методів у техніко-криміналістичному дослідженні документів, що також застосовуються при судово-експертному дослідженні об'єктів авторського або суміжних прав (зокрема, для дослідження поліграфічного оформлення касет і компакт-дисків, голографічних марок)⁵.

Інтеграція знань під час проведення різних видів судових експертиз — це використання теоретичних і емпіричних положень (методів, засобів) різних наук і створення на їхній основі своїх інтеграційних знань. Так, методика дослідження контра-

---

¹ Див.: *Аверьянова Т. В.* Методы судебно-экспертных исследований и тенденции их развития. — М.: Академия МВД РФ, 1994. — С. 210-217.

² Див.: *Колдин В. Я.* Общая система классификационных принципов формирования судебно-экспертных методик // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). — М.; Нижний Новгород. — 2004. — С. 29-33.

³ Див.: *Крылов В. В., Полевой Н. С.* Компьютеры в структуре средств криминалистической техники // Криминалистика / Под общ. ред. Н. П. Яблокова. — М.: Юристъ, 1996. — С. 162-178.

⁴ Див.: *Крылов В. В.* Значение и особенности использования компьютеров для решения криминалистических задач // Криминалистика / Под общ. ред. Яблокова Н. П. — М.: Юристъ, 1995. — С. 162.

⁵ Див.: *Поташник Д. П.* Криминалистическое автороведение // Криминалистика / Под общ. ред. Н. П. Яблокова. — С. 288-289.

фактної аудіовізуальної продукції передбачає застосування методів і підходів діалектичної й формальної логіки, загальнонаукових методів, окремоннаукових методів й спеціальних сучасних методів судової експертизи. Методи вирішення експертних завдань мають відповідати специфічним вимогам: не вести до псування або істотної зміни речових доказів; бути науково обґрунтованими й експериментально апробованими; результати застосування методів повинні бути очевидними й наочними для всіх учасників кримінального (чи іншого) процесу¹.

Т. В. Авер'янова, Р. С. Белкін та інші вчені вважають, що ефективність методу експертного дослідження визначається можливістю одержання максимального обсягу інформації про об'єкт при мінімальних часових, трудових і матеріальних витратах. Результати, які отримані при цьому, повинні характеризуватися точністю, наочністю й надійністю². Ми повністю поділяємо дану точку зору. На сьогодні все активніше обговорюється питання про застосування неруйнуючих методів дослідження, одним із яких є програмні (комп'ютерні) методи дослідження. Не викликає сумнівів питання допустимості використання комп'ютерних технологій в експертній діяльності. Ці технології дозволяють автоматизувати низку операцій, у тому числі безпосередньо пов'язаних з ідентифікацією й діагностикою об'єктів експертного дослідження³. Л. Г. Еджубов справедливо пише: «можливості самої комп'ютерної техніки перевершили всі очікування судових

---

¹ Див.: *Винберг А. И., Шляхов А. Р.* Общая характеристика методов экспертного исследования // *Общее учение о методах судебной экспертизы*: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1977. – Вып. 28; *Шепитько В. Ю.* Криминалистика: Курс лекций. – Х.: Одиссей, 2003. – С. 36.

² Див.: *Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Козлова Л. Н., Тюрикова В. В.* Методы решения экспертных задач, классификация методов и методик // *Основы судебной экспертизы*. – Ч. 1: Общая теория. – М.: Академия МВД РФ, 1997. – С. 36, 254.

³ Див.: *Бирюков В. В.* Возможности использования компьютерных технологий для идентификации объектов при производстве криминалистических экспертиз // *Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. – Х.: Гриф, 2003. – С. 275.

експертів. Саме від ЕОМ експертиза одержала більше, ніж очікувалося»¹.

Т. В. Авер'янова, Р. С. Белкін, Л. М. Козлова і В. В. Тюрикова розробили «Класифікацію окремих методів судової експертизи», до якої входить клас математичних методів, що складається з декількох родів (математична логіка, алгебра, геометрія, теорія множин і дискретний аналіз, теорія функцій, теорія диференціальних порівнянь, варіаційне обчислення, теорія ймовірностей), що охоплюють двадцять видів математичних методів².

Математичні методи, різновидом яких є програмні (комп'ютерні) методи, розширюють можливості, підвищують об'єктивізацію, точність процесу дослідження, надійність його результатів. І що особливо важливо, програмні методи належать до числа неруйнуючих методів. Т. В. Толстухіна зазначає, що розробка неруйнуючих методів стала одним із пріоритетних напрямків вчення про методи³. Концептуальні основи теорії використання неруйнуючих методів дослідження речових доказів розроблені О. Р. Росинською⁴. Вона вказує, що ступінь впливу методу на об'єкти експертизи, як чинник, що визначає його вибір експертом, може виявитися головним, оскільки об'єктами, які досліджуються при провадженні судових експертиз і досліджень, є речові докази, які відповідно до принципу безпосередності, що діє при судовому розгляді, необхідно надати в суд незмінними. Збереження речових доказів обумовлює також можливість призначення й повторних

---

¹ Див.: *Эджубов Л. Г.* Теоретические аспекты применения математических методов и ЭВМ в судебной экспертизе // *Основы судебной экспертизы*. – Ч. 1.: *Общая теория*. – М.: Академия МВД РФ, 1997. – С. 331.

² Див.: *Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Козлова Л. Н., Тюрикова В. В.* Методы решения экспертных задач, классификация методов и методик // *Основы судебной экспертизы*. – Ч. 1: *Общая теория*.

³ Див.: *Толстухина Т. В.* Современные тенденции развития судебной экспертизы на основе информационных технологий: Дис... д-ра юрид. наук. – М, 1999. – С. 28.

⁴ *Росинская Е. Р.* Концептуальные основы теории неразрушающих методов исследования вещественных доказательств: Автореф. дис... д-ра юрид. наук. – М., 1993. – 38 с.

експертиз¹. Тому судових хіміків, які проводять дослідження хімічного складу матеріалу дисків і касет та їх упаковок, складу барвників поліграфічних вкладишів тощо, в основному, не залучають до експертиз з дослідження аудіо-, відеокасет і компакт-дисків або залучають тільки в крайньому випадку після письмового дозволу слідчого. Методи експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції, як правило, є неруйнуючими й не ведуть до знищення або часткового псування речових доказів.

Будь-який науковий метод є надбанням усієї науки й може використовуватися для вирішення судово-експертних завдань у різного роду і виду експертиз. Однак окремий метод не може замінити експертну методику. Остання завжди є системою методів та інструментальних засобів, що забезпечують вирішення конкретного експертного завдання на основі дослідження певної системи об'єктивних властивостей об'єкта. За ступенем спільності, крім конкретної експертної методики, виділяється й типова².

Розробка типової методики дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції може стати фундаментом становлення нового виду експертизи з дослідження об'єктів авторського і суміжних прав.

§ 4. Алгоритмізація експертних досліджень аудіовізуальної продукції

У теорії судової експертизи існують різні підходи до розуміння сутності методики експертного дослідження, які в основному однаково трактують термін «методика» як сукуп-

---

¹ *Россинская Е. Р.* Концептуальные основы теории неразрушающих методов исследования вещественных доказательств. – С. 11.

² Див.: *Колдин В. Я.* Общая система классификационных принципов формирования судебно-экспертных методик // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М.; Нижний Новгород, 2004. – С. 30.

ність методів (прийомів)¹. Д. Я. Мирський зазначає, що ці визначення вказують лише на структуру методики, але не роз'яснюють саме поняття². На нашу думку, методикою судової експертизи є сукупність методів (прийомів), викладена у певній послідовності з урахуванням результатів узагальнення експертної практики, експертного досвіду, методів та прийомів оптимального вирішення будь-якого завдання.

О. Р. Шляхов виокремив чотири рівні експертних методик: будь-якого роду, певного виду, окремого підвиду експертизи, методика вирішення завдання судової експертизи (спеціальна методика)³. Можна підтримати точку зору тих учених, які вважають, що судовій експертизі необхідні як загальна методика, так і окремі, а також конкретні методики⁴.

Загальною методикою експертизи (експертного дослідження) є методика провадження експертиз (експертних досліджень) певного роду або виду. Окремою методикою експертизи (експертного дослідження) є методика, створена для вирішення одностипних завдань під час провадження експертиз того чи іншого виду і підвиду. Конкретною методикою судової експертизи є ме-

¹ Див.: *Колмаков В. П.* О методах, приемах и средствах в советской криминалистике // Правоведение. – 1965. – №4. – С. 118-120; *Винберг А. И., Шляхов А. Р.* Общая характеристика методов экспертного исследования: Общее учение о методах судебной экспертизы. Сб. науч. тр. – С. 89; *Митричев В. С.* Общие положения методики криминалистического идентификационного исследования материалов документов // Труды ВНИИСЭ. – Вып. 9; *Шляхов А. Р.* Понятие методик, методов судебных экспертиз: Методические рекомендации. – С. 12; та ін.

² Див.: *Мирский Д. Я.* Понятие и структура методики экспертного исследования. Обобщенная модель методического руководства по судебным экспертизам // Проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: МЮ СССР, 1980. – № 44. – С. 26.

³ Див.: *Шляхов А. Р.* Понятие методик, методов судебных экспертиз: Методические рекомендации. – С. 12; *Вин же.* Определение методик и методов судебных экспертиз с позиций внедрения научных разработок: Рекомендации в экспертную практику // Материалы к ученому совету ВНИИСЭ. – С. 11.

⁴ Див.: *Шляхов А. Р.* Понятие методик, методов судебных экспертиз: Методические рекомендации. – С. 12; *Мирский Д. Я.* Понятие и структура методики экспертного исследования: Обобщенная модель методического руководства по судебным экспертизам // Проблемы теории судебной экспертизы. Сб. науч. тр. – М.: МЮ СССР, 1980. – № 44. – 137 с.

тодика експертизи (експертного дослідження) за конкретною справою, яка являє собою комбінацію з деяких робочих методів, що входять до окремої методики. Іноді конкретна методика може збігатися з окремою, якщо всі передбачені останньою методи були застосовані під час експертизи. В деяких випадках конкретна методика виходить за межі окремої методики, якщо під час дослідження експертом були використані робочі методи, запозичені з інших окремих методик, а також методик інших видів і навіть іншого роду експертиз. Загальна й окрема методика експертного дослідження повинні бути викладеними в письмовому вигляді, а конкретна (радова) методика існує в уявленні експерта¹.

Окремі методики повинні публікуватись з метою практичної або методичної допомоги експерту. Методична допомога відрізняється від практичної тим, що, крім окремої методики, містить стислий розгляд теоретичних питань².

Типовою експертною методикою є вираження узагальненого досвіду вирішення типових експертних завдань. У певних випадках ця методика може застосовуватися експертом без будь-якої адаптації, зміни. Типові методики викладаються в методичних рекомендаціях, які розробляються провідними судово-експертними установами³.

Для того щоб експертна методика одержала статус типової, вона повинна пройти етапи внутрішнього та зовнішнього рецензування, апробації і впровадження в експертну практику. Після затвердження розробленої методики вирішення окремих завдань судової експертизи відповідною секцією науково-консультативної та методичної ради при Міністерстві юстиції України вона вноситься до реєстру атестованих експертних методик та стає обов'язковою для певного виду

¹ Див.: *Мирский Д. Я.* Понятие и структура методики экспертного исследования // Проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: МЮ СССР, 1980. – № 44. – С. 32-33; Словарь основных терминов судебных экспертиз. – С. 38, 51, 85 та ін.

² Див.: *Мирский Д. Я.* Понятие и структура методики экспертного исследования: Обобщенная модель методического руководства по судебным экспертизам // Проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – С. 39-40.

³ Див.: *Зинин А. М., Майлис Н. П.* Судебная экспертиза. – С. 46-47.

об'єктів і типу розв'язуваного завдання¹. Методика повинна складатися з окремих операцій і будуватися на блоковому принципі. Окремими блоками є експертні підзавдання².

Ефективність будь-якої діяльності обумовлена тим, наскільки суб'єкт володіє системою завдань і методів дослідження. Без цього неможливо побудувати раціональну програму або алгоритм діяльності³. Судово-експертна діяльність передбачає вирішення складних завдань щодо дослідження різних об'єктів за допомогою складних наукових методів, що неможливо без чіткої упорядкованості провадження судових експертиз. Упорядкувати дії експерта можливо при наявності відповідних правил. Криміналістами й раніше приділялося багато уваги розробці і формулюванню таких правил⁴. Кожна з існуючих на даний час методик експертного дослідження являє собою сукупність докладних правил дій суб'єкта дослідження⁵.

Питання, які поставлені перед експертом, вирішуються відповідно до системи певних правил (алгоритму) вирішення завдання конкретного експертного дослідження, що зафіксо-

---

¹ О внесении изменений в Закон Украины «О судебной экспертизе». Закон Украины № 1992-IV от 9. 09. 04 // ВВРУ. – 2005. – №1. – С. 33.

² Див.: Устинов А. И., Сонис М. А. О стандартизации методик в судебной экспертизе // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1989. – С. 94.

³ Див.: Колдин В. Я. Общая система классификационных принципов формирования судебно-экспертных методик // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М.; Нижний Новгород, 2004. – С. 30.

⁴ Див.: Толстоулицкий В. Ю. Поисковые алгоритмы экспертной деятельности в работах Е. Ф. Буринского // Е. Ф. Буринский и современная криминалистика: По материалам Всерос. крим. чтений, г. Ижевск, 18 июня 1999 г.: (Сб. ст.). – Ижевск: Детектив-информ, 2000. – С. 51-63.

⁵ Див.: Радченко А. В., Трушина Л. А., Пучков В. А. Схемы решения классификационных и идентификационных задач при исследовании трикотажных полотн и трикотажа: Метод. письмо для экспертов. – М.: РФЦСЭ, 1995. – 80 с; Копытин А. В. Объектно-ориентированная модель процесса решения типовой экспертной задачи // Новое в пр-ве судебных экспертиз: труды молодых учен. – М.: РФЦСЭ, 1999. – С. 103-117; Самусь В. Р., Ягодін О. П. Трасологічне дослідження упаковки лікєро-горілчаних виробів: Методичний посібник. – К.: МЮ України. – 72 с.

вані в методиці експертизи або створені самим експертом¹. Результатом цього процесу є висновок експерта.

Нині розроблені теоретичні підходи і практичні рекомендації, які дозволяють формулювати такі правила на базі кібернетичної теорії вирішення завдань. Ці правила наближені до алгоритму, запозиченого з математики. Математичний алгоритм — це чітко формалізоване правило вирішення математичних завдань. Воно досить жорстко спрямовує діяльність з вирішення завдань, указуючи не тільки, що, як і в якій послідовності робити, але й які результати повинні бути отримані на кожному етапі та яким має бути кінцевий результат².

Функцією алгоритму є управління ходом дослідження, тобто вказівки на послідовність усіх можливих операцій. При цьому встановлення тієї чи іншої обставини (факту) часто стає можливим лише на підставі результатів, що отримані на попередньому етапі дослідження. Алгоритм також містить логічні умови: позитивна відповідь на питання означає виконання умови, а негативна — невиконання³. За допомогою алгоритмів може бути створена так звана програмована методика експертизи.

Проблеми автоматизації процесу судово-експертного дослідження розглядалися в криміналістичній літературі з середини 60-х років, коли дослідження можливостей застосування кібернетики в криміналістиці і судовій експертизі дали перші позитивні результати. Швидкий розвиток комп'ютерної техніки та удосконалення програмного забезпечення сприяє прискоренню розвитку методичних основ судової експертизи⁴.

---

¹ Алгоритм вирішення завдання конкретного експертного дослідження — правило, що пропонує здійснення дій у послідовності, яка забезпечує за певних умов вирішення поставленого перед експертом питання. — Словарь основных терминов судебных экспертиз. — М.: ВНИИСЭ, 1980. — С. 13.

² Див.: *Майлис Н. П.* Криминалистическая трасология как теория и система методов решения задач в различных видах экспертиз: Автореф... д-ра юрид. наук. — М.: Акад. МВД РФ, 1992. — С. 32.

³ Для опису будь-якої діяльності в галузі науки і техніки використовуються положення теорії алгоритмів про системи символного опису, що містять набори умовних позначень та блок-схем. Існують також стандарти (ДСТУ 19002-80 та ДСТУ 19003-80) стосовно створення програм для обчислювальних машин, які регламентують правила виконання схем та умовні позначення.

⁴ Див.: *Зинин А. М., Майлис Н. П.* Судебная экспертиза. — С. 150.

Алгоритмізація процесу провадження експертизи дозволяє експерту контролювати свої дії, одержувати більш точні результати. З одного боку, вона відкриває можливість автоматизувати дії, а з іншого — полегшує вирішення творчих (евристичних) завдань. Кожен етап дослідження і кожне завдання, що виникає на певному етапі, потребує використання окремих алгоритмів.

У практичній діяльності експерта повинні використовуватися «гнучкі» алгоритми, тому що в розпорядженні експертів немає таких конкретних вихідних даних, які мають математики і без яких не можна повною мірою застосовувати методи вирішення математичних завдань. Вихідні дані судового експерта не завжди є визначеними і повними. У таких умовах чіткі математичні алгоритми не прийнятні. Криміналістичні алгоритми допускають різні відхилення, залишають місце для творчих самостійних пошуків. Однак навіть «гнучкі» криміналістичні алгоритми містять вказівки на ті вихідні дані, які потрібні для вирішення завдання, на послідовність дій експерта й на деякі результати, які варто очікувати після виконання всіх передбачених алгоритмічних дій¹.

Стандартизація всіх експертних методик дозволить підвищити рівень висновків експертного дослідження завдяки однозначному застосуванню способів вирішення експертних завдань у різних судово-експертних установах України. Методики повинні складатися за єдиною схемою для усіх видів експертиз. Одним з основних способів підвищення ефективності діяльності експертів та оптимізації експертних досліджень є розробка алгоритмічних правил вирішення завдань. Алгоритм сприяє перетворенню судової експертизи на точну галузь, яка оперує у чітких правових і етичних межах математичними, модельними, теоретико-інформаційними й іншими методами².

Г. Л. Грановський дає таке визначення криміналістичного експертного алгоритму: «наукове розпорядження, яке містить

¹ Див.: Зинин А. М., Майлис Н. П. Судебная экспертиза. – С. 155.

² Див.: Грановский Г. Л. Методология решения криминалистических задач // Новые разработки и дискуссионные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – С. 7.

вказівку на необхідні вихідні дані, деякий перелік операцій і оптимальну послідовність їх виконання, які забезпечують вирішення певних експертних завдань, що виникають під час дослідження доказів»¹. На наш погляд, у судово-експертному алгоритмі стосовно вирішення певного завдання повинні бути передбачені нестандартні (атипові) ситуації, коли експерт повинен переходити від запрограмованих дій до самостійного (творчого) пошуку шляху (етапу) вирішення завдання (підзавдання). Однак слід завжди пам'ятати, що хоча евристичні² рішення є необхідними, ними не слід зловживати на шкоду алгоритмічним, а головне — їх слід ретельно перевіряти³.

На жаль, у більшості наявних на даний час методиках судово-експертного дослідження різних об'єктів правила, якими повинні керуватися експерти, викладені нечітко, що не забезпечує їхнього однозначного розуміння. Розробленими алгоритмізованими методиками слід вважати лише ідентифікаційні методики. Спроби багатьох вчених розробити універсальний алгоритм для опису діагностичних методик експертного дослідження успіху не мали⁴. Тому створення алгоритмізованої експертної методики вирішення завдань з дослідження ознак контрафактності примірників аудіовізуальної продукції повинне ґрунтуватися не лише на результатах вивчення ознак об'єктів, а й на спеціальному дослідженні, результатами якого мають бути правила побудови алгоритмізованої методики вирішення діагностичних завдань.

---

¹ Грановский Г. Л. Алгоритмические и эвристические методы решения экспертных задач // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР: Сб. научн. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – №42. – С. 38-39.

² Евристика – сукупність знань про творчі способи вирішення завдань, при яких людина не застосовує всі варіанти рішень, а скорочує шлях пошуків, використовуючи лише деякі з них. – Пушкин В. И. Эвристика – наука о творческом мышлении. – М.: Наука, 1967. – 48 с.

³ Див.: Грановский Г. Л. Классификация и общая характеристика экспертных алгоритмов // Проблемы теории судебной экспертизы. Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – №44. – С. 76.

⁴ Див.: Ярослав Ю. Ю. Про шляхи формалізації операційних блоків методик судово-експертного дослідження // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. –Х.: Право, 2001. – С. 146–147.

Вирішення поставленого перед експертом питання починається з визначення того, до якої з декількох можливих варіантів належить досліджуваній об'єкт¹. Так, під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції експерт виявляє й оцінює значну кількість ознак. Ця діяльність буде більш ефективною, якщо проводити її у певній послідовності, відповідно до конкретного алгоритму, чітко керуючись послідовністю розумових операцій експерта в процесі формування відповіді на поставлене питання. Такі алгоритми з встановлення експертним шляхом факту відповідності (невідповідності) вилученої аудіовізуальної продукції ліцензійним зразкам дозволять заздалегідь передбачати типові ситуації, які можуть виникнути в процесі експертного дослідження, скоротити строки досліджень, збільшити вірогідність висновків і підвищити якість експертизи.

Г. Л. Грановський зазначає, що діяльність експертів може складатися з вирішення системи завдань, що охоплює загальне завдання і низку окремих завдань (підзавдань), які забезпечують вирішення загального². Загальним завданням експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції може бути встановлення її відповідності (невідповідності) ліцензійним зразкам, а підзавданнями — ідентифікація твору, встановлення ознак відмінності від ліцензійного зразка твору, його носія (диска або касети), упаковки, поліграфічного оформлення тощо. Тому методика вирішення будь-якого завдання судової експертизи передбачає вирішення підзавдань.

Результати узагальнення експертних проваджень свідчать, що вирішення діагностичних завдань в основному здійснюється експертами евристичним шляхом через відсутність відповідних методик. У процесі діагностичного дослідження речових доказів майже завжди експерти дотримуються

---

¹ Див.: *Вермель И. Г., Кочнева Л. В., Макушкина Г. Е.* К вопросу о систематизации признаков объектов судебной экспертизы // *Общетеоретические вопросы судебной экспертизы*: Сб. науч. тр. — С. 50.

² *Грановский Г. Л.* Алгоритмические и эвристические методы решения экспертных задач // *Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР*: Сб. научн. тр. — С. 27.

правил, які розроблені для вирішення ідентифікаційних завдань. Як при ідентифікаційному, так і при класифікаційному, діагностичному або ситуаційному дослідженні на першому етапі аналітичної стадії експертизи дослідник виділяє певні ознаки об'єкта та для вирішення будь-якого завдання (ідентифікаційного, класифікаційного, діагностичного або ситуаційного) зіставляє ці ознаки з ознаками певного зразка. Різниця полягає лише в тому, що під час вирішення ідентифікаційного завдання зразком обов'язково є матеріальний або матеріалізований об'єкт, а під час вирішення класифікаційного та діагностичного завдань експерт не завжди має матеріальні зразки. Тому часто під час вирішення діагностичного та класифікаційного завдань при відсутності певних матеріальних зразків експерт використовує їх типові аналоги (уявні моделі), що мають певні типові ознаки зразків. Так, вирішення діагностичного завдання з встановлення ознак відповідності (невідповідності) ліцензійній продукції конкретного примірника аудіовізуальної продукції передбачає його порівняльне дослідження з аналогічним ліцензійним зразком. У випадках, коли у розпорядженні експерта зразка ліцензійної продукції немає, для порівняльного дослідження ми пропонуємо використовувати його типовий аналог (уявну модель).

Під час вирішення ситуаційних експертних завдань дослідник завжди використовує уявну модель ситуації події злочину або її елементів, які він буде в процесі дослідження.

Велике значення для побудови алгоритмізованих методик судової експертизи взагалі й кожного її роду (видів, підвидів) має універсалізація її понятійного апарату з урахуванням виокремлення предметів конкретного роду експертиз і необхідності єдиного лінгвістичного позначення завдань пізнання та їхніх результатів, нових об'єктів і методів судових експертиз, а також ознак об'єктів. Це веде до розширення й поглиблення знань не лише вчених, але й експертів-практиків. Крім того, одним з основних напрямків інтеграції наукового знання є універсалізація засобів мови науки¹.

---

¹ Див.: Готт В. С., Землянський Ф. М. Диалектика розвитку понять форми мислення. – М.: Наука, 1981. – С. 43-55.

Багато вчених приділяли увагу уніфікації експертної термінології. Зокрема, Д. Я. Мирский і М. Н. Ростов зазначають, що різне тлумачення тих самих понять ускладнює дослідження теоретичних проблем судової експертизи¹. Т. В. Авер'янова пише, що процес універсалізації наукової мови судової експертизи є закономірним при розмаїтості предметів конкретних родів експертиз і необхідності єдиного лінгвістичного позначення завдань пізнання й найбільш вагомих його результатів². Термінологія судової експертизи служить для опису, зберігання, переробки та передачі інформації співробітниками судово-експертних установ і учасниками процесу. Умовою ефективності використання інформації є взаєморозуміння джерела й адресата, яке обумовлене єдністю мови, що застосовується. Однак не завжди спеціалісти різних галузей знань використовують ті самі терміни, що у певних випадках мають різне тлумачення. Зокрема, у Законі України «Про авторське право і суміжні права» є таке тлумачення терміна «відтворення»: «виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер». А у судовій фоноскопії цим терміном визначається програвання фонограми або відеограми. Термін «ідентифікація» у криміналістиці означає ототожнення матеріальних об'єктів за їхніми слідами, а на думку деяких фахівців у сфері інтелектуальної власності цей термін означає виявлення об'єктів інтелектуальної власності³.

У результаті постійної диференціації знань поглиблюється й диференціація мови науки, коли навіть представники

---

¹ Див.: *Мирский Д. Я., Ростов М. Н.* Понятие объекта судебной экспертизы // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы. – С. 22.

² *Аверьянова Т. В.* Интеграция и дифференциация научных знаний как источники и основы новых методов судебной экспертизы. – М.: Академия МВД РФ, 1994. – С. 12-13.

³ Див.: *Дейнеко А. И.* Идентификация (выявление) объектов интеллектуальной собственности // 7-я международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности». – Алушта, 2003. – С. 132-136.

однієї галузі знання, але різної спеціалізації часто погано розуміють один одного. Одним з головних засобів універсальності понятійного апарату наукового пізнання є використання філософських і загальнонаукових понять¹.

У зв'язку з необхідністю забезпечення взаєморозуміння між фахівцями різних галузей знання, що беруть участь у кримінальному судочинстві, постійно виникає питання про необхідність створення впорядкованої термінології судової експертизи й формулювання чітких визначень термінів. Побудова єдиної несуперечливої й досить повної системи термінів судової експертизи певного роду або виду можлива лише при створенні термінологічного словника. Великим проривом у розвитку теорії й практики криміналістики та судової експертизи було створення починаючи з 1980 року серії спеціалізованих термінологічних словників з судової експертизи.

Термінологія є семіологічним² вираженням певної системи понять, що, у свою чергу, відображає певний погляд на світ з позиції даної науки. Складання термінологічного словника є створенням у специфічній формі алфавітного списку термінів і обумовлених ними понять, які визначаються одне через інше³. Це є необхідною умовою побудови формалізованої (послідовної), однозначної теорії за допомогою комбінування термінів, кінцеве число яких міститься в словнику, тобто за допомогою генерації за певними правилами пропозицій із заданого числа знаків мови⁴.

Крім знання основ судової експертизи під час складання словника є необхідність у використанні певних знань із семантики. Деякі вчені зазначають, що введення нового терміна, взятого з іншої галузі знань, у будь-яку певну галузь знання

---

¹ Див.: *Готт В. С.* Материальное единство мира и единство научного знания // Вопросы философии. – 1977. – №12.

² Семіологія (від грецьк. *sema* – знак, *logos* – поняття, вчення) – те ж саме, що семіотика – наука про знакові системи. – Електронний словник лінгвістичних термінів.

³ Див.: *Кондаков Н. И.* Логический словарь-справочник. – М.: Наука, 1975. – 220 с.

⁴ Див.: *Гладкий А. В., Мельчук И. А.* Элементы математической лингвистики. – М.: Наука, 1969. – 188 с.

припустимо тільки в тому випадку якщо, по-перше, цей термін позначає новий аспект старого поняття, тобто коли маємо справу з новим визначенням (в іншому аспекті, під іншим кутом зору) об'єкта. По-друге, тоді, коли відбувся поділ поняття, що позначалося старим терміном¹. Ми не підтримуємо практики вживання багатьма експертами «модних» термінів інших галузей наук (наприклад, інтелектуальної власності), які вживаються ними при складанні висновку експертизи замість раніше прийнятих термінів для позначення старих (а не переглянутих) понять. Це призводить лише до плутанини й уповільнення розвитку теорії й практики судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Наявність чітко визначених термінів судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності та, зокрема, контрафактної аудіовізуальної продукції, є необхідною умовою створення відповідної алгоритмізованої експертної методики.

У 1984 році М. Я. Сегай і В. К. Стринжа вперше ввели в теорію й практику судової експертизи термін «експертні технології». Експертною технологією є сукупність правил, прийомів і способів найбільш раціональної й ефективної організації провадження судових експертиз у судово-експертних установах². Однак зміст цього терміна дотепер уточнюється.

Технологія експертного дослідження складається з декількох елементів, а саме:

- методичних основ експертного дослідження;
- структури експертного висновку;
- критеріїв оцінки проміжних даних, що одержує експерт під час дослідження;
- формування переконання експертів в обґрунтованості висновків;
- формулювання остаточних висновків;
- оформлення результатів експертизи³.

---

¹ Див.: Берлянд Г. С., Винберг А. И., Шляхов А. Р., Эйсман А. А. Язык судебной экспертизы: понятийный аппарат и терминология // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – №42. – С. 102-120.

² Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. – С. 261.

³ Див.: Зинин А. М., Майлис Н. П. Судебная экспертиза. – С. 126.

Експертне дослідження здійснюється в певному порядку, встановленому науковою методикою. У дослідженні використовуються спеціальні методи й технічні засоби, які дозволяють перетворювати приховану у вихідних даних інформацію, що має доказове значення¹. Науково-технічний прогрес сприяє застосуванню під час провадження судової експертизи нових інформаційних методів і технологій, які являють собою сукупність методів і засобів реалізації інформаційних процесів у людській діяльності на базі електронно-обчислювальної техніки².

Широке впровадження електронно-обчислювальної техніки й розвиток сучасних інформаційних технологій обумовили застосування комп'ютерних методів і засобів у судово-експертній діяльності. Кібернетика запропонувала не лише досить продуктивний інформаційний підхід, який дозволив розширити можливості майже усіх видів експертиз, але й відкрила шляхи до автоматизації експертизи³. Про можливість автоматизації окремих видів криміналістичної експертизи пише ряд авторів⁴.

Під впливом кібернетики відбулася якісна зміна ролі техніки в експертному дослідженні. Якщо раніше технічні засоби використовувалися тільки для виявлення, аналізу й порівняння ознак, то зараз вони використовуються й в оцінці ре-

---

¹ Див.: *Зинин А. М., Майлис Н. П.* Судебная экспертиза. – С. 130.

² Див.: *Замараева Н. А.* Понятие, структура экспертной технологии // Актуальные вопросы организации и производства судебных экспертиз: Материалы школы-семинара (Санкт-Петербург, 26-29 мая 1998 г.). – СПб: МЮ РФ, 1999. – С. 30.

³ Див.: *Зинин А. М., Майлис Н. П.* Судебная экспертиза. – М.: Право и закон, 2002. – С. 151, 166.

⁴ Див.: *Ланцман Р. М.* Некоторые стороны оценки вывода эксперта-криминалиста, использующего результаты работы электронно-вычислительных машин // Криминалистика на службе следствия. – Вильнюс, 1967. – С. 65-66; *Эджубов Л. Г.* Достижения и просчеты использования математических методов и ЭВМ в судебной экспертизе // Проблемы совершенствования судебных экспертиз: Сб. тр. ВНИИСЭ. – М., 1994; *Россинская Е. Р.* Оптимизация формы и содержания заключения эксперта на основе базового программного модуля «АТЭКС»: Методические рекомендации. – М.: ВНКЦ МВД СССР, 1990. – 72 с.; та інші.

зультатів дослідження¹. Так, програмний комплекс «Автоекс» дозволяє на вході вводити дані, а на виході отримувати готовий висновок, тобто повністю автоматизувати вирішення типових завдань автотехнічної експертизи. Цей комплекс виключає участь експерта у процесі дослідження і тому деякі вчені вважають, що дослідження за допомогою такого роду комплексів не є експертизою і у даному випадку відбувається виродження експертизи в процесуальному змісті цього поняття². О. Р. Росінська справедливо зазначає, що людина й системи штучного інтелекту повинні не взаємно виключати, але взаємно доповнювати один одного. Людина ставить глобальну мету, формулює проблему й варіанти рішення, визначає загальні напрямки дій за допомогою комп'ютерних систем, а інтелектуальні системи дозволяють виключити або скоротити до мінімуму суб'єктивні помилки людини, полегшити виконання великих за обсягом нетворчих операцій³. Так, у судово-фоноскопичних дослідженнях на базі персональних комп'ютерів використовується велика кількість прикладних програм і апаратно-програмних комплексів, докладний опис яких наданий у літературних джерелах⁴. Ці програмні продукти дозволяють проводити очищення фонограм від сторонніх шумів, проводити ідентифікаційні та діагностичні дослідження слідів голосу людини і слідів засобу аудіо- і відеозапису тощо. Зокрема, програмні продукти «COOL EDIT» та «SOUND FORGS» дозволяють фіксувати й досліджувати різні електричні сиг-

¹ Див.: *Зинин А. М., Майлис Н. П.* Судебная экспертиза. – С. 151.

² Див.: *Росинская Е. Р.* Проблемы компьютеризации судебной экспертизы // *Белкин Р. С.* Курс криминалистики: Учебник. – М.: Юнити-Дана. – 2001. – С. 590; *Бычкова С. Ф.* Современные направления развития института судебной экспертизы в уголовном судопроизводстве: Автореф. дис... д-ра юрид. наук. – Минск, 1995. – С. 15-16; *Ростовцев А. В.* Правовые, организационные и методические вопросы использования ЭВМ при производстве судебных физических и химических экспертиз: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – М., 1995; та ін.

³ Див.: *Белкин Р. С.* Курс криминалистики: Учеб. пособие для ВУЗов. – С. 585.

⁴ Див.: *Галышина Е. И.* Прикладные основы судебной фоноскопической экспертизы // *Теория и практика судебной экспертизы: Сборник.* – Спб.: Питер, 2003. – С. 9.

нали, що відображаються на магнітній стрічці. Використання в криміналістичній експертизі відеозаписів сучасних цифрових засобів аналізу й обробки відеосигналів (зокрема, застосування для аналізу відеозображень систем дослідження ознак нелінійного монтажу) значно розширює можливості експертів і підвищує вірогідність досліджень¹. Це дозволяє на високому науковому рівні проводити експертизи, зокрема контрафактної аудіовізуальної продукції.

З розвитком комп'ютерної техніки й удосконаленням програмних продуктів комп'ютерна техніка в судовій експертизі використовується:

— для автоматизації процесів накопичення й обробки експериментальних даних, одержаних під час судово-експертних досліджень;

— для створення банків даних і автоматизованих інформаційно-пошукових систем (АПС) за конкретними об'єктами експертизи, що функціонує в основному на базі ПК і використовує можливості комп'ютера з накопичення, обробки й видання відповідно до запитів дослідника великих масивів інформації;

— для зберігання і систематизації опублікованих літературних джерел стосовно даного роду (виду, підвиду) експертизи, її об'єктів, методів та засобів дослідження;

— для зберігання і систематизації копій висновків експертиз даного роду (виду, підвиду);

— для зберігання неопублікованих джерел — звітів по НДР, дисертацій, перекладів зарубіжних джерел;

— для використання інформаційних технологій в експертизах і дослідженнях (програмних продуктів і комплексів для виконання допоміжних розрахунків за відомими формулами і алгоритмами);

---

¹ Див.: *Каганов А. Ш.* Характеристики шума некоторых звуковых источников технического происхождения, используемые в криминалистических исследованиях звуковой среды // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М.; Нижний Новгород, 2004. – С. 115.

— для зберігання і систематизації програмних комплексів автоматизованого вирішення експертних завдань, що включають, крім зазначених вище позицій, ще й підготовку самого експертного висновку¹.

Інформаційне забезпечення судової експертизи повинне являти собою науково організований і безперервний процес накопичення, підготовки і надання систематизованої науково-технічної інформації, необхідної для вирішення судово-експертних завдань. Відомості, що є в інформаційній системі, повинні бути актуальними, тобто відбивати сучасний стан науки і техніки у певній галузі. Повнота інформації забезпечується охопленням усіх необхідних даних².

Ці системи дозволяють експерту вірно описувати, класифікувати об'єкти, що підлягають дослідженню, визначати напрямки подальших дій, грамотно застосовувати рекомендовані методики, готувати і формулювати експертний висновок.

Сьогодні процес комп'ютеризації судової експертизи характеризується активним створенням складових частин комп'ютеризованого робочого місця судового експерта (АРМ). Підґрунтям для цього процесу є формалізація експертних методик, що розробляються.

Технічна база АРМ повинна складатися з персонального комп'ютера та зовнішніх пристроїв (накопичувача на магнітних дисках, пристрою автоматизованого цифрового друку, а також комплексу інших пристроїв, що є індивідуальним для експертів різних спеціальностей)³.

Структура інформаційного забезпечення АРМ експерта така:

- банки даних, необхідні для функціонування АРМ;
- математичні моделі, алгоритми і програми автоматизованого вирішення завдань даного роду (виду, підвиду) експертизи;

---

¹ Див.: *Россинская Е. Р.* Оптимизация формы и содержания заключения эксперта на основе базового программного модуля «АТЭКС»: Методические рекомендации. – 72 с.; *Зинин А. М., Майлис Н. П.* Судебная экспертиза. – 320 с.

² Див.: *Зинин А. М., Майлис Н. П.* Судебная экспертиза. – С. 158.

³ Там само. – С. 169.

—система автоматизованого формування, запису, редагування і друку текстів висновків за допомогою зовнішнього пристрою¹.

Програмні комплекси в складі АРМ експерта дозволяють одержати результати, необхідні для об'єктивізації оцінки інформації, отриманої під час дослідження².

Інформаційно-пошукові системи і бази даних за конкретними об'єктами експертизи, що створені із застосуванням системно-структурного підходу, функціонують в основному на базі ПК і використовують можливості комп'ютера з накопичення, обробки й надання масивів інформації відповідно до потреб суб'єкта дослідження³. На сьогодні створені для потреб судово-експертної діяльності й функціонують такі інформаційно-пошукові системи: «метали», «розсіювачі фар», «марка», «волокно», «вузол» та інші. Науковці працюють над створенням для різного роду і різних видів і підвидів експертизи спеціальних інформаційних систем⁴. Існує можливість створення інформаційної системи стосовно судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції, в якій є інформація про способи її виробництва, ознаки технологічного походження, ознаки контрафактності аудіовізуальної продукції, бази даних, колекції моделей зразків ліцензійної й контрафактної аудіовізуальної продукції, її складових частин (марок, упаковок, спеціальних кодів, поліграфічного оформлення), фотознімки технологічного обладнання, що використовується для виготовлення контрафактної продукції, опис його характеристик тощо. Особливе місце в цій базі даних посідає система законодавства України стосовно регулювання відносин у сфері авторського й суміжних прав, а також у сфері суспільних відносин, пов'язаних з виробництвом, реалізацією, прокатом, переміщенням через митний кордон Ук-

¹ Див.: *Зинин А. М., Майлис Н. П.* Судебная экспертиза. – С. 170.

² Там само. – С. 171.

³ Див.: *Россинская Е. Р.* Оптимизация формы и содержания заключения эксперта на основе базового программного модуля «АТЭКС»: Методические рекомендации. – 72 с.

⁴ Див.: *Проблемы информатизации экспертиз и учетов // Криминалистика. XXI век.* – М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2001. – Т. 2.

раїни зразків аудіовізуальної продукції. Комп'ютерна техніка дозволяє використовувати ці бази даних не лише у межах однієї експертної установи (за допомогою локальної комп'ютерної мережі), але й експертами різних експертних установ (за допомогою мережі Internet).

У судово-експертній діяльності використовуються два види довідково-інформаційних фондів: натурні колекції й описові (вербальні) фонди, що є систематизованою за певною тематичною збіркою первинних (оригіналів та їхніх копій) і вторинних документів (довідкових та інформаційних блоків інформаційно-пошукового апарата)¹. Для потреб експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції ми пропонуємо використовувати колекції цифрових зображень типових аналогів об'єктів, що інтегруються в єдину систему за певними ознаками (зокрема, за видом носія аудіовізуального твору). Судові експерти під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції завжди використовують запропонований під час даного дослідження новий метод — метод використання типового аналогу.

Судовими експертами все ширше використовуються автоматизовані інформаційно-пошукові системи (АПС), які можуть працювати окремо і разом з вимірювально-обчислювальними комплексами. Однак кібернетика не дає готових рішень для різних галузей науки і техніки. Вона не виключає, а, навпаки, має на увазі розробку окремої методології застосування її ідей і досягнень².

Так, АРМ судового експерта з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції повинне складатися з таких елементів:

- сучасний персональний комп'ютер з приладом зчитування CD та DVD-дисків;
- цифровий фотоапарат та/або сканер;
- програмні засоби дослідження: Microsoft: CD/DVD Inspector v. 2. 0. 2 build 234. Авторське право 1997-2002 (див.

¹ Див.: Зинин А. М., Майлис Н. П. Судебная экспертиза. – С. 161.

² Замараева Н. А. Понятие, структура экспертной технологии // Актуальные вопросы организации и производства судебных экспертиз: Материалы школы-семинара (Санкт-Петербург, 26-29 мая 1998 г.). – С. 40.

загальний вигляд інтерфейсу даного програмного продукту на рис. 15, 16), Arrowkey, Inc. и CD-R Media Info v. 1. 2 та інші;

Рис. 15. Вигляд інтерфейса програми CD/DVD Inspector v. 2. 0. 2 build 234

Рис. 16. Вигляд інтерфейса програми CD-R Media Info v. 1. 2

- програмні засоби дослідження аудіо- та відеозаписів, графічних зображень та інших об'єктів;
- мікроскоп з цифровою відеокамерою;
- систематизована за об'єктами дослідження база даних експертиз;
- алгоритмізована методика дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції;
- відомості про особливості заводського і кустарного виготовлення примірників аудіовізуальної продукції, необхідні для диференціації ознак технологічного походження;
- колекція цифрових зображень зразків ліцензійної та контрафактної аудіовізуальної продукції;
- систематизована база законодавства України стосовно праввідносин у галузі авторського та суміжних прав взагалі і зокрема в аудіовізуальній сфері;
- систематизована база опублікованих літературних джерел стосовно судової експертизи та аудіовізуальної продукції тощо.

У зв'язку з швидким удосконаленням технології виготовлення носіїв та інших складових частин аудіовізуальної продукції та зміною їх ознак АРМ судового експерта повинне забезпечити безперервний процес накопичення, підготовки і надання систематизованої науково-технічної інформації, необхідної для вирішення судово-експертних завдань. Відомості, що є в інформаційній системі, повинні бути актуальними, тобто відбивати сучасний стан науки і техніки у певній галузі. На наш погляд, особливу увагу необхідно приділяти навчання експертів роботі з певною інформаційною системою.

АРМ судового експерта з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції дозволить експерту вірно описувати, класифікувати об'єкти, що підлягають дослідженню, виділяти та оцінювати їх ознаки, визначати напрямок подальших дій, грамотно застосовувати методики, що рекомендуються, формулювати експертний висновок. Це дозволить значно скоротити та підвищити науковий рівень експертних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов С. С., Гусев А. А. и др. Судебно-портретная экспертиза: Методическое пособие. – М.: РФЦСЭ, 2003. – 178 с.
2. Аверьянова Т. В. Интеграция и дифференциация научных знаний как источники и основы новых методов судебной экспертизы. – М.: Академия МВД РФ, 1994. – 123 с.
3. Аверьянова Т. В. Методы судебно-экспертных исследований и тенденции их развития. – М.: Академия МВД РФ, 1994. – С. 210-217.
4. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Козлова Л. Н., Тюрикова В. В. Методы решения экспертных задач, классификация методов и методик // Основы судебной экспертизы. – Ч. 1: Общая теория. – М.: Академия МВД РФ, 1997. – С. 249-255.
5. Аверьянова Т. В. Идеи Буринского об интеграции знаний в криминалистике и судебной экспертизе // Е. Ф. Буринский и современная криминалистика: По материалам Всерос. крим. чтений г. Ижевск. 18 июня 1999 г. (Сб. статей). – Ижевск: Детектив-информ. – 2000. – С. 15-18.
6. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика: Учебник для ВУЗов. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 990 с.
7. Аверьянова Т. В. Содержание и характеристика методов судебно-экспертных исследований. – Алма-Ата: КазНИИСЭ, 1991. – 78 с.
8. Аверкин А. Е., Близнец И. А. Нарушение авторских, смежных, изобретательских и патентных прав. – М.: ПРИОР, 2002. – 510 с.
9. Авдеева Г. К. Про вирішення діагностичних і ситуаційних завдань при огляді слідів ніг на місці події // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. – Х.: Право, 2001. – С. 218-225.
10. Авдеева Г. К. Форми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням прав на аудіовізуальну продукцію // Інтелектуальний капітал. – 2005. – №1-2. – С. 66-72.
11. Авдеева Г. К. Процесуальні проблеми призначення експертиз з дослідження контрафактної аудіо- та відеопродукції // Право і безпека. – 2005. – Т. 4. – № 4. – С. 33-37.
12. Авдеева Г. К. Проблеми використання спеціальних знань при дослідженні контрафактної аудіовізуальної продукції // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 3. – С. 212-218.
13. Авдеева Г. К. Роль судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції у боротьбі з піратством // Криміналістичний

- вісник. Науково-практичний збірник. – К.: ДНДКЦ МВС України, 2005. – №2 (2). – С. 107-112.
14. Автоматические станции для печати и записи CD/DVD. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.7440064.ru/wares/5/503/printer/>. – 12. 09. 2006.
  15. Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2 кн. / За ред. А. С. Довгерта. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 2001. – Кн. 1: Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України / Уклад. Р. В. Дроб'язко. – 520 с.
  16. Айков Д., Сейгер К., Фонсторх У. Компьютерные преступления: Руководство по борьбе с компьютерными преступлениями / Пер. с англ. – М.: Мир, 1999. – 351 с.
  17. Александров М. К., Терзиев Н. В. Экспертиза на следствии и в суде. – М.: Юриздат, 1957. – 64 с.
  18. Александров Е. А. Основы теории эвристических решений. – М.: Наука, 1975. – 118 с.
  19. Алиев И. А. Методические проблемы экспертной профилактики. – Баку: МЮ Азерб. ССР, 1987. – 70 с.
  20. Англо-русский словарь / Сост. Мюллер В. К. – 8-е изд. – М.: Государственное изд-во иностранных и национальных словарей, 1961. – 1192 с.
  21. Андреев И. С., Грамович Г. И., Порубов Н. И. Курс криминалистики / Под ред. Н. И. Порубова. – Минск: Выш. шк., 2000. – 344 с.
  22. Антимонов Б. С., Флейшиц Е. А. Авторское право. – М.: Юридическая литература, 1957. – 280 с.
  23. Арбатский Д. И. О специфике семантического определения и его функциональных типах // Вопросы языкознания. – 1974. – №2.
  24. Арбатский Д. И. О достаточности семантических определений // Вопросы языкознания. – 1975. – №6.
  25. Арбатский Д. И. О сущности тавтологии в семантических определениях // Вопросы языкознания. – 1974. – №2.
  26. Арбузов П. В. Некоторые аспекты проблемы охраны и защиты авторских прав применительно к компьютерной сети Интернет // Информатизация правоохран. систем: IX Междунар. науч. конф., г. Москва, 7-8 июня 2000 г.: Сб. тр. – М.: Акад. упр. МВД России. – 2000. – С. 11-14.
  27. Ароцкер Л. Е. Сущность криминалистической экспертизы // Криминалистическая экспертиза. – М.: ВНИИСЭ. – 1966. – Вып. 1. – С. 51-52.
  28. Ароцкер Л. Е. Предмет неидентификационных исследований в судебном почерковедении // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: РИО МВД УССР. – 1970. – С. 141-149.
  29. Арсеньев В. Д., Заблоцкий В. Г. Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела // Сб.

- научн. тр. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та., 1986. – С. 16-26.
30. Арсеньев В. Д. Спорные вопросы предмета судебной экспертизы // Рефераты научных сообщений на теор. семинаре – криминалистических чтениях. – М.: ВНИИСЭ, 1978. – Вып. 23. – С. 3-7.
  31. Арсеньев В. Д. Соотношение понятий предмета и объекта судебной экспертизы // Проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – Вып. 44. – С. 3-23.
  32. Арсеньев В. Д. Использование специальных медицинских знаний до возбуждения уголовного дела // Соц. законность. – №7. – 1976. – С. 12-16.
  33. Арсеньев В. Д. Процессуальные проблемы комплексной судебной экспертизы // Теоретические вопросы судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1981. – Вып. 48. – С. 72-73.
  34. Афанасьев Л. Н. Идентификация средств звукозаписи // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М.; Н.-Новгород, 2004. – С. 121-123.
  35. Барановский П. Д. О принципах международной охраны авторских прав // Журнал российского права. – 2001. – №8. – С. 12-16.
  36. Барон Л. В. Специфика предмета, объектов и структуры судебной пожарно-технической экспертизы // Теоретические и методические вопросы судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1985. – С. 137-141.
  37. Бахин В. П., Кузьмичев В. С., Лукьянчиков Е. Д. Тактика использования внезапности в раскрытии преступлений органами внутренних дел: Учеб. пособие. – К.: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1990. – 56 с.
  38. Бахин В. П. Следственная практика: проблемы изучения и совершенствования. – К.: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1991. – 76 с.
  39. Белкин Р. С. Ленинская теория отражения и методологические проблемы советской криминалистики. – М.: Юр. лит, 1970. – 130 с.
  40. Белкин Р. С. Винберг А. И. Криминалистика и доказывание. – М.: Госюриздат, 1969. – 168 с.
  41. Белкин Р. С., Винберг А. И. Криминалистика: общетеоретические проблемы. – М.: Юр. лит., 1973. – 264 с.
  42. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики: Уч. пособие для слушателей ВУЗов МВД СССР. – М.: РИО Академии МВД СССР, 1978. – Т. 2: Частные криминалистические теории. – 410 с.
  43. Белкин Р. С., Мирский Д. Я. Процессуальные аспекты назначения экспертизы в стадии возбуждения уголовного дела // Про-

- цессуальные аспекты судебной экспертизы: Сб. научн. тр. -М.: ВНИИСЭ, 1986. – С. 27 – 39.
44. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы: В 3 т. – М.: Юрид. лит., 1987. – Т. 1: Общая и частные теории. – 272 с
  45. Белкин Р. С. Использование специальных познаний для выявления и раскрытия преступлений в сфере экономики // Организация борьбы с преступлениями в сфере экономики: Сб. науч. тр. – 1994. – Вып. 6. – С. 96-101.
  46. Белкин. Р. С. Курс криминалистики: Учебное пособие для ВУЗов. – М. Юристь, 1994. – Т. 1. – 410 с.
  47. Белкин Р. С. Курс криминалистики: В 3 т. – М.: Юристь, 1997. – Т. 1. – 440 с. Т. 2. – 463 с.
  48. Белкин Р. С. Курс криминалистики: В 3 т. – М.: Юристь, 1997. – Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. – 478 с.
  49. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. – М.: Мегатрон XXI, 2000. – 333 с.
  50. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2001. – 237 с.
  51. Белкин Р. С. Курс криминалистики: Учеб. пособие для ВУЗов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – 837 с.
  52. Белоусов А. В. Назначение судебных экспертиз на предварительном следствии: проблемы и недостатки // Рос. следователь. – 2000. -№3. – С. 51-53.
  53. Белоусов А. В. Определение контрафактности, проведение экспертизы на предмет контрафактности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://crime-research.ru> – 20. 11. 2004.
  54. Белоусов А. В. Криминалистическая характеристика преступлений, связанных с нарушением авторских и смежных прав. – 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://www.crime-research.org> – 27. 12. 2004.
  55. Белоусов А. В. Особенности производства отдельных следственных действий по преступлениям, связанным с нарушением авторских и смежных прав. – 2004 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://www.crime-research.org> – 20. 12. 2004.
  56. Беляцкий С. А. Новое авторское право в его основных принципах. – СПб.: Издание юридического книжного склада «Право», 1912. – С. 9.
  57. Березовенко Ю. Ф. и др. Новый англо-русский юридический словарь. – К.: Евроиндекс ЛТД, 1993. – 315 с.
  58. Берлянд А. И. Винберг А. Р. Шляхов А. А. Эйсман. Язык судебной экспертизы: понятийный аппарат и терминология // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР: Сб. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – №42. – С. 102-120.

59. Белый С. Л., Волков Г. А., Зубаха В. С. Некоторые практические рекомендации по изъятию компьютерной информации // Эксп. практика: Сб. тр. – М.: ЭКЦ МВД России, 2000. – №48. – С. 68-94.
60. Берлянд Г. С., Винберг А. И., Шляхов А. Р., Эйсман А. А. Язык судебной экспертизы: понятийный аппарат и терминология // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР. – М.: ВНИ-ИСЭ, 1980. – №42. – С. 102-120.
61. Бернская конвенция об охране литературных и художественных произведений (Парижский акт от 24 июля 1971 года) // Бухгалтерия. – 2004. – Вып. 10. – С. 11-26.
62. Бирюков В. В. Возможности использования компьютерных технологий для идентификации объектов при производстве криминалистических экспертиз // Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Х.: Гриф, 2003. – С. 273-376.
63. Білоус В. В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва: Дис... канд. юрид. наук. – Х.: АПНУ, 2004. – 256 с.
64. Близнец И. А. Роль государства в области защиты от контрафактной продукции // 7-я международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности»: материалы выступлений. – К.: ДП «Укрбланковидав», 2003. – С. 36-37.
65. Близнец И. Роль государства в области защиты от контрафактной продукции // Интелектуальна власність. – 2003. – № 10. – С. 37-42.
66. Близнец И. А. Интеллектуальная собственность и закон: теоретические вопросы // Труды по интеллектуальной собственности. В 3 т. / Под общ. ред С. П. Лукницкого. – М.: Институт международного права и экономики имени А. С. Грибоедова (ИМПЭ). Кафедра ЮНЕСКО по авторскому праву и другим отраслям права интеллектуальной собственности, 2001. – Т. 3.: Актуальные проблемы авторских и смежных прав. – 270 с.
67. Бибииков В. В. Схема комплексного исследования веществ, материалов, изделий // Экспертная практика. – 1985. – Вып. 23. – С. 37-42.
68. Большой энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1991. – Т. 1. – 1500 с.
69. Большая советская энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, 1976. – Т. 10. – 1520 с.
70. Борьба проти звукового і аудіовізуального піратства: керівництво (Рада Європи, 1995 р) // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 256-271.

71. Борохович Л. Н., Монастырская А. А., Трохова М. В. Ваша интеллектуальная собственность. – СПб.: Питер, 2001. – 416 с.
72. Букалов К. А. Применение товароведческих познаний при проведении комплексной ревизии по требованию следователя // Теория и практика криминалистики и судебной экспертизы. – Саратов, 1982. – Вып. 4. – С. 71-76.
73. Букалов К. А. Расследование и предупреждение преступной халатности в сфере профессиональной хозяйственной деятельностью. – Саратов: СЮИ, 1990. – 188 с.
74. Булгакбаев А. Б. Судебная экспертиза в Казахской ССР, ее развитие и нерешенные вопросы // Некоторые вопросы борьбы с преступностью: Сб. науч. ст. – Алма-Ата: КазНИИСЭ, 1970. – С. 194-195.
75. Быков В. В. Методы науки. – М.: Наука, 1975. – 215 с.
76. Бычкова С. Ф. Становление и тенденции развития науки о судебной экспертизе. – Алматы: КазНИИСЭ, 1994. – 78 с.
77. Бычкова С. Ф., Богодухова Е. Д. Изучение контрафактной продукции как новый вид экспертного исследования // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. – Х.: Право, 2001. – Вип. 2. – С. 67-70.
78. Бычкова С. Ф. Современные направления развития института судебной экспертизы в уголовном судопроизводстве: Автореф. дис... д-ра юрид. наук. – Минск, 1995. – 36 с.
79. Вандер М. Б. Схемы криминалистических алгоритмов. – СПб.: СпбЮИ, 1998. – 29 с.
80. Васильев А. Н., Яблоков Н. П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. – М.: Юридическая литература, 1984. – 322 с.
81. Ващук Я. П. Аудиовидеопиратство в Украине // Вестник налоговой службы Украины. – 2003. – №44.
82. Ведерников Н. Т. Изучение личности обвиняемого и методика расследования преступлений // Методика расследования преступлений (Общие положения). – М.: Госюриздат, 1976. – С. 134-136.
83. Вермель И. Г. Вопросы теории судебно-медицинского заключения. – М.: Медицина, 1979. – 127 с.
84. Вермель И. Г., Кочнева Л. В., Макушкина Г. Е. К вопросу о систематизации признаков объектов судебной экспертизы // Общетеоретические вопросы судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1982. – С. 44-50.
85. Вехов В. Б. Особенности расследования преступлений, совершаемых с использованием средств электронно-вычислительной техники: Учеб. – метод. пособие. – Волгоград: Перемена, 1998. – 70 с.

86. Викарук А. Л. Основные направления применения математических методов и ЭВМ в некоторых родах судебной экспертизы // Проблемы автоматизации, создания ИПС и применения математических методов в судебной экспертизе. – М.: ВНИИСЭ, 1987. – С. 29-33.
87. Винберг А. И. Теория доказательств в советском уголовном процессе. – М.: Госюриздат, 1973. – 176 с.
88. Винберг А. И., Малаховская Н. Т. Судебная экспертология: Общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз. – Волгоград: НИИ РИО ВСШ МВД СССР, 1979. – 183 с.
89. Винберг А. И., Малаховская Н. Т. Предмет и методологические основы науки о судебной экспертизе – судебной экспертологии // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР: Сб. научн. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – С. 81-88.
90. Винберг А. И., Малаховская Н. Т. Разграничение предметов, методов и объектов судебных экспертиз // Социалистическая законность. – 1978. – №8. – С. 62-65.
91. Винберг А. И. Значение философской категории «свойство» в экспертном исследовании объектов // Новые разработки и дискуссионные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1983. – Вып. 5. – С. 1-10.
92. Винберг А. И., Мирский Д. Я., Ростов М. Н. К проблеме объектов судебной экспертизы // Общетеоретические вопросы судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1982. – С. 3-13.
93. Винберг А. И., Мирский Д. Я., Ростов М. Н. Гносеологический, информационный и процессуальный аспекты учения об объекте судебной экспертизы // Вопросы теории и практики судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1983. – С. 3-21.
94. Винберг А. И. Логика в криминалистической экспертизе // Проблемы криминалистики. – М.: ВИЮН, 1947. – С. 9-30.
95. Винберг А. И. Идентификационная, диагностическая и ситуационная криминалистические экспертизы // Советское государство и право. – 1978. – №9. – С. 71-75.
96. Винберг Л. А. Сравнение как метод исследования в криминалистической идентификационной экспертизе. – М.: Юридическая литература, 1972. – 126 с.
97. Винберг А. И., Шляхов АР. Общая характеристика методов экспертного исследования // Общее учение о методах судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1977. – Вып. 28. – С. 54-94.
98. Винберг Л. А. Принцип целесообразности в криминалистических научных и экспертных исследованиях // Вопросы теории судебной экспертизы: Сб научн. тр. -М.: ВНИИСЭ, 1977. – №31. – С. 107-120.

99. ВОИС – Всемирная организация интеллектуальной собственности. Общая информация. Публикация № 400 (R). ISBN 92-805-0238-7. ВОИС, 1997. – 216 с.
100. Волков Б. С. Понятие истребления и повреждения государственного и общественного имущества по советскому уголовному законодательству // Ученые записки Казанского государственного университета им. Ульянова-Ленина. – 1975. – Т. 3, кн. 7. – С. 101-104.
101. Волчецкая Т. С. Современные проблемы моделирования в криминалистике и следственной практике: Учебное пособие. – Калининград: Калинингр. ун-т., 1997. – 95 с.
102. Волчецкая Т. С. Ситуационный подход в практической и исследовательской криминалистической деятельности: Учеб. пособие. – Калининград: Калинингр. госуд. ун-т., 1999. – 74 с.
103. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия: Монография. / Под ред. проф. Н. П. Яблокова. – М. – Калининград: Калинингр. ун-т., 1997. – 248 с.
104. Воробьева И. Б. Использование специальных познаний – гарантия объективного и полного расследования // Проблемы социальной справедливости в отраслевых юридических науках. – Саратов: СЮИ МВД России, 1988. – С. 117-121.
105. Воробьева И. Б., Маланьина Н. И. Распознавание подделки документов. Техничко-криминалистический аспект: Учеб. пособие / Под ред. В. В. Степанова. – Саратов: Изд-во СГАП, 1999. – 148 с.
106. Всемирная конвенция об авторском праве. Подписана в Женеве 6 сентября 1952 года, пересмотрена в Париже 24 июля 1971 года // Бухгалтерия – 2004. – Вып. 10. – С. 7-11.
107. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року // БЗіЮП України: Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком, 2003. – № 3. – С. 93-101.
108. Вульфін Г., Тевлін Р. Освідетельствование или экспертиза // Радянське право. – 1965. – №2. – С. 99-100.
109. Гавло В. К. Методика расследования как особая теоретико-методическая модель – информационный аналог расследования криминальных событий // Проблемы теории и практики борьбы с преступностью. – Томск, 1983. – С. 162-173.
110. Гаврилов Э. П. Авторское право. Издательские договоры. Авторский гонорар. – М.: Юридическая литература, 1988. – 176 с.
111. Гаврилов Э. П. Постатейный комментарий к Закону РФ «Об авторском праве и смежных правах». – М.: Фонд «Правовая культура», 1996. – 680 с.
112. Гак В. Г., Ганшина К. А. Новый французско-русский словарь. – 5-е изд., испр. – М.: Русский язык, 2000. – 1195 с.

113. Галкин В. М. Средства доказывания в уголовном процессе. Заключение эксперта. – М.: Юридическая литература, 1968. – Ч. 2. – 96 с.
114. Гальперин Л. Б., Михайлова Л. А. Интеллектуальная собственность: сущность и правовая природа // Право промышленной и интеллектуальной собственности: Сб. науч. тр. – Новосибирск, 1992. – С. 11-13.
115. Галяшина Е. И., Фомичева М. И. Идентификация личности по фонограммам на основе автоматизированного рабочего места эксперта-фоноскописта: Метод. реком. – М.: ЭКЦ МВД России, 1995. – 112 с.
116. Галяшина Е. И. Прикладные основы судебной фоноскопической экспертизы // Теория и практика судебной экспертизы: Сборник. – СПб.: Питер, 2003. – 212 с.
117. Гладкий А. В., Мельчук И. А. Элементы математической лингвистики. – М.: Наука, 1969. – 188 с.
118. Гаухман Л. Нужна правовая экспертиза по уголовным делам // Законность. – 2000. – №4. – С. 21-24.
119. Гаврилов О. А. Курс правовой информатики: Учеб. для ВУЗов. – М.: Наука, 2000. – 432 с.
120. Головченко Л. Н. Реформирование системы экспертного обеспечения правосудия в Украине // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник матеріалів міжнарод. наук. -практ. конф. – Х.: Право, 2002. – Вип. 2. – С. 5-9.
121. Голографическая защита. Возможности судебной экспертизы / И. И. Робур, Ю. П. Попов, Г. Р. Богапов, К. Ю. Усков // Информатизация правоохр. систем: Тез. докл. VIII Междунар. конф., г. Москва, 2-3 июня 1999 г. – М.: Акад. Упр. МВД России, 1999. – С. 292-293.
122. Гончаренко В. И. Научно-технические средства в следственной практике. – К.: Вища школа, 1984. – 68 с.
123. Гончаров М. В., Панков А. Б. Использование CD-ROM-технологий для создания CD-ROM-продуктов в ГПНТБ // Совр. изд. технологии в библи. – информ. деят.: Сб. науч. тр. – М.: ГПНТБ, 1995. – С. 10-15.
124. Господарський кодекс України від 16. 01. 2003 р. №436–IV // ВВР. – 2003. – № 18; № 19-20; № 21-22. – Ст. 141.
125. Господарський кодекс України / Бібліотека юриста. – Одеса: ЦНТЕПІ ОНЮА, 1998. – С. 18. – Ст. 33. – 152 с.
126. Гражданский кодекс Украины (по состоянию на 1 января 2005 года). – Х.: Одиссей, 2005. – 400 с.
127. Готт В. С. Материальное единство мира и единство научного знания // Вопросы философии. – 1977. – №12.
128. Готт В. С., Землянский Ф. М. Диалектика развития понятий формы мышления. – М.: Наука, 1981. – 68 с.

129. Градобоев В. М. Судебная фотография для следователей: Учебное пособие. – Л.: СУ прокуратуры СССР, 1987. – Часть 1. – 987 с.
130. Грамович Г. И. Проблемы теории и практики эффективности применения специальных знаний и научно-технических средств в раскрытии и расследовании преступлений: Автореф. дис... д-ра юрид. наук. – К., 1989. – 36 с.
131. Грановский Г. Л., Поляков В. З., Майлис Н. П. Математическое моделирование в производстве трасологических экспертиз // Моделирование при производстве трасологических экспертиз: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1961. – Вып. 49. – С. 3-34.
132. Грановский Г. Л. Криминалистическая ситуационная экспертиза места происшествия // Рефераты научных сообщений на теоретическом семинаре – криминалистических чтениях. – М.: ВНИИСЭ, 1977. – Вып. 16. – С. 3-17.
133. Грановский Г. Л. Классификация задач комплексных экспертиз // Актуальные проблемы судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – С. 113-134.
134. Грановский Г. Л. НТР и перспективы совершенствования судебной экспертизы // Вопросы судебной экспертизы: Сб. научн. тр. М.: ВНИИСЭ, 1980. – № 43. – С. 23-42.
135. Грановский Г. Л. Ситуалогическое исследование места происшествия: Программированные и ситуалогические методики трасологических исследований // Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1979. – С. 104-139.
136. Грановский Г. Л. Алгоритмические и эвристические методы решения экспертных задач // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР: Сб. научн. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – Вып. 42. – С. 27-43.
137. Грановский Г. Л. Классификация и общая характеристика экспертных алгоритмов // Проблемы теории судебной экспертизы. Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – №44. – С. 59-77.
138. Грановский Г. Л. Методология решения криминалистических задач // Новые разработки и дискуссионные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1986. – С. 1-8.
139. Грановский Г. Л. Понятие и основные положения общей теории решения криминалистических задач // Современное состояние и перспективы развития традиционных видов криминалистической экспертизы: Сб. научн. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1987. – С. 3-12.
140. Грановский Г. Л. Некоторые теоретические вопросы моделирования в криминалистике // Вопросы теории криминалистики и судебной экспертизы. – М.: ЦНИИСЭ, 1969. – Вып. 1. – С. 35 – 41.
141. Грамович Г. И. К вопросу о назначении экспертизы до возбуждения уголовного дела // Вопросы криминологии, криминалис-

- тики и судебной экспертизы. – Минск: НИИПККСЭ, 1992. – Вып. 9. – С. 134-139.
142. Громов Ю. А. Защита и коммерциализация интеллектуальной собственности: Энциклопедический справочник. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – 576 с.
  143. Грузкова В. Г. Об объеме специальных знаний судебного эксперта // Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы. – Х.: Право, 1998. – С. 37-38.
  144. Губанов В. А., Салтевский М. В., Щербаковский М. Г. Осмотр компьютерных средств на месте происшествия. – Х.: НИИ изуч. пробл. преступности, 1990. – 10 с.
  145. Гуменюк О. А., Перетятко М. Б. Государственное регулирование рынка лазерных дисков // 7-я международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности»: материалы выступлений. – К.: ДП «Укрбланковидав». – 2003. – С. 383-387.
  146. Гусев А. А. Унификация понятийного аппарата – одно из основных требований предмета судебно-портретной экспертизы // Науч. сообщ. на теоретич семинаре – крим. чтениях. – М.: РФЦСЭ, 1995. – Вып. 2. – С. 7-9.
  147. Густов Г. А. Моделирование – эффективный метод следственной практики и криминалистики // Актуальные проблемы советской криминалистики. – М.: Юр. лит, 1980. – С. 68 – 81.
  148. Густов Г. А. Хищения в торговле: Типовые модели преступлений. – Л.: Ин-т усов. след. работников, 1971. – 81 с.
  149. Давудов Ф. Э. Процессуальные и организационно-методические формы использования возможностей науки и техники с целью расследования и профилактики преступлений: Автореф... д-ра юрид. наук. – Тбилиси, 1972. – 44 с.
  150. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. – М.: Рус. яз., 1982. – Т. 3. – 555 с.
  151. Даниленко В. П. О терминологическом словообразовании // Вопросы языкознания. – 1973. – №4.
  152. Даниленко В. П. Русская терминология: опыт лингвистического описания. – М., 1977. – 184 с.
  153. Данильян О. Г., Тараненко В. М. Основи філософії. – Х.: Право, 2003. – 352 с.
  154. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник. – К.: Либідь, 2002. – 200 с.
  155. Дворянкин О. А., Зимарин О. А., Зубко В. А. и др. Противодействие появлению и пресечение распространения контрафактной продукции в книгоиздании: Материалы в помощь работникам правоохранительных органов и издателям. – М.: Книга сервис, 2002. – 96 с.

156. Дворянкин О. А. Защита авторских и смежных прав. Ответственность за их нарушение: Уголовно-правовой аспект. – М.: Весь мир, 2002. – 464 с.
157. Дейнеко А. И. Идентификация (выявление) объектов интеллектуальной собственности // 7-я международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности». – Алушта, 2003. – С. 132-136.
158. Договор Всемирной организации интеллектуальной собственности по авторскому праву, принятый Дипломатической конференцией 20 декабря 1996 год, и положения Бернской конвенции (1971 г.), на которые имеются ссылки в Договоре, принят 20 декабря 1996 года в Женеве Дипломатической конференцией ВОИС по некоторым вопросам авторских и смежных прав, присоединение Украины осуществлено согласно Закону Украины от 20. 09. 2001 года № 2733-III // Бухгалтерия. – 2004. – Вып. 10. – С. 34-38.
159. Доля Е. А. Проверка доказательств в Российском уголовном процессе (стадия предварительного расследования) // Правоведение. – 1994. – №1. – С. 85-115.
160. Дубровин С. Е. Криминалистическая диагностика: Учеб. пособие. – М.: Юр. лит., 1989. – 156 с.
161. Дулов А. В., Крылов И. Ф. Из истории криминалистической экспертизы в России. – М.: Юридическая литература, 1960. – 164 с.
162. Дулов А. В. Вопросы теории судебной экспертизы в советском уголовном процессе. – Минск: НИИПККиСЭ, 1959. – 188 с.
163. Дулов А. В. Модели расследования преступлений // Современные достижения науки и техники в борьбе с преступностью. – Минск: НИИПККиСЭ, 1992. – С. 36 – 39.
164. Євтушенко А. Д. Концепція спеціальних знань у кримінальному процесі: криміналістичний аспект // Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Х.: ГРИФ, 2003. – С. 285-287.
165. Ермоленко Б. Н. Оценка следователем и судом достоверности заключения об отождествлении оружия по пулям // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1966. – С. 134-141.
166. Журба Ю. И. Краткий справочник по фотографическим процессам и материалам. – М.: Искусство, 1990. – 352 с.
167. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. – Ст. 27 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України: Авторське право і суміжні права. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – №3. – С. 93-94.
168. Завидов Б. Д., Лапин С. Ю., Ибрагимова З. А. Вопросы назначения и проведения экспертиз по делам о нарушении авторских и смежных прав // Российский следователь. – 2002. – № 2. – С. 9 – 12.

169. Законодательство Украины об интеллектуальной собственности. – Х.: Одиссей, 2002. – 591 с.
170. Замаараева Н. А. Понятие, структура экспертной технологии // Актуальные вопросы организации и производства судебных экспертиз: Материалы школы-семинара (Санкт-Петербург, 26-29 мая 1998 г.). – СПб: МЮ РФ, 1999. – С. 29-41.
171. Захист авторського права і суміжних прав: практичний посібник для працівників правоохоронних органів. – К.: МПА, 2005. – 162 с.
172. Защита авторских и смежных прав по законодательству России: Научно-практическое пособие для работников правоохранительных органов и правообладателей / Ананьева Е. В., Гусев О. Б., Завидов Б. Д. и др. – М.: InterMedia, 2001, – 310 с.
173. Защитные свойства голограмм. – 2005. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fpy-holo.ru/technology.html> – 25. 06. 05.
174. Зинин А. М., Майлис Н. П. Судебная экспертиза. – М.: Право и закон, 2002. – 320 с.
175. Зинин А. М. Проблемы судебно-портретной экспертизы // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М.; Н.-Новгород, 2004. – С. 87-91.
176. Золотов А. В. Практика участия экспертов-криминалистов в оперативно-розыскных мероприятиях // Экспертная практика. – М.: ЭКЦ МВД России, 1996. – Вып. 39. – С. 80-82.
177. Зорин Г. А. Криминалистическая эвристика: В 2 т. – Гродно: Грод. ун-т, 1994. – Т. 1. – 210 с.
178. Зуев Е. И. О понятии специальных познаний в уголовном процессе // Вопросы теории и криминалистики и судебной экспертизы. – М.: ЦНИИСЭ, 1969. – Вып. 1. – С. 70-76.
179. Зуйков Г. Г. Проблема идентификации способа совершения преступления // Вопросы судебной экспертизы. – Баку: Азерб. НИИСЭ, 1971. – № 12. – С. 81-91.
180. Иванов В. П., Штейнгауз М. С. О допустимости назначения экспертизы до возбуждения уголовного дела // Вопр. крим. и суд. эксп. – Минск: Выш. шк., 1980. – Вып. 5. – С. 60-63.
181. Иванов П. Ю. Методы трехмерного моделирования объектов криминалистических экспертиз // Информатизация правоохран. систем: X Междунар. науч. конф., г. Москва, 22-23 мая 2001 г.: Сб. тр. – М.: Акад. упр. МВД России, 2001. – Т. 2. – С. 3-15.
182. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз. Затверджена Наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 08. 10. 1998 // Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі. – Х.: Одиссей, 2004. – С. 294-365.

183. Интеллектуальная собственность в Украине: правовые основы и практика. – Науч.-практ. изд.: В 4 т. / Под общ. ред. А. Д. Святоцкого. – К.: Ін Юре, 1999. – Т. 2: Авторское право и смежные права. – 478 с.
184. Интеллектуальна власність: словник-довідник. У 2 т. / За заг. ред. О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 356 с.
185. Иоффе О. С. Советское гражданское право: В 3 т. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1965. – Т. 3. – 210 с.
186. Исаенко В. Н. Повышение уровня использования возможностей судебных экспертиз – один из резервов улучшения качества предварительного следствия // Рос. следователь. – 1999. – №4. – С. 60-61.
187. Исаков Ю. И. Решение задач экспертизы путем постановки экспертных экспериментов, моделирования и ситуалогического анализа обстановки места происшествия // Моделирование при производстве трасологических экспертиз. Сб. науч. тр. – Вып. 49. – М.: ВНИИСЭ. – 1961. – С. 47-55.
188. Исакович Б. М., Надгорный Г. М. Специалист как субъект процессуальной деятельности: дискуссионные аспекты (по материалам украинского законодательства и практики его применения) // Криминалистика XXI век: Материалы науч. -практ. конф., г. Москва, 26-28 февр. 2001 г. – М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2001. – Т. 2. – С. 187-190.
189. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). – М.: Юрид. лит., 1990. – 158 с.
190. Каганов А. Ш. Характеристики шума некоторых звуковых источников технического происхождения, используемые в криминалистических исследованиях звуковой среды // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М. – Н.-Новгород: МЮ РФ, 2004. – С. 113-117.
191. Казаков Е. И. Классификация и исследование трасологических признаков штампов и литейных форм // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: РИО МООП УССР, 1965. – Вып. 3. – С. 263-265.
192. Казарина А. Х. Использование криминалистических приемов в общенадзорной деятельности прокурора // Вопросы борьбы с преступностью. – 1970. – Вып. 44. – С. 68-71.
193. Карнеева Л. М. Совершенствование законодательства, регламентирующего деятельность следователя // Укрепление законности и деятельности следователей в свете Конституции СССР. – М., 1979. – С. 5-7.
194. Катков С. А. Назначение экспертного исследования документов, содержащихся на магнитных носителях. – М.: Труды ЮИ МВД РФ. – 1995. – 70 с.

195. Катком по дискам // Время. – 2003. – № 43 (6 ноября).
196. Кедров Б. М. Классификация наук. – М.: Наука, 1985. – С. 12, 52.
197. Классификация и перечень основных методов судебной экспертизы: Материалы к ученому совету. – М.: ВНИИСЭ, 1977. – 48 с.
198. Классификация основных методов судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1982. – 174 с.
199. Ключко В. В. Криминалистика в системе наук: дифференциация, интеграция, комплексные исследования // Вопросы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1983. – С. 57-58.
200. Коваленко Д. А. Особенности доказывания по уголовным делам о нарушении авторских и смежных прав на досудебных стадиях судопроизводства: Автореферат дис... канд. юрид. наук: 12. 02. 03 / НИИ проблем укрепления законности и правопорядка при Генеральной прокуратуре РФ. – М., 2002. – 34 с.
201. Коваленко А. А. Охрана авторского права уголовным законом в дореволюционной России // Информатизация правоохран. систем: X Междунар. науч. конф., г. Москва, 22-23 мая 2001 г.; Сб. тр. – М.: Акад. Упр. МВД России, 2001. – С. 19-21.
202. Коваленко А. А. Уголовно-правовая охрана авторских и смежных прав: Автореферат дис... канд. юрид. наук: 18. 03. 02 / Моск. Университет МВД России. – М., 2001. – 32 с.
203. Коган В. З. Человек в потоке информации. – Новосибирск: Знание, 1981. – 32 с.
204. Кодекс України про адміністративні правопорушення. (Витяг: Статті 51, 164) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком, 2003. – № 3. – С. 365-366.
205. Козырев А. Н. Оценка интеллектуальной собственности. – М.: Экспертное бюро, 1997. – 289 с.
206. Кокорин П. А. Проблема производства судебной экспертизы по материалам уголовных и гражданских дел. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lawinstitut.ru> – 28. 11. 04.
207. Колдин В. Я. Идентификация при расследовании преступлений. – М.: Юрид. лит., 1978. – 144 с.
208. Колдин В. Я. Идентификация при производстве криминалистических экспертиз – М.: Госюриздат, 1957. – 152 с.
209. Колдин В. Я. Криминалистическое знание о преступной деятельности: функция моделирования // Сов. государство и право. – 1987. – № 2. – С. 64-69.
210. Колдин В. Я. Общая система классификационных принципов формирования судебно-экспертных методик // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной

- экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М. – Н.-Новгород: МЮ РФ, 2004. – С. 29-33.
211. Колмаков В. П. О методах, приемах и средствах в советской криминалистике // Правоведение. – 1965. – №4. – С. 118-120.
212. Комиссаров В., Гаврилов М., Иванов А. Общис с извлечением компьютерной информации // Законность. – 1999. – №3. – С. 12-15.
213. Комиссарова Я. В. О статусе психофизиологического исследования с использованием полиграфа // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Доклады и сообщения на международной конференции «Восток-Запад: Партнерство в судебной экспертизе». – М. – Н.-Новгород: МЮ РФ. – 2004. – С. 237-240.
214. Конвенция об охране интересов производителей фонограмм от незаконного воспроизводства их фонограмм. Подписана в Женеве 29 октября 1971 года // Бухгалтерия. – 2004. – Вып. 10. – С. 32-34.
215. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. – М.: Наука, 1975. – 220 с.
216. Кондрин А. Создание эффективных правовых инструментов надлежащей охраны фонограмм и музыкальных произведений – главное условие интеграции России в ВТО // ИС. Авторское право и смежные права. – 2002. – №1. – С. 59.
217. Коновалова В. Е. Решение экспертных задач в экспертном исследовании // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Збірник науково-практичних матеріалів. – Х.: Право. – 2003. – Вип. 3. – С. 32-35.
218. Коновалова В. Е. Нравственные начала судопроизводства: состояние и тенденции // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 62-66
219. Конституция Украины. – К.: Збруч, 1997. – 46 с.
220. Копытин А. В. Объектно-ориентированная модель процесса решения типовой экспертной задачи // Новое в пр-ве судебных экспертиз: Тр. молодых учен. – М.: РФЦСЭ, 1999. – С. 103-117.
221. Корж В. П. Использование специальных познаний в доследственной проверке криминалистически значимой информации об организованных экономических преступлениях // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. –Х.: Право, 2001. – С. 111-118.
222. Корухов Ю. Г. Исследование материальных источников криминалистической информации: Учеб. пособие. – М.: Юридическая литература, 1987. – 178 с.

223. Корухов Ю. Г. Методологические основы криминалистической экспертной диагностики // Современное состояние и перспективы развития традиционных видов криминалистической экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1987. – С. 12-26.
224. Корухов Ю. Г. Трасологическая диагностика (Методическое пособие для экспертов). – М.: ВНИИСЭ, 1983. – 76 с.
225. Корухов Ю. Г. Соотношение категорий экспертных задач: идентификационных, классификационных, диагностических // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – С. 92-112.
226. Корухов Ю. Г. Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений: Науч. -практ. пособ. – М.: Норма-Инфра М, 1998. – 288 с.
227. Корухов Ю. Г. Экспертная криминалистическая диагностика // Сб. научн. трудов. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1984. – С. 28-43.
228. Корухов Ю. Г. Допустимы ли правовые и юридические экспертизы в уголовном процессе // Законность. – 2000. – №1. – С. 39-40.
229. Корухов Ю. Г. Понятие и сущность криминалистической диагностики. – М.: Юридическая литература, 1984. – 186 с.
230. Колдин В. Я., Поташник Д. П. Информационные основы экспертно-криминалистического анализа // Е. Ф. Буринский и современ. криминалистика: По матер. всерос. крим. чтений. – Ижевск: Детектив-информ, 2000. – С. 132-146.
231. Колдин В. Я. Служебная роль криминалистики // Криминалистика. XXI век: Материалы науч. -практ. конф. Москва. 26-28 февр. 2001 г. – М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2001. – Т. 1. – С. 10-23.
232. Колдин В. Я. Проблемы теории и методологии комплексных исследований в судебной экспертизе и доказывании // Вестн. Моск. Ун-та: Сер. 11: Право. – 1996. – №1. – С. 32-44.
233. Колдин В. Я. Общие положения криминалистической техники // Криминалистика: Учебник / Под. общ. ред. Яблокова Н. П. – М.: Юристъ, 1996. – С. 138-162.
234. Колмаков В. П. Следственный осмотр. – М.: Юрид. лит., 1969. – 196 с.
235. Комиссаров В., Гаврилов М., Иванов А. Обыск с извлечением компьютерной информации // Законность. – 2000. – №1. – С. 39-40.
236. Коновалова В. Е. Негативные обстоятельства и их значение в расследовании преступлений // Рад. право. – 1958. – № 6. – С. 52-58.
237. Коновалова В. Е. Концепция криминалистической тактики: прогнозы развития // Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали між нар. наук. -практ. конф. – Х.: Гриф, 2003. – С. 66-70.
238. Костров А. И. Моделирование как метод исследования в криминалистике // Современные достижения науки и техники в

- борьбе с преступностью: Тезисы научно-практической конференции. – М.: ВНИИСЭ, 1992. – С. 52-54.
239. Костюк В. О вопросах защиты авторских и смежных прав // Хозяйство и право. – 1995. – № 6. – С. 102-105.
240. Кривенко Т. Д. Особенности расследования дел, возбужденных по материалам о недостатках ценностей, явившихся следствием преступных действий. – М.: Госюриздат, 1977. – 92 с.
241. Криминалистика: Учебник для вузов / Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. / Под ред. заслуженного деятеля науки Российской Федерации проф. Р. С. Белкина. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – 990 с.
242. Криміналістика: Підручник для студ. вищ. юрид. заклад. освіти / Глібок В. М., Дудніков О. Л., Журавель В. А. та ін. / За ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид, перероб. і доп. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.
243. Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: Учебник для студ. юрид. вузов и фак-тов. // Под ред. проф. В. Ю. Шепитько. – Х.: ООО «Одиссей», 2001. – 528 с.
244. Криминалистика: Учебник / Под ред. Р. С. Белкина. – М.: Юрид. лит., 1986. – 542 с.
245. Криминалистика: Учебник / Отв. ред. Н. П. Яблоков. – 2-е изд., перераб. доп. – М.: Юристъ, 2000. – 718 с.
246. Кримінальний кодекс України від 05. 04. 2001 р. №2341-III // ВВР. – 2001. – № 25 – 26. – Ст. 131.
247. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341 – III. Закон України (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком. – 2003. – № 3. – С. 365-366.
248. Кримінальний кодекс України (станом на 1 вересня 2005 року). – Х.: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2004. – 224 с.
249. Кримінально-процесуальний кодекс України. Закон України // ВВР. – 1993. – №22. – Ст. 230.
250. Кримінально-процесуальний кодекс. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2004. – 272 с.
251. Круть О. В., Надгорний Г. М. До питання про так звану правову (судово-правову) експертизу // Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно – правовой реформы: Сб. научно – практических материалов. – Х.: Право, 1998. – С. 30-33.
252. Крылов И. Ф. Очерки истории криминалистики и криминалистической экспертизы. – Л.: Ленингр. ун-т, 1975. – 188 с.
253. Крылов В. В., Полевой Н. С. Компьютеры в структуре средств криминалистической техники // Криминалистика / Под общ. ред. Н. П Яблокова. – М.: Юристъ, 1996. – С. 162-178.

254. Крылов В. В. Информационные компьютерные преступления. – М.: Городец, 1998. – 264 с.
255. Крылов В. В. Значение и особенности использования компьютеров для решения криминалистических задач // Криминалистика / Под общ. ред. Яблокова Н. П. – М.: Юристъ, 1995. – С. 162-170.
256. Кузнецова С. П. Возможности использования специальных знаний по делам о нарушениях прав интеллектуальной собственности // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2003. – Вип. 3. – С. 571 – 572.
257. Куркова Н. А. Вопросы назначения экспертиз по делам о контрафакции // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2004. – Вип. 4. – С. 607-611.
258. Курчаткин С. П. Компакт-диски CD, CDR. Отличительные признаки в проявлении эффектов оптической дифракции // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М. – Н.-Новгород: МЮ РФ. – 2004. – С. 316-318.
259. Кучеров И. Д. Соотношение тождества и различия. – Минск: Наука и техника, 1968. – 198 с.
260. Кучеров И. Д. Основы теории дифференциации и ее использование в криминалистической экспертизе: Автореф. дис. . . д-ра юрид. наук. – Л., 1973. – 38 с.
261. Ланцман Р. М. Некоторые стороны оценки вывода эксперта-криминалиста, использующего результаты работы электронно-вычислительных машин // Криминалистика на службе следствия. – Вильнюс, 1967. – С. 65-66.
262. Ларичев В. Д., Трунцевский Ю. В. Защита авторского и смежных прав в аудиовизуальной сфере: Уголовно-правовой и криминалистический аспекты. – М.: Дело, 2004. – 352 с.
263. Лебедь И. В запорожской области теневик наладил производство контрольных марок и голограмм для компакт-дисков: Пресс-служба налоговой милиции // Факты и комментарии. – 2004. – 15. 04.
264. Лейман И. И. Наука как социальный институт. – Л.: ЛГУ, 1972. – 70 с.
265. Леонов А. П. Применение банков данных для моделирования версий. – М.: Юридическая литература, 1982. – 62 с.
266. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике. К.: РИО МВД СССР, 1987. – 38 с.
267. Лисиченко В. К. К вопросу о предмете и системе криминалистической экспертизы // Материалы 4-й расширенной конференции. – К.: Киевское отделение УНОСМИК, 1959. – С. 328-331.

268. Лисиченко В. К. Криминалистическое исследование документов (правовые и методологические проблемы): Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – К.: Изд-во КГУ, 1974. – 38 с.
269. Лузгин И. М., Лившиц Е. М. Криминалистическая экспертиза. – М.: ВШ МВД СССР, 1966. – Вып. 1. – 68 с.
270. Лузгин И. М. Расследование как процесс познания. – М.: ВШ МВД СССР, 1969. – 178 с.
271. Лузгин И. М. К вопросу о теории криминалистического моделирования // Актуальные проблемы советской криминалистики. – М.: ВШ МВД СССР, 1980. – С. 51-55.
272. Лузгин И. М. Роль моделирования в расследовании преступления // Принцип справедливости при осуществлении правосудия по уголовным делам: Сб. науч. тр. – Калининград: Калинин. ун-т., 1989. – С. 71-80.
273. Лузгин И. М. О концепции криминалистической техники в курсе криминалистики для ВУЗов МВД СССР // Тезисы для выступления на научно-методическом семинаре-совещании. – Л.: ВЮЗШ МВД СССР, 1990. – С. 18-42.
274. Лукьянов И. Ф. Сущность категории «свойство». – М.: Мысль, 1982. – 142 с.
275. Ляпунов А. А., Шестопап Г. А. Об алгоритмическом описании процессов управления // Математическое просвещение. – М., 1957. – №2.
276. Майлис Н. П. Криминалистическая трасология как теория и система методов решения задач в различных видах экспертиз: Автореф. ... д-ра юрид. наук., – М.: Акад. МВД РФ, 1992. – 38 с.
277. Майлис Н. П. Проблемы современной криминалистической экспертизы следов зубов // Программирование и ситуалогические методики трасологических исследований: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1979. – № 37. – С. 32-56.
278. Майлис Н. П. Интеграция знаний как закономерность формирования новых направлений в судебной экспертизе // Криминалистика. XXI век: Материалы науч. -практ. конф. Москва, 26-28 февр. 2001 г. – М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2001. – Т. 1. – С. 71-75.
279. Майлис Н. П. Судебно-трасологическая экспертиза / Учебно-методическое пособие для экспертов. М.: Академия управления МВД РФ, 2000. – С. 39-52.
280. Майлис Н. П. О роли методологической функции частных криминалистических теорий // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 72-77.
281. Макарян А. А. Интеграция достижений естественных и технических наук в криминалистике. – М.: Юридическая литература, 1994. – 124 с.

282. Марков А. А. Теория алгоритмов // Труды Математического института им. В. А. Стеклова АН СССР. – М. -Л., 1954. – Т. 42.
283. Мартемьянов В. С. Охрана прав исполнителей: Проблемы создания исполнительского права // Советское государство и право. – 1984. – № 6. – С. 67-70.
284. Маршалко Б. Г. Экспертные исследования моделей интеллектуальных процессов // Криминалистика. XXI век: Материалы науч.-практ. Конф., г. Москва, 26-28 февр. 2001 г. – М.: ГУ ЭКЦ МВД России. – 2001. –Т. 1. – С. 195-214.
285. Марфицин П. Г. Баранов А. М. Типичные уголовно-процессуальные ошибки, допускаемые при рассмотрении и разрешении информации о преступлениях. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://crime-research.ru> – 22. 11. 2004.
286. Матвеев Ю. Г. Международная охрана авторских прав. – М.: Юридическая литература, 1987. – 222 с.
287. Матусевич М. И., Дусс М. Ф. Русско-французский словарь. – М: Гос. ин-т «Советская энциклопедия» ОГИЗ РСФСР, 1936. – 510 с.
288. Матушкина Н. В. Криминалистическое моделирование преступной деятельности // Е. Ф. Буринский и соврем. Криминалистика: По матер. Всерос. крим. чтений, г. Ижевск, 18 июня 1999 г.: (Сб. ст.). – Ижевск: Детектив-информ, 2000, – С. 176-184.
289. Махов В. Н. Сущность и понятие специальных познаний в советском уголовном процессе // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: Юр. лит., 1986. – Вып. 44. – С. 53-78.
290. Международная конвенция об охране прав исполнителей, производителей фонограмм и вещательных организаций. Подписана в Риме 26 октября 1961 года // Бухгалтерия. – 2004. – Вып. 10. – С. 27 – 32.
291. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (1961 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uma.in.ua/ua/legislature/international/> – 20. 05 2005.
292. Мелитопolec открыл подпольный цех по производству подпольных дисков: данные ОГНИ / Общественно-политический еженедельник «Шанс» от 23. 04. 2004. – Мелитополь. – № 12.
293. Мельников В. Пиратство як злочин у галузі авторського права та суміжних прав: погляд на проблему // Право України. – 2003. – № 4. – С. 71-73.
294. Методичні рекомендації щодо попередження та розкриття посягань на права інтелектуальної власності. – К.: МВДУ, 2001. – 29 с.
295. Методологія здійснення досліджень і експертиз аудіовізуальних творів // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. – К.: ІнЮре, 2001. – Кн. 1. – С. 271-291.

296. Методология проведения исследований и экспертиз аудиовизуальных произведений // Материалы семинара по Интеллектуальной собственности для сотрудников МВД России. – М.: ЭКЦ МВД России. – 1999. – 48 с.
297. Міжнародна охорона авторського права і суміжних прав / Міжнародне бюро ВОІВ. – WIPO / CNR / ABU. – 1993. – №2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int> – 25. 11. 2004.
298. Мильчин А. Э. Издательский словарь-справочник. – М.: Юристь, 1998. – 472 с.
299. Мильчуцкая А. С. Использование специальных знаний при расследовании преступных посягательств на культурные ценности // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2002. – Вып. 2. – С. 142-147.
300. Минков А. М. Международная охрана интеллектуальной собственности. – СПб.: Питер, 2001. – 720 с.
301. Мирский Д. Я. Ростов М. Н. Понятие объекта судебной экспертизы // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – Вып. 44. – С. 21-33.
302. Мирский Д. Я., Сахарова Е. А. Основы систематизации признаков объектов экспертизы применительно к решаемым ею задачам // Вопросы теории судебной экспертизы и совершенствования деятельности судебно-экспертных учреждений // Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1988. – С. 76-99.
303. Мирский Д. Я. Некоторые теоретические вопросы классификации объектов судебной экспертизы, их свойств и признаков // Методология судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1986. – С. 55-79.
304. Мирский Д. Я., Горинов Ю. А., Фефилачев А. В. Предмет, объекты и задачи судебной фототехнической экспертизы // Вопросы теории судебной экспертизы: Сб. научн. тр. -М: ВНИИСЭ, 1977. – №31 – С. 121-141.
305. Мирский Д. Я. Понятие и структура методики экспертного исследования. Обобщенная модель методического руководства по судебным экспертизам // Проблемы теории судебной экспертизы. Сб. науч. тр. – М.: МЮ СССР, 1980. – № 44. – 137 с.
306. Митний кодекс України (прийнятий ВР України 11 лип. 2002 р.) / МЮ України. –К.: ІнЮре, 2002. – 401 с.
307. Митричев С. П. Предмет, метод и система советской криминалистики. – М.: Госюриздат, 1956. – 52 с.
308. Митричев В. С. Общие положения методики криминалистического идентификационного исследования материалов документов // Труды ВНИИСЭ. – М.: ВНИИСЭ, 1974. – Вып. 9. – С. 3-26.
309. Мудьюгин Г., Похис М. Судебно-медицинскую экспертизу – в стадию возбуждения уголовного дела // Соц. законность. – 1971. – №9. – С. 57-59.

310. Мусаев С. Г. Назначение и проведение судебной экспертизы на предварительном следствии // Вопросы судебной экспертизы: Сб. научн. тр. – Баку: Азерб. НИИСЭ, 1967. – № 5. – С. 81-84.
311. Нагнойный Я. П. О возможности назначения судебной экспертизы до возбуждения уголовного дела // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: РИО МВД СССР, 1967. – Вып. 4. – С. 174-178.
312. Надгорный Г. М. Гносеологические аспекты понятия «специальные знания» // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Вища школа, 1980. – Вып. 21. – С. 37-42.
313. Надгорный Г. М. Предмет судебно-экспертной отрасли знаний и предмет судебной экспертизы // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: РИО МВД СССР, 1976. – Вып. 13. – С. 37-42.
314. Надгорный Г. М., Исакович Б. М. Заключение эксперта и его оценка в уголовном процессе: гносеологический аспект // Криминалистика и судебная экспертиза: Междудеятельственный научно-методический сборник. – К.: МЮ Украины. – 2001. – Вып. 50. – С. 16-24.
315. Надгорный Г. М., Исакович Б. М., Сегай М. Я. Эксперт і спеціаліст: проблема розмежування функцій // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. – Х.: Право, 2001. – С. 59-64.
316. Назаров В. А. Использование компьютерной техники при производстве экспертиз и составлении заключений // Эксп. практика. – М.: ЭКЦ МВД России, 1996. – Вып. 39. – С. 5-6.
317. Налоговая выявила несколько подпольных видео синдикатов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://liga.kiev.ua/> – 21. 12. 2004.
318. Нарушение авторских, смежных, изобретательских и патентных прав: Научно-практическое пособие / Аверкин А. Е., Блинец И. А., Власов А. А. и др. – М.: Книга-сервис, 2002. – 512 с.
319. Науково-практичний коментар кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. Мельника М. І., Хавронюка М. І. – К.: КАННОН, АСК., 2002. – 1104 с.
320. Никифоров В. М. Экспертиза в советском уголовном процессе. – М.: Госюриздат, 1957. – 168 с.
321. Новак О. Э. Использование специальных познаний при выявлении и расследовании преступлений, связанных с незаконным оборотом подакцизных товаров: Дис... канд. юрид. наук. – Саратов: СЮИ МВД РФ, 2001. – 250 с.
322. Новоселова Н. И. О неидентификационных исследованиях в криминалистической экспертизе. – Минск: Бел. ИИСЭ, 1970. – 32 с.
323. О внесении изменений в Закон Украины «Об авторском праве и смежных правах» від 23 грудня 1993 року в редакції Закону від 11. 07. 2001 року. Закон України // ВВР. – 2001. – № 32. – Ст. 214.

324. О внесении изменений в Закон Украины «О судебной экспертизе». Закон Украины № 1992-IV от 9. 09. 04 // ВВРУ. – 2005. – №1. – С. 32-36.
325. О распространении экземпляров аудиовизуальных произведений, фонограмм, видеogramм, компьютерных программ, баз данных. Закон Украины от 26. 04. 2000 года, нов. редакция 10. 07. 2003. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://patent.km.ua/pages/i153>. – 25. 11. 2004.
326. Об особенностях государственного регулирования деятельности субъектов хозяйствования, связанной с производством, экспортом, импортом дисков для лазерных систем считывания. Закон Украины от 17. 01. 2002. – [Электронный ресурс.]. – Режим доступа: // <http://patent.km.ua/pages/i164>. – 25. 11. 2004.
327. Об утверждении Правил розничной торговли экземплярами аудиовизуальных произведений и фонограмм. Постановление Кабинета Министров Украины № 1209 от 4. 11. 1997 года. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://www.sdip.gov.ua/laws/28> – 25. 11. 2004.
328. Об утверждении положений по вопросам распространения экземпляров аудиовизуальных произведений и фонограмм. Постановление Кабинета Министров Украины № 1555 от 13. 10. 2000. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://rada.gov.ua/laws/pravo/new/cgi-bin/show> – 25. 11. 2004.
329. Общее учение о методах судебной экспертизы: Сб. науч. тр. / Под общей ред. Винберга А. И., Шляхова А. Р. – М.: ВНИИСЭ, 1978. – №28 – 92 с.
330. Овсянников И. П. Проблемы логики доказывания (от вероятности к достоверности в уголовном судопроизводстве): Моногр. – Саратов: СЮИ МВД России, 2000. – 132 с.
331. Овчинников И. Ф. Качество и свойство // Вопросы философии. – 1960. – № 6. – С. 132-135.
332. Овчинников Н. Ф. Структурное единство и синтез научного знания // Вопросы философии. – 1969. – № 10. – С. 35-36.
333. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – 15-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1984. – 816 с.
334. Орлов Ю. К. Объект экспертного исследования // Труды ВНИИСЭ. – М.: ВНИИСЭ, 1974. – Вып. 8. – С. 39-61.
335. Орлов Ю. К. Заключение эксперта и его оценка по уголовным делам: Учебное пособие. – М.: Юристъ, 1995. – 64 с.
336. Орлов Ю. К. Экспертиза в досудебных стадиях уголовного процесса // Правовые проблемы судебной экспертизы. Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1976. – №22. – С. 129-172.
337. Орлов Ю. К. Классификация экспертных исследований по их задачам // Новые разработки и дискуссионные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1985. – Вып. 1. – С. 14-17.

338. Орлова В. Ф. Метод математического моделирования экспертных решений в судебном почерковедении // Методы исследования в криминалистике и судебной экспертизе. – М.: ВНИИСЭ, 1974. – С. 22 – 25.
339. Орлова В. Ф., Шляхов А. Р. Принципы классификации задач криминалистической экспертизы // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – С. 49, 54, 59, 62.
340. Орлова В. Ф., Ширшкова Н. Ю. К проблеме решения интеграционных задач судебной экспертизы // Роль судебной экспертизы в социалистическом правовом государстве: Тезисы докл. науч. -практич. конф. – Минск, 1989. – С. 42 – 47.
341. Основи інтелектуальної власності. – К.: ІнЮре, 1999. – 578 с.
342. Основы расследования преступлений против нарушения авторских и смежных прав: научно-практическое издание / Под ред. Исаенко В. Н. – М.: Экзамен, 2002. – 256 с.
343. Оценка интеллектуальной собственности: Учеб. пособие / Смирнов С. А., Андреев Г. И., Витчинка В. В., Тихомиров В. А. / Под ред. С. А. Смирнова. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 352 с.
344. Палиашвили А. Я. Признаки подделки документа, изготовленного из другого документа, содержащего подлинную подпись // Теория и практика криминалистической экспертизы. – М.: Юридическая литература, 1955. – С. 139-145.
345. Памятка о признаках подделки водительских документов, маркировочных данных легковых автомобилей и способах их выявления / Лютов В. П., Митричев Л. С., Нагайцев А. А. и др. – 2-е изд. – М.: ЭКЦ МВД России, 1994. – 52 с.
346. Перетятко М. Боротьба з піратством на Петрівці: бій з тінню // Інтелектуальна власність. – 2005. – №3. – С. 71-72.
347. Перетятко М. Санкції США триватимуть? // Інтелектуальна власність. – 2005. – №2. – С. 59-60.
348. Перлов И. Д. Правовая оценка эксперта и специалиста // Материалы научной конференции, посвященной проблемам криминалистической экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1968. – С. 197-215.
349. Петров С. М. Применение измерительных методов для идентификации гарнитуры шрифта // Современное состояние и перспективы развития новых направлений судебных экспертиз в России и за рубежом: материалы междунард. науч.-практ. конф. –Калининград.: Янтарный сказ, 2003. – С. 334-339.
350. Петрухин И. Л. Экспертиза как средство доказывания в советском уголовном процессе. – М.: Юрид. лит., 1964. – 128 с.
351. Пименов Н. Ф. Физическое моделирование в производстве микроскопических экспертиз // Моделирование при производстве трасологических экспертиз. Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1961. – Вып. 49. – С. 34-47.

352. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. №8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах»// Судово-експертна діяльність. Довідник для суддів. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: Ін-Юре, 2003. – С. 365.
353. Подголин Е. Е. Вопросы языка и речи в работе следователя // Проблемы повышения эффективности предварительного следствия: Тезисы научно-практической конференции. – Л.: СУ прокуратуры СССР, 1976. – С. 69-72.
354. Подольский А. Е. Некоторые вопросы проведения экспертизы в стадии возбуждения уголовного дела // Вопросы осуществления правосудия по уголовным делам. – Калининград: Калинин-т., 1982. – С. 93-97.
355. Попондопуло В. Ф. Абсолютные (монопольные) права предпринимателя // Правоведение. – 1994. – № 1. – С. 20-23.
356. Порубов Н. И. Научные основы допроса на предварительном следствии. – Минск: Выш. школа, 1978. – 274 с.
357. Порядок державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України №1756 від 27. 12. 2001 р. // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер. – 2003. – № 3. – С. 251-260.
358. Постика И. В. Судебно-исследовательская фотография как отрасль специальных криминалистических знаний // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Вища школа, 1969. – С. 205-211.
359. Постика И. В. О методах криминалистической экспертизы // Применение научных методов при расследовании преступлений и изучении преступности: Материалы Всесоюзной научной конференции. – М.: ВНИИСЭ, 1973. – Ч. 1. – С. 66-69.
360. Потапов С. М. Принципы криминалистической идентификации // Советское государство и право. – 1940. – №1. – С. 66-80.
361. Потапов С. М. Введение в криминалистику. – М.: РИО ВЮА, 1946. – 25 с.
362. Поташник Д. П. Криминалистическое автороведение // Криминалистика / Под общ. ред. Н. П. Яблокова. – М.: Юристь, 1995. – С. 278-285.
363. Правила роздрібної торгівлі примірниками аудіовізуальних творів і фонограм. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 1997 року № 1209 // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком. – 2003. – № 3. – С. 294-299.
364. Правовая охрана интеллектуальной собственности: Учебное пособие. / Под ред. В. Н. Дементьева. – М.: НИЦПРИС, 1995. – 210 с.

365. Прахов Б. Г. Интеллектуальная собственность: словарь-справочник. – К.: Вища школа, 1999. – 256 с.
366. Преступления в сфере компьютерной информации: квалификация и доказывание: Учеб. пособие / Под ред. Ю. В. Гаврилина. – М.: ЮИ МВД РФ, 2003. – 98 с.
367. Приоритетное направление – борьба с контрафактом // Патенты и лицензии. – 2004. – № 8. – С. 2-3.
368. Проблемы информатизации экспертиз и учетов // Криминалистика XXI век. – М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2001. – Т. 2, разд. 4.
369. Про авторське право і суміжні права. Закон України // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 5-41.
370. Про авторське право та суміжні права: Закон України № 2627–III від 11. 07. 2001 року // ВВР. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
371. Про архітектурну діяльність. Закон України від 20 травня 1999 року №687-ХІV (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 64-76.
372. Про видавничу справу. Закон України від 5 червня 1997 року №318/97-ВР (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 57-60.
373. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України. Закон України від 16. 01. 2003 року № 430–IV // ВВР. – 2003. – № 14. – Ст. 95.
374. Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Закон України // ВВР. – 1994. – №19. – Ст. 111.
375. Про внесення змін та доповнень до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08. 10. 98 N 53/5. Наказ Міністерства юстиції України. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 січня 2005 р. за N 61/10341. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua>. – 21. 12. 2004.
376. Про внесення змін до Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограмм // ВВР. – 2000. – N 24. – Ст. 183; 2001. – N 4. – Ст. 12. та Закон України № 1098–IV від 10 липня 2003 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – 22. 11. 2004 р.
377. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір. Постанова Кабінету Міністрів України від 27. 12. 2001 р. №1756 // БЗіЮП України. Авторське

- право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер. – 2003. – № 3. – С. 250-251.
378. Про додержання судами України процесуального законодавства, яке регламентує судовий розгляд кримінальних справ. п. 15 постанови від 27 грудня 1985 р. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних та цивільних справах. – К.: Юрінком, 1995. – С. 222.
379. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні. Закон України від 16 листопада 1992 року №2782-ХІІ (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер. – 2003. – № 3. – С. 53-57.
380. Про затвердження «Порядку присвоєння і нанесення на диски для лазерних систем зчитування спеціального ідентифікаційного коду та визнання спеціальних ідентифікаційних кодів, нанесених на диски, що імпортуються». Постанова № 623 Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 5. – С. 55-56.
381. Про затвердження Порядку здійснення відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах. Наказ № 780/123/561 24. 11. 2003 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – 3. 12. 2004.
382. Про затвердження Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з експорту, імпорту обладнання та дисків для лазерних систем зчитування. Наказ № 9/29 від 17. 02. 2003 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – 3. 12. 2004 р.
383. Про встановлення вимог до жорсткої уніфікованої упаковки примірників дисків для лазерних систем зчитування, що передаються до депозитарію примірників дисків для лазерних систем зчитування. Наказ № 46 від 16. 04. 2003 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua> – 3. 12. 2004.
384. Про інформацію. Закон України від 2 жовтня 1992 року №2657-ХІІ (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 41-44.
385. Про інформаційні агентства. Закон України від 28 лютого 1995 року №74/95-ВР (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 45-53.

386. Про кінематографію. Закон України від 13 січня 1998 року №9/98-ВР (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 61-64.
387. Про ліцензування певних видів господарської діяльності. Закон України від 01. 06. 2000. №1775 – III // ВВР. – 2000. – №36. – Ст. 299.
388. «Про міжнародні договори України». Закон України від 22 грудня 1993 р. № 3767-ХІІ // ВВР. – 1994. – № 10. – Ст. 45
389. Про науково-технічну інформацію. Закон України від 25 червня 1993 року №3322-ХІІ (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 44-45.
390. Про невідкладні заходи щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності в процесі виробництва, експорту, імпорту, та розповсюдження дисків для лазерних систем зчитування. Указ Президента України від 30 січня 2002 року №85/2002 // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 293-294.
391. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2136-ХІІ // ВВР. – 1992. – N 22. – Ст. 304
392. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування. Закон України від 17 січня 2002 року №2953-III (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 78-87.
393. Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. Закон України від 31 травня 1995 року №189/95-ВР // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 136-137.
394. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм». Постанова Верховної Ради України № 517-IV від 6 лютого 2003 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – 3. 12. 2004.
395. Пропозиція Рекомендації Ради Європи про засоби захисту авторського права і суміжних прав та боротьбу з піратством, особливо в цифровому середовищі // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 247-256.
396. Про рекламу. Закон України від 3 липня 1996 року №270/96-ВР (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 76-78.

397. Про розмір відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах. Постанова № 992 Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – 3. 12. 2004.
398. Про розмір плати за послуги Депозитарію примірників дисків для лазерних систем зчитування. Наказ № 75 від 07. 07. 2003 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – 3. 12. 2004.
399. Про судову експертизу. Закон України 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ // ВВР. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
400. Про телебачення і радіомовлення. Закон України від 21 грудня 1993 року №3759-ХІІ (Витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 60-61.
401. Про участь України у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 року. Постанова ВР України від 23 грудня 1993 року № 3794-ХІІ) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 101.
402. Протасевич А. А., Степаненко Д. А., Ишканов В. И. Моделирование в реконструкции расследуемого события: Очерки теории и практики следственной работы. – Иркутск: Изд-во ИГЭА, 1997. – 206 с.
403. Прохоров-Лукин Г. В., Кириченко И. А. Судебная экспертиза объектов интеллектуальной собственности в области фармацевтики // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Зб. матеріалів міжнарод. наук. -практ. конференції (м. Харків, 19-20 червня 2002 р.) – Х.: Право, 2002. – Вып. 2. – С. 569-572.
404. Прохоров-Лукин Г. В. Предмет судебной экспертизы и общие основания деления экспертных задач на категории // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: МЮ Украины, 2001. – Вып. 50. – С. 3-15.
405. Прохоров-Лукин Г. В. Теоретические и методологические основы судебно-экспертной ситуалогии: Автореф. дис.... канд. юрид. наук. – К., 1993. – 24 с.
406. Прохоров-Лукин Г. В., Звягинцев Ю. М.: Шелудченко В. А. Возможность криминалистического исследования лазерных компакт-дисков с целью установления общего источника их происхождения // Специальная техника и вооружение. – 2001. – №9. – С. 9-14.
407. Прохоров-Лукин Г. В., Звягинцев Ю. М. Возможности криминалистического исследования лазерных компакт-дисков с це-

- лью установления общего источника их происхождения // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 302-305.
408. Пушкин В. И. Эвристика – наука о творческом мышлении – М.: Наука, 1967. – 48 с.
409. Пучкова Т. М. Формирование специальных экспертных познаний в свете современных тенденций развития научного знания // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР. Сб. научн. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – №42. – С. 121-136.
410. Пучкова Т. М. Сущность и классификация задач в судебной экспертизе // Теоретические и практические вопросы судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1979. – Вып. 38. – С. 65-70.
411. Пушкин В. И. Эвристика – наука о творческом мышлении – М.: Наука, 1967. – 112 с.
412. Радченко А. В., Трушина Л. А., Пучков В. А. Схемы решения классификационных и идентификационных задач при исследовании трикотажных полотен и трикотажа: Метод. письмо для экспертов. – М.: РФЦСЭ, 1995. – 80 с.
413. Раевич С. И. Исключительные права. – Л.: ЛГУ, 1926. – 186 с.
414. Райгородский Н. А. Изобретательское и авторское право в системе гражданского права // Правоведение. – 1958. – № 1. – С. 54-60.
415. Ракитов А. И. Анатомия научного знания. – М.: Наука, 1969. – 206 с.
416. Расследование преступлений о нарушении авторских и смежных прав. Особенности / Завидов Б. Д., Исаенко В. Н., Лапин С. Ю., Миронова Е. А. / Под общ. ред. д. ю. н. Т. А. Боголюбовой. – М.: Приор, 2001. – 64 с.
417. Рахунов Р. Д. Теория и практика экспертизы в советском уголовном процессе. – М.: Госюриздат, 1953. – 264 с.
418. Резников Л. О. О роли знаков в процессе познания // Вопросы философии. – 1961. – №8. – С. 16-19.
419. Рекомендація щодо охорони й зберігання рухомих зображень (1980 р.) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 195-207.
420. Рекомендація № R (88)2 Ради Європи про засоби боротьби з піратством у сфері авторського права і суміжних прав. Схвалена на засіданні Комітету міністрів Ради Європи 18 січня 1988 року // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 237-244.

421. Рекомендація № R (95)1 Ради Європи про засоби боротьби проти звукового і аудіовізуального піратства // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 244-247.
422. Романов Н. С., Ефремян Э. Б. Некоторые аспекты решения ситуационных экспертных задач // Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы: Сб. науч. -практ. материалов (к 75-летию основания Харьк. НИИ судебных экспертиз им. Засл. проф. Н. С. Бокариуса). – Х.: Право, 1998. – С. 29-30.
423. Россинская Е. Р. Рентгеноструктурный анализ в криминалистике и судебной экспертизе. – К.: КГУ, 1992. – 220 с.
424. Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в уголовном, гражданском и арбитражном процессе: практическое пособие. – М.: Право и закон, 1996. – 224 с.
425. Россинская Е. Р., Усов А. И. Судебная компьютерно-техническая экспертиза. – М.: Право и закон, 2001. – 416 с.
426. Россинская Е. Р. Общеэкспертные методы исследования вещественных доказательств и проблемы их систематизации // 50 лет НИИ криминалистики. Сб. науч. тр. – М.: ЭКЦ МВД России, 1995. – С. 46-52.
427. Россинская Е. Р. Концептуальные основы теории неразрушающих методов исследования вещественных доказательств: Автореферат дис... д-ра юрид. наук. – М., 1993. – 38 с.
428. Россинская Е. Р. Проблемы использования специальных познаний при раскрытии и расследовании преступлений в сфере компьютерной информации // Информатизация правоохран. систем: IX Междунар. науч. конф., г. Москва, 7-8 июня 2000 г.: Сб. тр. -М.: Акад. Упр. МВД России, 2000. – С. 427-432.
429. Россинская Е. Р. Использование специальных познаний в гражданском и арбитражном процессе. – М.: Наука, 2000. – 174 с.
430. Россинская Е. Р. Специальные познания и современные проблемы их использования в судопроизводстве // Журнал российского права. – 2001. – №5. – С. 7-10.
431. Россинская Е. Р. Проблемы компьютеризации судебной экспертизы // Белкин Р. С. Курс криминалистики: Учебник. – М.: Юнити-Дана, 2001. – С. 583-593.
432. Россинская Е. Р. Оптимизация формы и содержания заключения эксперта на основе базового программного модуля «АТЭКС»: Методические рекомендации. – М.: ВНКЦ МВД СССР, 1990. – 72 с.
433. Ростов М. Н. О комплексных экспертных исследованиях и их организационно-процессуальных формах // Организационно-правовые проблемы судебной экспертизы: Сб. научн. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1982. – С. 19-24.

434. Ростов М. Н. Некоторые аспекты обоснования объективной необходимости «эксперта-интегратора» // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1989. – С. 24-34.
435. Ростов М. Н., Тахо-Годи Х. -М. К вопросу о классификации объектов, задач, методов экспертного исследования // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – С. 68-72.
436. Ростовцев А. В. Правовые, организационные и методические вопросы использования ЭВМ при производстве судебных физических и химических экспертиз: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – М., 1995. – 32 с.
437. Рябова Н. И. Некоторые вопросы экспертизы // Вопросы теории и практики предварительного следствия в органах внутренних дел. – Саратов: СЮИ, 1973. – С. 134-139.
438. Савицкий В. М. Надо ли реформировать стадию возбуждения уголовного дела? // Сов. гос. и право. – 1974. – №8. – С. 8. -11.
439. Садовский И. И., Тыричев И. А. Вопросы теории и практики судебных доказательств // Социалистическая законность. – 1963. – №13. – С. 11-14.
440. Самойлов Г. А. Основы криминалистического учения о навыках. – М.: НИ и РИО ВШ МВД СССР, 1968. – 120 с.
441. Самусь В. Р., Ягодін О. П. Трасологічне дослідження упаковки лікєро-горілчаннх виробів: Методичний посібник. – К.: МЮ України, 2002. – 72 с.
442. Салтевский М. В., Щербаковский М. Г., Губанов В. А. Осмотр компьютерных средств на месте происшествия: Методические рекомендации. – Х.: Академия правовых наук Украины, НИИ изучения проблем преступности, 1999. – 12 с.
443. Сатуев Р. С., Шраев Д. А., Яськова Н. Ю. Экономическая преступность в финансово-кредитной системе. – М.: Центр экономики и маркетинга, 2000. – 312 с.
444. Сатуев Р. С. Сновидение: криминалистический фантом или нетрадиционное средство получения значимой для выявления и расследования преступлений информации // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 239-245.
445. Сборник Европейских директив и регламентаций по интеллектуальной собственности (авторское право и смежные права): Официальный бюллетень Европейского Сообщества № L 346/61. – С. 3-15.
446. Сегай М. Я. Методология судебной идентификации. – К.: РИО МВД УССР, 1970. – 256 с.

447. Сегай М. Я., Стринжа В. К. Типология экспертных задач: методологические аспекты // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Вища школа, 1988. – Вып. 37. – С. 9-18.
448. Сегай М. Я., Стринжа В. К. Предмет судебной экспертизы материальных следов преступления // Криминалистика и судебная экспертиза: Респ. межвед. науч. -метод. сб. – К.: Лыбидь, 1991. – Вып. 43. – С. 32-42.
449. Сегай М. Я., Стринжа В. К. Судебная экспертиза материальных следов-отображений (Проблемы методологии) – К.: ІнЮре, 1997. – 174 с.
450. Сегай М. Я. Криминалистика и судебная экспертология: разграничение функций // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ. – 2002. – С. 48-61.
451. Селиванов Н. А. Советская криминалистика: система понятий. – М.: Юр. лит., 1982. – 152 с.
452. Селиванов Н. А. Вещественные доказательства. – М.: Юр. лит., 1971. – 218 с.
453. Селиванов Н. А. Привлечение специалистов к расследованию. – М.: Юр. лит., 1973. – 199 с.
454. Селиванов Н. А. Спорные вопросы судебной экспертизы // Соц. законность. – 1979. – №5. – С. 61-68.
455. Селиванов А. О. Проблеми запровадження в судовому процесі правової експертизи як умови досягнення об'єктивного та обгрунтованого судового рішення // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право. – 2002. – Вип. 2. – С. 167-170.
456. Селіванов А. О. Проблема запровадження в судовий процес правової експертизи // Право України. – 2002. – №8. – С. 32 - 34.
457. Селіванов А. О. Судова правова експертиза – шлях до істини в правосудді // Бюллетень Міністерства юстиції України. – 2003. – №4. – С. 13. -20.
458. Семикаленова А. И. Актуальные вопросы установления признаков контрафактности информационно-программной продукции. – М: ГУ ЭКЦ МВД России. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://jurfak.spb.ru/conference.htm> – 22. 11. 2005.
459. Семикаленова А. И. Некоторые правовые вопросы, решаемые при установлении контрафактности информационно-программных продуктов // Криминалистика. XXI век: Материалы науч.-практ. конф., г. Москва, 26-28 февр. 2001 г. – М.: ГУ ЭКЦ МВД России. – 2001. –Т. 1. – С. 238-242.

460. Сергеев А. П. Авторское право в России. – СПб.: Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 1994. – 420 с.
461. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Проспект, 2000. – 395 с.
462. Сердюк Т. Г., Сельчанинов В. А. Теория «идеальных типов» М. Вебера и ее отношение к проблеме типического в социальной истории // Актуальные проблемы социологии, психологии и социальной работы. – Барнаул: АГУ, 1999. – Вып. 7. – С. 37-61.
463. Сердюк Т. Г. Об определении категории «типическое» в исторических исследованиях // Известия АГУ. – 1999. – №4. – С. 138 – 144.
464. Серебровский В. И. Вопросы советского авторского права. – М.: Госюриздат, 1956. – 138 с.
465. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної-слідової взаємодії об'єктів: Монографія. – Х.: ВКФ «Гриф», 2004.
466. СІД-код. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.licensing.philips.com/includes> – 24. 10. 2006.
467. Словарь основных терминов судебных экспертиз. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – 92 с.
468. Словарь иностранных слов. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1939. – 708 с.
469. Словарь основных терминов судебно-технической экспертизы документов. – М.: ВНИИСЭ, 1985, – 67 с.
470. Словарь основных терминов криминалистических экспертиз материалов, веществ и изделий / Отв. ред. Л. Д. Беляева. – М.: ВНИИСЭ, 1987. – 192 с.
471. Словник іншомовних слів. / За ред. О. С. Мельничука. – К.: Радянська енциклопедія, 1975. – 775 с.
472. Словарь специальных терминов криминалистической экспертизы спиртосодержащих жидкостей / А. Д. Джафаров, Л. Л. Кобулашвили, Т. Ф. Моисеева, Т. М. Пучкова. – М.: РФЦСЭ, 1995. – 32 с.
473. Словарь основных терминов взрывотехнической экспертизы / А. А. Прозоров, А. Д. Стецкевич, В. В. Мартынов и др. – М.: ЭКЦ МВД России, 1998. – 72 с.
474. Снетков В. А. Криминалистическая диагностика: спорные вопросы // Вопросы криминалистики и эксп. -крим. пробл.: Сб. науч. тр. – М.: ЭКЦ МВД России, 1997. – С. 3-29.
475. Снетков В. А. Основы деятельности специалиста экспертно-криминалистических подразделений органов внутренних дел: Учеб. пособие. – М.: ЭКЦ МВД России, 2001. – 72 с.
476. Снетков В. А. Проблемы криминалистической диагностики // Труды ВНИИ МВД СССР. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1972. – № 23. – С. 103-106.

477. Снетков В. А. Криминалистическая диагностика // Диагностика при производстве криминалистических экспертиз: Сб. науч. тр. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1984. – С. 3-12.
478. Советский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 1600 с.
479. Соколовский З. М. Понятие специальных знаний // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Вища школа, 1969. – Вып. 6. – С. 199-205.
480. Соколовский З. М. Проблемы использования в уголовном судопроизводстве специальных знаний при установлении причинной связи явлений. Автореф. дис... д-ра юрид. наук. – Х., 1968. – 38 с.
481. Соколовский З. М. Экспертное исследование причинной связи по уголовным делам. – К.: РИО МВД УССР, 1970. – 48 с.
482. Соловьев А. Б. Доказывание в досудебных стадиях уголовного процесса. – М.: Юрлитинформ, 2003. – 160 с.
483. Сорокоотягин И. Н. Применение специальных познаний с целью разрешения сложных следственных ситуаций // Применение экспертизы и других форм специальных познаний в советском судопроизводстве: Межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск, 1984. – С. 3-22.
484. Сорокоотягин И. Н. Криминалистические проблемы использования специальных познаний в расследовании преступлений: Автореф. дис... д-ра юрид. наук. – Екатеринбург, 1992. – 52 с.
485. Спириг Г. М., Злотя В. П. Современное аудиовизуальное пиратство и организация борьбы с ним. – М.: Приор, 2000. – 226 с.
486. Спириг Г. М., Иващенко И. В. Методические рекомендации по выявлению и раскрытию преступлений, нарушающих авторские и смежные права // Совершенствование борьбы с преступностью в сфере экономики: Сборник аналитических и методических материалов. – М.: Приор, 2002. – 62 с.
487. Спириг Г. М., Злотя В. П. Административные меры в борьбе с аудиовизуальным пиратством. – М.: Приор, 2000. – 52 с.
488. Статкус В. Ф. Криминалистика – наука о средствах, приемах и рекомендациях по раскрытию, расследованию и предупреждению преступлений // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 44-48.
489. Степанов В. В. Предварительная проверка первичных материалов. – Саратов: СЮИ, 1972. – 25 с.
490. Степанова О. А. Передача исключительных прав по авторскому договору // Вестник Московского университета. – Серия II. Право. – 1997. – №6. – С. 21-37.

491. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: Навчально-довідковий посібник / Шепітько В. Ю., Цимбал М. Л., Сімакова-Єфремян Е. Б., Шерстюк В. М. та ін. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2004. – 448 с.
492. Сутолов Д. М. Авторское право: издательские договоры, авторский гонорар. – М.: Юридическая литература, 1974. – 272 с.
493. Степанов В. В. Предварительная проверка первичных материалов о преступлениях. – Саратов: СЮИ, 1972. – 138 с.
494. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса, – М., 1958. – 703 с.
495. Стринжа В. К., Надгорный Г. М., Сегай М. Я. Вопросы процессуальной регламентации судебной экспертизы // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: КНИИСЭ. – 1995. – Вып. 47. – С. 22-35.
496. Танасевич В. Г., Григорьев Г. А. Об эффективности использования специальных познаний // Следственная практика. – М., 1980. – Вып. 128. – С. 8-19.
497. Теория доказательств в советском уголовном процессе / Под ред. Н. В. Жогина. – 2-е изд., испр. и допол. – М.: Юрид. лит., 1973. – 702 с.
498. Терзиев Н. В. Идентификация и определение родовой (групповой) принадлежности: Лекции по криминалистике. – М.: ВЮЗИ, 1961. – 38 с.
499. Типовые модели и алгоритмы криминалистического исследования / Под ред. В. Я. Колдина. – М.: Юридическая литература, 1989. – 146 с.
500. Тихонов В. Е. Исходные следственные ситуации и выбор времени назначения экспертизы // Следственная ситуация: Сб. науч. тр. ВШ МВД СССР. – М.: ВШ МВД СССР, 1985. – С. 42-46.
501. Тихонов Е. Н. Проблемы совершенствования системы криминалистических экспертиз, специализации и подготовки экспертных кадров // Общетеоретические, правовые и организационные проблемы судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1987. – С. 101-107.
502. Толстухина Т. В. Математические методы в криминалистической экспертизе. – Тула: ТулГУ, 1997. – 216 с.
503. Толстухина Т. В. Теоретические основы и методы диагностического исследования механизмов в производстве трасологических и судебно-баллистических экспертиз. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – 130 с.
504. Толстухина Т. В. Современные тенденции развития судебной экспертизы на основе информационных технологий: Дис... д-ра юрид. наук. – М., 1999. – 38 с.
505. Толстолицкий В. Ю. Поисковые алгоритмы экспертной деятельности в работах Е. Ф. Буринского // Е. Ф. Буринский и соврем.

- криміналістика: По матеріалам Всерос. крим. чтений, г. Іжевск, 18 июня 1999 г.: (Сб. ст.). – Іжевск: Детектив-информ, 2000. – С. 51-63.
506. Торвальд Ю. Век криміналістики. – М.: Прогресс, 1991. – 334 с.
507. Трегубов С. Н. Основы уголовного техники: Практическое руководство. – Петроград, 1915. – 315 с.
508. Трунцевский Ю. В. Видеопиратство: уголовная ответственность, раскрытие и расследование преступлений. – М.: Дело, 2002. – 246 с.
509. Трунцевский Ю. В. Квалификация преступлений, связанных с пиратством. – 14. 08. 2000. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.infointel.ru>. – 20. 11. 04.
510. Угода про партнерство та співробітництво між європейськими спітовариствами і Україною. Закон України № 237/94-ВР // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 8.
511. Угода між Україною та Європейським Спітовариством про наукове і технологічне співробітництво (2002 р.) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 207-214.
512. Угода з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS, витяг) // БЗіЮП України. Авторське право і суміжні права. Законодавство та судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 3. – С. 159-161.
513. Уголовно – процессуальный кодекс республики Казахстан от 13. 12. 1997 № 206-1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pavlodar.com/zakon/nzak_right.htm – 25. 01. 2005.
514. Уголовно-процессуальный кодекс республики Беларусь от 16 июля 1999 г. № 295-3 / Под ред. Р. М. Асланова, А. И. Бойцова. – Минск: Юридический центр Пресс, 2001. – 602 с.
515. Узагальнення судової практики в справах, пов'язаних з правом інтелектуальної власності, розглянутих в господарських судах Харківської, Сумської і Полтавської області від 26. 05. 2005 р.
516. Указ Президента України «Про захист документів і товарів голографічними захисними елементами» від 15. 11. 2000 року № 1239. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://minfin.gov.ua> Офіційний сайт Міністерства фінансів України 3. 02. 2005.
517. Украинцев Б. С. Самоуправляемые системы и причинность. – М.: Наука, 1972. – 126 с.
518. Усов А. И. Концептуальные основы судебной компьютерно-технической экспертизы. Дис... д-ра юрид. наук. – М., 2002. – 372 с.

519. Усов А. И., Семикаленова А. И. Проблемы экспертного исследования информационно-программных продуктов на признаки контрафактности // Сб. тезисов докл. Всеросс. конфер. «Состояние, проблемы применения и совершенствования законодательства о борьбе с организованной преступностью и коррупцией». – М., Московский институт МВД России, 2000.
520. Устинов А. И., Сонис М. А. О стандартизации методик в судебной экспертизе // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1989. – С. 91-96.
521. Филиппов Л. Г. Возможности повышения эффективности судебных экспертиз в расследовании преступлений // Труды ВШ МВД СССР. – М.: ВШ МВД СССР, 1972. – Вып. 3. – С. 152-159.
522. Философский словарь. – М.: Политиздат, 1991. – 560 с.
523. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1997. – 815 с.
524. Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. / Под ред. С. С. Аверинцева и др. – М.: Большая российская энциклопедия, 1993. – 863 с.
525. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1973. – 600 с.
526. Философский словарь / Под ред. М. М. Розенталя и П. Ф. Юдина. – М.: Издательство политической литературы, 1963. – 544 с.
527. Фирсов Е. П. Правовые основания и формы использования специальных познаний в расследовании преступлений // Крим. экспертиза: Трасол. и суд. -балл. исслед.: Межвуз. сб. науч. ст. – Саратов: СЮИ МВД России, 1997. – С. 8-10.
528. Францифоров Ю., Николайченко В., Громов Н. Производство экспертизы до возбуждения уголовного дела: [К обсуждению проекта УПК России] // Российская юстиция. – 1999. – № 3. – С. 27-31.
529. Фрідман І. Я., Откідач Г. М. Використання знань фахівців у кримінальному процесі // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. –Х.: Право, 2001. – С. 119-124.
530. Хазиев Ш. Н. Криминалистическое моделирование неизвестного преступника по его следам: Дис... канд. юрид. наук – М., 1983. – 211 с.
531. Хазиев Ш. Н. Техничко-криминалистические методы установления признаков неизвестного преступника по его следам. – М.: ВНИИСЭ, 1986. – С. 15-20.
532. Хаметов Р. А. Экспертизы по делам о нарушении авторских и смежных прав // Интеллектуальная собственность: Авторское право. – 1997. – №7/8. – М. – С. 46-56.
533. Харламова И. Ю. Математическое моделирование в экспертно-криминалистической практике // Проблемы использования

- автоматизир. систем в эксп. -крим. практике: Материалы науч. -практ. конф. – Саратов: СЮИ МВД России, 2000. – С. 102-103.
534. Химичева Г. П. Рассмотрение милицией заявлений и сообщений о преступлении: Монография. – М.: ЮИ МВД РФ, 1997. – 137 с.
535. Холодный Ю. И. Опрос с использованием полиграфа и судебно-психологическая экспертиза // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 422-426.
536. Хрусталева В. Н., Питрюк В. А. Потребность практики – обновление классификации криминалистических экспертиз // Рос. следователь. – 2001. – №4. – С. 9-13.
537. Цибенко Л. Розповсюдження контрафактної продукції – глобальна проблема сьогодення // Інтелектуальна власність. – 2004. – № 8. – С. 20-27.
538. Цивільний кодекс України від 16. 01. 2003 року № 435-IV // ВВР. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
539. Цивільний кодекс України. (Витяг: Кн. IV: Гл. 36, 37) // БзіОПУ. – К.: Юрінком. – 2003. – №5. – С. 150-157.
540. Цимакурдзе Г. А. Процессуальные и методические вопросы криминалистической экспертизы в Грузинской ССР. – Тбилиси: Сочота Сакартвело, 1965. – Кн. 1. – 202 с.
541. Цымбал М. Л. Новые разработки актуальных вопросов судебной экспертизы // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе» (6-10 сентября 2004 г.). – М. -Н.-Новгород, 2004. – С. 37-39.
542. Цыпкин Я. З. Основы информационной теории идентификации. – М.: Наука, 1984. – 328 с.
543. Чепиков М. Г. Интеграция науки. – М.: Наука, 1981. – 126 с.
544. Чертова Т. С. Техническая экспертиза документов // Возможности производства судебной экспертизы в государственных судебно-экспертных учреждениях Минюста России. – М.: Антитор, 2004. – С. 55-64.
545. Шапиро Л. Г. Использование специальных познаний при расследовании преступных уклонений от уплаты налогов: Дис... канд. юрид. наук. – Саратов, 1999. – 212 с.
546. Шаркова Т. Ф. Использование специальных знаний в стадии возбуждения уголовного дела // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Ред-изд отд. МВД УССР, 1973. – Вып. 10. – С. 226 – 230.

547. Шевченко Б. И. Научные основы современной трасеологии. – М.: МЮИ, 1947. – 53 с.
548. Шевчук В. М. Судебные экспертизы при расследовании контрабанды: проблемы теории и практики // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф. – Х.: Право, 2002. – Вип. 2. – С. 123-128.
549. Шейфер С. А. Следственные действия: система и процессуальная форма. – М.: Приор, 2001. – 236 с.
550. Шепитько В. Ю. Криминалистика: Курс лекций. – Х.: Одиссей, 2003. – 352 с.
551. Шепитько В. Ю. Справочник следователя. – К.: Ин-Юре, 2001. – 216 с.
552. Шепитько В. Ю. Криміналістика: Енциклопедичний словник (українсько-російський та російсько-український) / За ред. В. Я. Тація. – Х.: Право, 2001. – 560 с.
553. Шепитько В. Ю., Цымбал М. Л. Развитие судебно-экспертной деятельности в Украине: проблемы и перспективы // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2002. – Вип. 2. – С. 18-20.
554. Шепитько В. Ю. Предмет и природа криминалистики: научные достижения и тенденции // Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: Материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М.: Академия управления МВД РФ, 2002. – С. 200-203.
555. Шепитько В. Ю. Тенденції і перспективи розвитку криміналістики (концептуальність підходів і дискусійність поглядів) // Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Х.: Гриф, 2003. – С. 5-8.
556. Шепитько В. Ю. Криміналістика: словник термінів. – К.: ІнЮре, 2004. – 264 с.
557. Шерстюк В. Н. Классификация судебных экспертиз // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. – Х.: Право, 2002. – Вип. 2. – С. 88-94.
558. Шерстюк В. М., Попова Н. А. Взаємодія слідчого і експерта. Питання організації, тактики, нормативно-правового регулювання // Экспертное обеспечение правосудия на современном этапе судебно-правовой реформы: Материалы научно-практической конференции. – Симферополь: Таврида, 2000. – С. 117-123.
559. Шиканов В. И. Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса. – Иркутск: ИГУ, 1979. – 42 с.
560. Шляхов А. Р. Судебная экспертиза: организация и проведение. – М.: Юридическая литература, 1979. – 166 с.

561. Шляхов А. Р. Понятие методик, методов судебных экспертиз: Методические рекомендации. – М.: ВНИИСЭ, 1979. – 20 с.
562. Шляхов А. Р. Определение методик и методов судебных экспертиз с позиций внедрения научных разработок: Рекомендации в экспертную практику // Материалы к ученому совету ВНИИСЭ. – М.: ВНИИСЭ, 1977. – 20 с.
563. Шляхов А. Р. Предмет и система криминалистической экспертизы // Труды ВНИИСЭ. – М.: ВНИИСЭ, 1971. – Вып. 3. – С. 11-18.
564. Шляхов А. Р. О предмете судебной экспертизы // Некоторые вопросы теории судебной экспертизы: Тезисы научных сообщений на 7-м теоретическом семинаре – криминалистических чтениях 26 июня 1975 года. – М.: ЦНИИСЭ, 1975. – С. 3-8.
565. Шляхов А. Р. О свойствах объектов и их отображениях, изучаемых в судебной экспертизе // Новые разработки и дискуссионные проблемы теории и практики судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1983. – Вып. 5. – С. 10-23.
566. Шляхов А. Р. О свойствах объектов и их отображениях, изучаемых судебными экспертами // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1984. – С. 33-48.
567. Шляхов А. Р. Классификация судебной экспертизы // Общее учение о методах судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1977. – Вып. 28. – С. 3-53.
568. Шляхов А. Р. О классификации методов судебной экспертизы // Реф. науч. сообщ. на теоретическом семинаре – криминалистических чтениях 30 июня 1977 г. – М.: ВНИИСЭ, 1977. – Вып. 18. – С. 3-11.
569. Шляхов А. Р. Процессуальные и организационные основы криминалистической экспертизы: Методическое пособие. – М.: ВНИИСЭ, 1972. – 118 с.
570. Шляхов А. Р. Классификация судебных экспертиз: Учебное пособие. – Волгоград: НИ и РИО ВСШ МВД СССР, 1980. – 78 с.
571. Шляхов А. Р. Общие положения методики криминалистической экспертизы. – М.: МЮ РСФСР, 1961. – 119 с.
572. Шляхов А. Р., Воронков Ю. М. Современное состояние и основные направления развития научных исследований в области применения математических методов и ЭВМ для решения задач судебной экспертизы // Проблемы автоматизации, создание ИПС и применения математических методов в судебной экспертизе. – М.: ВНИИСЭ, 1987. – С. 3-5.
573. Штофф В. Л. Моделирование и философия. – М.: Наука, 1966. – 301 с.
574. Шлепов Ю. А., Пименов Н. Ф. Использование методов моделирования в процессе криминалистической реконструкции // Моделирование при производстве трасологических экспертиз. Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1961. – Вып. 49. – С. 101-111.

575. Щерба Л. В., Матусевич М. И. Русско-французский словарь. – М.: Госуд. изд-во иностранных и национальных словарей, 1950. – С. 478.
576. Щербаковський М. Г., Золотухін І. І. Використання спеціальних знань на стадії порушення кримінальної справи // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1997. – Вип. 2. – С. 38-45.
577. Щербаковский М. Г. Сущность следов преступлений, совершенных с использованием компьютерных средств // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2003. – Вип. 3. – С. 320-326.
578. Щербаковский М. Г. Судебная экспертиза как средство проверки доказательств // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2003. – Вип. 2. – С. 614-618.
579. Щербаковский М. Г. Формы применения специальных знаний при исследовании компьютерных средств на месте проведения следственных действий // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. – Х.: Право, 2001. – С. 260-267.
580. Щербаковский М. Г. Принципы создания судебно-экспертных технологий // Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. –Х.: ГРИФ, 2003. – С. 276-279.
581. Щодо використання комп'ютерних програм. Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 22. 03. 2002 р. №4-451-534/1663 (Витяг) // БзіЮПУ. – К.: Юрінком, 2003. – №5. – С. 391-392.
582. Щодо підприємницької діяльності з примірниками комп'ютерних програм та аудіовізуальними творами. Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 21. 12. 2001 р. №2-222/7529 // БзіЮПУ. – К.: Юрінком, 2003. – №5. – С. 390-391.
583. Эджубов Л. Г. Теоретические аспекты применения математических методов и ЭВМ в судебной экспертизе // Основы судебной экспертизы: Общая теория. – М.: Академия МВД РФ, 1997. – Ч. 1. – С. 329-335.
584. Эджубов Л. Г. Дерматоглифика и дактилоскопия – проблемы интеграции и методологии // Информатизация правоохран. систем: IX Междунар. науч. конф. г. Москва, 7-8 июня 2000 г.: Сб. тр. – М.: Акад. Упр. МВД России, 2000. – С. 411-415.
585. Эджубов Л. Г. Достижения и просчеты использования математических методов и ЭВМ в судебной экспертизе // Проблемы совершенствования судебных экспертиз: Сб. тр. ВНИИСЭ. – М., 1994. – С. 27-52.
586. Эйдиван А. А. Критерии и формы использования специальных познаний при криминалистическом исследовании в целях получения судеб-

- ных доказательств: Сб. тр. // Вопросы криминалистики. – 1962. – № 6-7. – С. 38-44.
587. Эйсман А. А. Заключение эксперта. – М.: Юридическая литература, 1967. – 152 с.
588. Эйсман А. А., Эджубов Л. Г. Информационное обеспечение и автоматизация судебной экспертизы // Вопросы судебной экспертизы. Сб. науч. тр. – М.: ВНИИСЭ, 1980. – № 43. – С. 43-58.
589. Эйсман А. А. Критерии и формы использования специальных познаний при криминалистическом исследовании в целях получения судебных доказательств // Вопросы криминалистики. – 1962. – № 6-7. – С. 33-45.
590. Эйсман А. А. Структура и язык описания предмета доказывания // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: Юридическая литература, 1973. – Вып. 19. – С. 88-109.
591. Эйсман А. А. Вопросы структуры и языка уголовно-процессуального закона // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: Юридическая литература, 1972. – Вып. №15. – С. 71-99.
592. Эйсман А. А. Структура и язык описания условий уголовной ответственности // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: Юридическая литература, 1973. – №18. – С. 75-104.
593. Энциклопедия судебной экспертизы / Под ред В. А. Аверьяновой, Е. Р. Россинской. – М.: Юрист, 1999. – 551 с.
594. Экспертизи в судовій практиці: Навч. посібник / Гончаренко В. Г., Бергер В. Є., Булига Л. П. та ін. – К.: Либідь, 1993. – 197 с.
595. Экспертизи в судовій практиці / За заг. ред. В. Г. Гончаренка. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 388 с.
596. Экспертная криминалистическая идентификация: Метод. пособ. для экспертов, следователей и судей: В 2 т. / РФЦСЭ. – М., 1996. – Т. 2: Специальные методы и частные методики экспертной криминалистической идентификации / Пучков В. А., Пучкова Т. М., Викарук А. Я. и др. – 262 с.
597. Юридический энциклопедический словарь / Под общ. ред. В. Е. Крутских. – 3-е изд., доп. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 450 с.
598. Юнацький О. В., Нейфельд П. К. Використання спеціальних знань при збиранні та направленні на дослідження носіїв інформації персональних комп'ютерів. – Запорожье: Центр информационной безопасности. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа // <http://www.bezpeka.com> – 29. 12. 04.
599. Яблоков Н. П. Криминалистическая методика расследования (некоторые теоретические положения). – М.: Юридическая литература, 1985. – 120 с.
600. Яблоков Н. П. Обстановка совершения преступления как элемент его криминалистической характеристики // Криминалистическая характеристика преступлений. – М.: Юридическая литература, 1985. – С. 29-41.

601. Яблоков Н. П. Криминалистическая фотография, киносъемка, видео – и звукозапись // Криминалистика. – М.: Юристь, 1996. – С. 201-208.
602. Яблоков Н. П. Криминалистика (Краткие учебные курсы юридических наук). – М.: Норма, 2000. – 384 с.
603. Яблокова З. С. О технической подделке текстов и подписей: Информационное сообщение по экспертной практике. – М.: ВНИИСЭ, 1972. – Вып. №5. – 32 с.
604. Якубович Н. А. Теоретические основы предварительного следствия. – М.: Госюриздат, 1971. – 140 с.
605. Ярослав Ю. Ю. Про шляхи формалізації операційних блоків методик судово-експертного дослідження // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. –Х.: Право, 2001. – С. 140-147.
606. International Federation of the Phonographic Industry – IFPI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www. ifpi. com](http://www.ifpi.com) – 5. 05. 2005.
607. MIREX recordable compact-disc. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www. mirex. ru](http://www.mirex.ru). – 1. 09. 2006.

Зміст

Вступ	3
-------------	---

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТРАФАКТНОЇ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

§ 1. Використання спеціальних знань під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції	6
§ 2. Формування наукових основ судової експертизи контрафактної аудіо- та відеопродукції	23
§ 3. Характеристика контрафактної аудіовізуальної продукції	42
§ 4. Процесуальні й організаційні проблеми призначення експертиз з дослідження контрафактної аудіо- та відеопродукції	59

РОЗДІЛ 2

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ СУДОВО- ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТРАФАКТНОЇ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

§ 1. Формулювання завдань судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції	72
§ 2. Проблеми типізації ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет	88
§ 3. Методи судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції	108
§ 4. Алгоритмізація експертних досліджень аудіовізуальної продукції	126

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	146
--	------------

Наукове видання

АВДЄЄВА

Галина Костянтинівна

**СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА КОНТРАФАКТНОЇ
АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ**
(за матеріалами кримінальних справ)

Монографія

За редакцією професора

В. Ю. Шепітька

Редактор *А. В. Єфименко*

Комп'ютерна верстка

В. М. Зеленька

Підписано до друку з оригінал-макета 20.12.06.
Формат 84x108 ¹/₃₂. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 9,8. Обл.-вид. арк. 9,9. Вид. № 270.
Тираж 300 прим.

Видавництво «Право» Академії правових наук України
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 559 від 09.08.2001 р.

Виготовлено у друкарні СПДФО Білетченко
8 (0572) 58-35-98